
Pastor Erling fra Klitte

Prosa af

Kaj Munk

Udgivet i 2019. Teksten må i denne form frit benyttes med angivelse af Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet, som kilde.

Kaj Munk Forskningscentret, Aalborg Universitet.

Indhold

Metadata om værket	5
Titel	6
Indledning	8
Uddrag af et brev fra Kaj Munk til Hans Brix, dateret 11. oktober, 1926	9
Note om digitaliseringen af dette værk	10
Kapitel 1	11
Kapitel 2	13
Kapitel 3	22
Kapitel 4	26
Kapitel 5	33
Kapitel 6	35
Kapitel 7	37
Kapitel 8	40
Kapitel 9	41
Kapitel 10	43
Kapitel 11	45
Kapitel 12	46
Kapitel 13	49

Kapitel 14	51
Kapitel 15	58
Kapitel 16	60
Kapitel 17	63
Kapitel 18	65
Kapitel 19	78
Kapitel 20	81
Kapitel 21	85
Kapitel 22	90
Kapitel 23	94
Kapitel 24	102
Kapitel 25	107
Kapitel 26	109
Kapitel 27	118

Kilde Munk, Kaj, 1926. *Pastor Erling fra Klitte*, upubliceret Roman.

Pastor Erling fra Klitte

Kaj Munk

Pastor Erling fra Klitte

Roman

Indledning

Kaj Munk skriver i et brev til Hans Brix den 11. oktober 1926 om denne roman: ”Det er det med Romanen – jeg ved min Sandten ikke, om jeg skal sende Dem den eller ej. Der er Ting i den, der er knippelgode, og noget i den, især i Formen, der er saa løjerligt, at det altid gør Indtryk – og af Hensyn hertil piner det mig saadan at lade denne Bog med dens Muligheder ligge og blive til ingenting. ... Aah, hvor den Bog volder mig Forvirring. Kunde jeg bare tage mig sammen til paa Ilden. Færdig med den. Men det nænner jeg ikke. Og jeg nænner heller knap at bebyrde Dem med den til liden Nytte. For hvad? den bliver jo hverken bedre eller værre af, at De læser den”.

Dog endte Munk sine overvejelser med at sende manuskriptet til Hans Brix med besked om, at to sider skulle udrives. Men Brix gjorde ikke mere ved det, og manuskriptet findes i Hans Brix’ Kaj Munk arkiv på Det kgl. Bibliotek, hvorfra denne udgave altså stammer.

Ikke mindst to ting er af interesse. I den første del findes en del argumenter mod den daværende videnskabsforgudelse, som tegner et fint billede af den unge Munks teologiske overvejelser. Og fra den anden del har Munk senere ”lånt” en del personer til skuespillet ”Havet og menneskene”, nogle let genkendelige, en enkelt, Alma Jensen, endog med navns nævnelse. Desuden finder vi i dette skuespil også den unge præsteskikkelse, ham, der bliver missionsmand på grund af forsmået kærlighed.

Ricardt Riis

Uddrag af et brev fra Kaj Munk til Hans Brix, dateret 11. oktober, 1926

Vedersø Pgd 11. Okt 1926

Kære Professor Brix!

Det er det med Romanen – jeg ved min Sandten ikke, om jeg skal sende Dem den eller ej. Der er Ting i den, der er knippelgode, og noget i den, især i Formen, der er saa løjerligt, at det altid gør Indtryk – og af Hensyn hertil piner det mig saadan at lade denne Bog med dens Muligheder ligge og blive til ingenting. Men saa er der nogle faa Sider fra Begyndelsen og nogle faa Sider før Slutningen et Parr saa ækle (og uundværlige) Skildringer, at det leder mig at lægge navn til. Og saa er der i Bogens Tone noget, der paa Steder vil saare Mennesker, som jeg er ked af at saare, jeg mener saadanne Folk, som jeg har Respekt for, og netop det i dem, jeg har Respekt for. Aah, hvor den Bog volder mig Forvirring. Kunde jeg bare tage mig sammen til paa Ilden. Færdig med den. Men det nænner jeg ikke. Og jeg nænner heller knap at bebyrde Dem med den til liden Nytte. For hvad? den bliver jo hverken bedre eller værre af, at De læser den.

Note om digitaliseringen af dette værk

Teksten er transskriberet af pastor emeritus, Ricardt Riis, på basis af et Munks håndskrevne manuskript, som findes i Hans Brix' arkiv på det Kongelige Bibliotek.

Teksten er forsynet med afsnitsnumre, som i denne udgave er sat i marginen. Endvidere er teksten forsynet med fodnoter, der angiver tilføjelser og overstregninger i Munks håndskrevne manuskript.

KMF

Kapitel 1

Idet Docent Liebenfrei indtog en endnu mere plastisk Stilling, der fik begge de eller (1)
 minutuøst omhyggelige kvindelige Teologer i Aulatoriet til at glemme Nedskrivningen af
 de sidste Bemærkninger for at fortabe sig i Beskuelsen af den bemærkendes Person,
 forlod han det 18de Kapitel og gik over til Gennemgangen af det 19de. I et elegant og
 flydende Sprog gav han først en Oversigt over Indholdene af Kapitlet, inddelende det i
 forskellige, efter hans Mening indbyrdes sammenhængende Smaastykker, og opfordrede
 dernæst "mine unge medstuderende" til at sætte en Streg med rødt Kridt ud for de Vers,
 der maatte regnes for ægte, en blaa ud for de usikre og ingenting ud for Resten, idet man
 saaledes eengang for alle sikrede sig Overblik over den virkelige Tekst og – som det
 tilføjedes med et fortryllende Smil – ogsaa, som før nævnt, undgik at staa uden
 Holdepunkter ved Examensbordet. Derefter gik han over til den nærmere Undersøgelse
 af og Begrundelse for, hvorfor de og de Vers burde streges under med rødt, og de og de
 Vers holdes for usikre, og endelig sluttede han af med Fortolkningen af de enkelte Linier
 og inden for dem igen de enkelte Gloser.

Særlig fandt han sig foranlediget til at opholde sig ved det fatale vers 6b: Derfor, hvad (2)
 Gud har sammenføjjet, maa et Menneske ikke adskille – denne Udtalelse, der for det
 moderne Samfundssind, der for længst havde indset det rent borgerlige og juridiske, som
 fandt Sted ved to Menneskers Indgaaelse af den Kontrakt, der kaldtes Ægteskabet, og
 dernæst havde sat megen Alvor og Kraft ind paa fra ældgamle, meningstabe Fordomme
 at kæmpe sig frem til en forstandsbetonet og human-idealistisk Etik, maatte staa som et
 Levn fra en overtroisk og assyriskegoherostratisk Tankegang, der enten umulig kunde
 tillægges den forud for sin Tid følende og hu-milde Fortæller af Historien om den
 fortabte Søn,

men maatte være skudt ham i Skoene af en Misforstaaer eller af en bevidst Forvansker – (3)
 eller, om Jesus virkelig havde tænkt og sagt den, da tages som et Bevis for, at ogsaa
 denne fortrinlige Religionsstifter og tilforladelige Menneskekender dog kunde være
 hildet i sin Tids Synspunkter og saaledes her have udtalt noget, som hans Disciple ifølge
 hans egen Vilje, hans Krav om, at disse Disciple skulde overgive sig til den fuldkomne
 Friheds og selvstændige Forsknings Samvittighedsprøvelse, var ikke blot berettigede til
 at forbigaa, men ogsaa forpligtede til at tage Afstand fra.

"I Virkeligheden forholder det sig jo saadan, mine unge Med- studerede, hvad vi atter og (4)
 atter ved Gennemgangen af dette saakaldte Matthæusevangelium har understreget, at vi

kan aldrig tale om at Jesus har opstillet Lære og Lov. Rent bortset fra, om Jesus har existeret, hvad¹ vi urokkelig bør fastholde han har, saa længe videnskabelige Tolkninger ikke har nødt os til noget andet, maa det hævdes, at den Skikkelse, der træder os i Møde fra de ægte Steder i det nye Testaments Blade – og De husker stadig vor Definition af Ordet ”ægte” som svarende til Helhedsindtrykket ud fra de² af den moderne historiske Forskning siden bekræftede Steder – har kun haft et Løsen over for Livet, selve³ Kærlighedsløsenet, der paa en forunderlig Maade tiltrædes af vort Hjertes overgivelse og vor Samvittigheds Raad: elske sin Gud at sit hele Sind og sin Næste som sig selv. Aldrig kan der foreskrives noget Menneske nogen Regel for, hvordan det i givne Tilfælde skal opføre sig for at faa handlet, populært udtrykt til Jesu Tilfredshed. Kun det enkelte Menneske selv kan i det enkelte Tilfælde skønne, hvordan den praktiske Udførelse af Kærlighedsløsenet her kan finde Sted. Har Jesus forudsat Existensen⁴ sagt noget andet, har han talt sig selv imod, og vi holder da med den klare Jesus imod den hildede Jesus. Hvor Kærlighedsløsenet derfor anbefaler Skilsmisse, bør Skilsmisse finde Sted som et Udtryk for Helhedsskikkelsens Vilje. Heller ikke maa det i denne Sag glemmes, at Ordet ”elske sin Næste som sig selv” i sig rummer en Paamindelse om, at vi har Pligter mod os selv, rummer en Tilskyndelse til, hvad jeg vilde kalde Selvopholdelsesdriftens sundt berettigede Selvkærlighed, til at elske sig selv, det vil sige ikke paaføre sig unødvendig Lidelse. Ogsaa dette Synspunkt bør kristeligt huskes under Skilsmisens Overvejelse. Hvad Kærlighed til Gud angaar, Evighedskærligheden — men jeg ser, Klokken er gaaet til Frokost. Vi fortsætter altsaa i Morgen til samme Tid, og jeg takker Dem, mine Damer og Herrer, for Deres Lydhørhed for i Dag”.

- (5) Og med et Buk, indtagende, fortryllende, verdenscharmerende, forlod den unge Docent Auditoriet, der fyldtes af Studenternes snakkende Summen.

¹*hvad vi ... os til noget andet*: I manuskriptet er ordene ’hvad vi ... os til noget andet,’ indføjjet, og følgende, tidligere skrevne, ord er overstreget af Munk: ’en Ting vi hele Tiden maa fastholde er principielt ligegyldig,’.

²*de af den moderne ... bekræftede Steder*: I manuskriptet er ordene ’de af den moderne siden bekræftede Steder’ indføjjet, og det følgende, tidligere skrevne, ord er overstreget af Munk: ’Kærlighedsløsenet’.

³*Overstreget ord: ’dette’*: I manuskriptet er ordet ’dette’ overstreget her af Munk.

⁴*forudsat Existensen*: I manuskriptet er ordene ’forudsat Existensen’ indføjjet af Munk.

Kapitel 2

Harald Erling kunde ikke fordrage at se Peter Hase fuld. Han havde aldrig kunnet forsone sig med Teologdrikkeriet. Et festligt Glas en smuk Balaften eller et fortroligt Glas en hyggelig Diskussionaften det var han med paa. Det andet hadede han, og det havde han ikke lagt Skjul paa over for sin gamle Skolefælle, mangen vred Tørn havde han taget med den grinende Peter om dette Punkt; men i den sidste Tid havde han lige som opgivet det; han var blevet for træt til det. Som til alt andet. Og den Tur, han havde gaaet i Dag oven paa Frokosten efter Docent Liebenfreis Forelæsning, havde ikke kvikket ham op. Mens de fleste af hans Medstuderende satte Docenten meget højt – de kvindelige Teologer helt op i Himlen, men flere andre dog et Stykke over Skyerne – mens der rundt om lød Lovsange over, at det betrængte teologiske Fakultet endelig, endelig havde faaet knyttet en Kraft til sig, der trygt turde se de andre Fakulteter i Øjnene, saa gik det altid Harald Erling saadan, at han følte sig endnu mere flov efter Liebenfreis Forelæsninger end efter endog de andre Teologers. Saadan ogsaa i Dag. Og Samtalen paa Universitetets Spisestuer sammen med den faste Klike af ”sammenspiste” havde ikke hjulpet paa hans Humør.

En af dem sad og fortalte en endeløs Historie om en Biltur sidste Sommer med Punkteringer og Benzinrørsforstoppelser og Ævl og Vrævl, to var optaget af at gætte Rebusser i et Middagsblad, to sad dødtause og tyggede, og fra et Nabobord med højroastede Jurister klang Indholdet af en Vise:

”Saa hører man med tem’lig lamme Føl’ser
Ministre vil ha’ Skat paa Lammepølser”

igennem en brudstykkeagtig Fortælling om nogle Oplevelser paa en Natklub en Morgen, da Politiet brød ind. Dødulysten til at snakke gjorde Erling sig hurtigt færdig, brød op, og gav sig ene af Sted paa en Tur ad Langeliniemolen til, mere og mere syg og irritabel i Sind. Paa saadanne Dage kunde selv det mest bestandige hos ham, Længslen mod Landet, mod Præstegaarden i Landsbyen, mod Præstegerningen i Sognet, denne Længsel, som han havde næret fra sit 8de Aar, da han første Gang havde holdt Sommerferie hos sin Morbror, Præsten i Fjordslev, og som var øget for ham hvert Aar siden, under Sommerferieopholdene og under hans Mors Paavirkning, ikke mindst efter hendes Død, selv den kunde blive uklar og blegne. Han, Provinsianeren, kunde paa saadanne Dage gaa og føle sig saa forladt og tom – uvirkelig, fjern, uskønnelig kunde Gud blive ham i denne

By. – Se, nu klampede en Arbejdsmand ham forbi i Træsko foran en Trækkevogn – hvad Rolle spillede Himlens og Jordens Skaber i den Mands Liv? En ung Pige, lige op og ned, kortklippet Haar, vrikkende Hale knæede sig uden om; hvad betød Evigheden i hendes Cigaretnydelse og Hr. Petersen Flirt og Oda-Fornærmelser? Og der kom den gamle, verdensberømte Øjenlæge, styrende sin egen Vogn midt ind i Virvaret af de andre, barhovedet, med det hvide Haar flagrende om den høje Pande, med Rattet saa fast og let i Haanden, som var det en Operationskniv, selvsikker og sikker paa sig selv – hvad havde den Alvidende været for ham i hans Slid og hans Maal, hans Udholdenhed og hans Sejr? Og naar han tænkte paa sine Kammerater, Kollegiefællerne, ja, selv Studiekammeraterne – – aah, ikke alle disse dømmesyge Tanker! Bedre at vende Kritikken mod sin egen Barm! Men blev det bedre af det? hvad betød Gud egentlig for ham? var Gud den store Realitet? den eneste? eller – – Aah, det duede ogsaa til Vandsbæk med alle de Tanker. Og han gik raskere til.

- (8) Men Tankerne forlod ham ikke, de fulgte med helt ud til Molen, lod sig sætte over sammen med ham til Nordre-Frihavns-Gade, holdt sig paa Siden af ham baade gennem Østre Anlæg og Kongens Have, og da han satte sig til Middagsbordet i Studenternes Spisestuer, de sjaskede med ham ned ad Kannikestræde, de drejede med ham ind ad Regensporten, og de gjorde ham kogende vred, da han saa Peter Hase staa salig under Linden og vinke med en Prop. Han drejede rask til Side for i en Fart at slippe op i sit Værelse, men Peter var ham for hurtig, og før han kunde hindre det, havde han hans Hænder omkring sine Arme, og hans vindunstende Aande ind i Ansigtet.
- (9) ”Slip mig, Peter”, sagde han saa hidsigt og hadefuldt, at han gøs ved at høre sin egen Stemme.
Men Peter holdt fast, saa det sved gennem Frakke og Jakke, og det var umuligt for Erling at gøre sig fri.
- (10) ”Slip mig”, gentog han, ”jeg vil ikke have med dig at gøre. Hvor tit har jeg ikke sagt dig, at jeg hader dette Fylder. Gaa.”
- (11) ”Min Ven, min Ven”, kom det lallende, mens et fjollet Smil stod ubevægeligt i den druknes Ansigt: ”hvordan er det, du taler til din Broder? Ja, thi jeg er din Broder, avlet af den samme Moder, hvis Navn er Alma, og hvis Bolig i det legemlige er Frue Plads, men i det aandelige er hævet over Tid og Einstein. Er jeg dig for patetisk?” slog han pludselig om, idet han gav sig til at trække frem og tilbage med Erling; ”nuvel, saa vil jeg være peripatetisk. O, lad os vandre”.
- (12) ”Vil du slippe mig eller jeg slaar dig,” hvæsede Erling.
”Ej, vil du smøre Hase?” Peter lo unaturligt ad sin Vittighed. ”Kom nu med, kom nu med! Staar der ikke skrevet: ”Nøder En dig til at gaa en Mil med sig, da gaa to. Dette maa ogsaa gælde for mindre Afstande.”

”Vil du tie!” Erling stampede i Græsset. ”Det er ækelt at se dig fuld, men det er dog endnu æklere at høre dine Blasfemier. Føj! og du er en Teolog! jeg kunde væmmes ved dig. Slip” Han var saa tumlet bag over, saa pludseligt slappedes den andens Tag. (13)

”Ja, jeg er en Synder”, kom det løjerligt fjottet spagfærdigt, ”og nu skal jeg ikke ulempe dig mere, men gaa min Vej, jeg skal lidt ud paa Viften sammen med Fornemann, vi skal ud at klæde en lille Pige af. Undskyld Ulydigheden! God Nat”. (14)

Det skyllede gennem Erling. ”Her staar du og haaner en Kammerat, og hvæser til ham: ”Og du er Teolog!” – Hvordan er jeg selv Teolog! Der kom en Præst, han saa ham og gik forbi”. (15)

Og helt varm i Stemmen udbrød han:

”Peter, undskyld mig, jeg var irritabel i Forvejen! Lad den Fornemann gaa sin Vej alene og kom med op til mig i Aften. Vil du ikke, hvad?”

Den fulde vendte de taagede Øjne mod ham: ”Op med dig i Aften – næ, Tak, Harald. Jeg har det ogsaa som de gamle Hebræer: jeg rejser nødig gennem Samaria. Saa hellere falde blandt Røvere.” (16)

Blussende rød blev Erling, han vendte sig for at gaa, men greb saa atter Peter i Frakken: ”Peter, undskyld mig, hører du, jeg vilde jo ikke saare dig. Vi er dog gamle Kammerater og Venner. Kom nu med op, Peter. Saa vil jeg lave dig Te.” (17)

”Te!” Peters Øjne blev helt blanke af Forfærdelse. ”Te!” gentog han mekanisk. Og med en pludselig Overgang: ”Aah, Skidt, jeg har før gouteret det irrationelle i Tilværelsen. Nu vil jeg sgu drikke Te,” svingede han bort fra Erling, idet han leende hikkede: ”Jeg siger bare lige Afbud til Fornemann; saa maa han sgu klare hende ene, det kan han ogsaa, for han har nok ikke saa meget paa. Og saa skal jeg i min Slobrok, kan jeg mærke, thi kølig falder Aftenduggen”. (18)

Erling skyndte sig op til sig selv, kom af Frakke og i Slobrok, fik gjort ryddeligt paa Bordet, sat Vand over til Te. Han haabede, at den maaske kunde fordrive Fuldkaben noget, mens han gik og syslede med alt dette, samlede han sit Sind til en hurtig Bøn til Gud, om det dog maatte lykkes ham i Aften, at være lidt for Kammeraten. faa lagt om saa blot den ringeste Begyndelse i ham til Vejen tilbage til det ordentlige, nøjsomme og flittige liv, som han var begyndt med i Hovedstaden, og som ene kunde føre frem til det Maal, der var hans Mors, den gamle Signe Hases, eneste Haab i Verden: Examen, Peters Embedsexamen. (19)

Næppe var Bønnen blevet færdig og Vandet begyndt at synge, før han hørte sin Gæsts vilde Jodlen op ad Trappen: (20)

Dengang Restauratørerne tog Penge hjem som Møj,
 da sagde Statsministeren paa Københavnsk: Ohøj,
 den Pengebunke, den er noget for Staten;
 men hvordan ska' vi ha' den,
 og hvordan ska' vi sla' den?
 – for Pungen ska' sgu holde, om den end er nok saa drøj.”
 Saa ligger vi paa Skatten,
 saa ligger vi paa Skatten,
 og gør det hele Natten,
 saa længe den er høj, hiv ohøj.

- (21) Erling fik ham bragt til Taushed og til Rette i en Stol. Som et stormstedt Siv svajede han og duvede han; med stor Uro satte Erling Kopper frem for ham og skænkede Te. I Begyndelsen syntes det virkelig at dæmpe paa ham, men længe varede det ikke, saa blev han sikrere paa Benene og voldsommere i Mælet og lod det regne om sig med Træffere og især Forbiere fra omtrent samtlige Byens Revyteatre, og pludselig satte han i med skingrende Stemme med et nyt Vers af den Vise, han havde gjort sin Entre med:

De engelske Soldater, der kommer paa Besøj
 – for vi er alle Mennesker – vil gerne ha' lidt Spøj.
 Men det er ikke nok, at man vil ha' den.
 For hvordan ska' vi ta' den,
 og hvordan ska' vi sla' den?
 – for Pungen ska' sgu holde – – –

- (22) Erling holdt sig for Ørerne; den forfærdelige Tvivl og Træthed sneg sig over ham igen. Og saa maa Hase, saa fuld han end var, være blevet noget vár i hans Ansigt; for med et standsede han sin Skraalen og begyndte i en helt anden Tonart:
- (23) ”Du er entrüstet, Krigskammerat, hva'? Det er længe siden, dit allerkrystaligste Hjerter har dikket i Stue sammen med en saadan Øgleunges og Hedningehunds. Men du bedømmer mig galt, lille Harald, jeg er Kristen lige saa vel som du; vi er af eet Blod, du og jeg, alt som skrevet staar: Og mens du benytter dig af din kristelige Pligt til selvstændig Forsken til at se Bjælken i din Broders Øje, saa benytter jeg mig af min Kristenmenneskets herlige Frihed til at forvandle Vand til Vin. Ja, jeg har sandfærdigen en lille en paa i Aften, og den er ikke saa lille endda, den er forhvervet ved Liebfraumilche Nydelse; thi Rhinskvin er liflig for Ganen; den kvæger Legemet. Sela.”
- (24) ”Dikdak, Dikdak”, gik det gamle amerikanske Uhr paa Væggen, og pludselig faldt Regensuhret i Gaarden i Slag. Peter forsøgte at komme i Gang igen; men han var nu tydelig træt, Stemmen slog et Par Gange Klik for ham, og det blev ham sværere og sværere at gennemføre den Lovprisning af Rhinskvinen, han var slaaet ind paa.

”5 Kr – 5 Kr. siger jeg – 5 Kr. for en saadan Drik? hvad er 5 kr. i Tider som disse? Det er jo ikke mere end Signe Hase, velmeriteret Jomfru af Landsbyen Kollerup, dog uden Jomfrudom, kan indtjene paa en Dag ved at gaa ud at vadske for sine Medmennesker dersteds. Hvad min Frøken Moder saaledes er en Dag om at forhverve, kan jeg give ud samt fortære paa Syvogfyrretyvedelen af en Dag. Beviser det ikke med kolde og kyniske Tal, at min Værdi er mindst Syvogfyrretyvegangen af denne Kvindes? Sela”.

”Peter, du skulde skamme dig. Din gamle Mor, som maa føre et Liv i Slid og Afsavn for din Skyld – – ”

”Ej, hvad siger Ordet: i hver Familie skal der være et sort Faar. Da jeg nu er mine Forældres eneste Barn paa mødrene Side og Faderen ubekendt, ser jeg ikke rettere, end at det eventuelt er min uafviselige Pligt at gaa i Hundene. Sela. Ja, et uægte Barn er jeg – af Tiden samt af min Moder, født af en Jomfru – – ”

”Peter!”

”Forudsat Existensen, Gud Fader bevare’s. For uden den – hvad var vel jeg, hvad var vi alle? Tror du ikke, jeg har været til Forelæsning i Dag? Jeg har hørt Doktor i Teologien Liebenfrei med de fagre Lokker smægte Hedenskab for den danske Folkekirkes Præstetillæg, og det gik i dem som røget Aal. Fi dancissime! Du sidder her og er forarget, du kommer med Irettesættelser og Protester over for mig. Men deroppe i Auditoriet – i Dag, dør havde du ingen Protester, skønt Forargelsens Vederstyggelighed stod slikket og bukkede paa det hellige Sted. Skaal!”

Han trak med-et en Flaske frem og satte den for Munden – han havde haft den under Slobrokken. Erling sprang op, vristede den fra ham og smed den bort; men han havde næsten naaet at tømme den. Hævnfuld vilde Erling atter til at irettesætte ham, men slog om, kastede sig ned i Stolen og skjulte Ansigtet i Hænderne. Og saadan blev han siddende længe, længe, mens Hase kørte paa:

”Det er en syg Tid, vi lever i, Harald; det har alle store Mænd sagt om deres Tider; derfor vil jeg ogsaa sige det om min. En rodløs, en forkvaklet og forvirret Tid, hovedløs formedelst alt for meget Hovede. Aldrig, mine Damer og Herrer” – han gjorde en stor Gebærde – ”aldrig har der været en Tid saa fuld af Tanker som denne. Jeg har set, hvordan Mænd kunde fyldes af een Tanke, ofre deres Liv for den, blive store ved den og paa den og for den; men de mange Tanker gør Menneskenes Børn ubeslutsomme og delte og smaa. Nævn mig den Dansker, hvis eneste Tanke er Danmark! Videnskaben har lært ham, at Danmark er et Land som alle andre, og at Dansk har Stød. Vis mig det Menneske, hvis eneste Tanke er Kristus! Videnskaben har lært det, at Kristus var en historisk Person, og at Kristendommen er en Religion. ”Enhver Sag kan dog ses fra forskellige Sider”, siger de til mig. Gu’ kan den ej. Ikke af mig. Jeg er kun et Menneske, jeg kan kun se en Ting fra eet Sted paa eengang, om jeg spildte hele mit Liv med at rende rundt om den for at se den fra alle Sider, og hvorfor skulde jeg det? Skal jeg gøre mig selv mindre end den?”

Nej, jeg har kun at sætte mig i Forhold til den derfra hvor jeg er. Det gælder Sandheden under alle Forhold, råber du. Nej, det gælder for mig kun om Sandheden i det Forhold, hvori jeg er nu. Det vil sige: Sandheden – det gælder om ikke Sandheden, hvad skal vi med den? Nej, mine Damer og Herrer, det gælder Livet. Kampen for Livet er Menneskets Adel, Kampen for Sandheden dets Tidsfordrdiv, dets Leg. Naar vi vil udforsker Musklernes Virken og Hjernecellernes Funktion, naar vi vil skrive om Fuglenes Træk og Dyrenes Færden, naar vi vil opfinde Sprængstoffer og Flyvemaskiner og opdage Nordpoler og Tyfusbaciller, naar vi vil tænke os Oldtidsfolkenes Liv, kort sagt, naar vi vil fornøje os og lege, saa bør vi bruge den Tankens Rangle, Gud gav sine Børn, ja, mine Tilhørere, vor Tanke, der er af denne Verden, bør vi bruge over for denne Verdens Ting, men aldrig løfte denne stykkevise Tingest op fra Skinnets og det forgaaendes Verden, dens egen, for at bruge den over for Virkeligheden, Helhedens og Aandens Rige, som overgaar al Forstand. Hvorfor gaar Lyset ud?”

- (30) ”Det var en Kortslutning”, sagde Erling og famlede sig frem gennem Bælgmørket, som dog Lyset fra Lygten i Gaarden nu gennem Revnen i Vinduernes Skodder begyndte at sive ind i, ”men da det sker af og til paa denne Gang, er jeg forberedt. Vent kun lidt. Aah, bliv nu siddende, Peter!”
- (31) Han havde fundet et Stearinlys, som han nu tændte, men Peter var blevet i ondt Lune ved Afbrydelsen og først, da han havde faaet Erling til at strække sig saa vidt som til at love, at han ville hjælpe ham med at tømme det sidste af en Potte Punch, der stod paa hans Værelse og som han nu hentede, slog han sig til Ro.
- (32) Og der sad saa disse de unge, kutteklædte Mennesker i en af den gamle Regenses klosterlignende Celler ved et blafrende Lys og med en Punchebolle imellem sig. Peter drak og begyndte igen:
 ”Fandens Rangle, ja, det er det timelige – i Stedet for at bøje sig dybere og dybere ved hver ny Opfindelse og Opdagelse og Forskningsresultat i svimlende Taknemmelighed for ham, der gav dem dette skønne Stykke Legetøj, saa holder de ham den for Næsen og praler: ”Kan du se, kan du se!” Og Vorherre smiler sagtmødig og nikker og siger: ”Jamen det var jo da egentlig ikke Meningen.” Men de rangler videre, rangler med deres Aarsagsnødvendighed Livet i Ansvarsbevidsthed sønder og rangler med deres Udviklingslære Evighedsbevidstheden bort, de rangler sig selv og os alle i Dødningedans; Utilgivelighedens Synd tegner de, for de løfter det stykkevises profane Tanke mod Helhedens hellige Aand. Til syvende sidst – hvad skal vi med det hele – svar mig alle I, der kaster jer i næsegrus Exstase til Knusning under Videnskabens rullende Hjul, hvad skal jeg med jeres Telegrafer og Flyvemaskiner og Kort over Afrika, naar I som Betaling tager det fra mig, der gav mig Lyst til at bruge det – hvad skal jeg med jeres levende Billeder og Giftgas, Operationsknive og al anden Comfort, jeg siger jer: giver I mig Valget mellem et Liv med sunde Lemmer og Udsigt til Gravens Forraadnelse og et

Liv med Kræft og Tuberkulose og Vanførhed og Udsynet til det evige Liv, saa vælger jeg dig, Herre Jesus, dig, dig, bare dig.”

Han sank sammen i Stolen med Ansigtet skjult i Hænderne; længe sad han saadan; Erling (33) vovede knap at aande. Dels vilde han dog saa nødig slippe ham nu, da han var i den Tilstand, hvor man aldrig kunde vide, hvor han gik hen, og dels vilde han saa nødig gaa Glip af hans Tanker nu, da han var i den Tilstand, da – det vidste Erling fra gammel Tid – man aldrig kunde vide, hvor han kom hen. Musestille holdt han sig, til Peter atter løftede Hovedet, drak og begyndte igen:

”Hvorfor jeg drikker, siger du? Hvorfor jeg klæder smaa Lamseben af? Ja, hvad Tiden (34) skal gaa med noget. Jeg keder mig sgu. Jeg hører ikke til de heldige faa, der kan brænde for Stofskiftet hos St. Hansorme og de ministerielle Forordninger om Markskel i nedre Ægypten. Sela.”

Han syntes at synke helt sammen, ligefrem at skrumpe ind, og en dødelig Bleghed bredte sig over hans Ansigt.

”Videnskaben”, savlede han – ”har jeg sagt noget ondt om den? Jeg mener det ikke; jeg ærer og agter den; den er Guds Storheds knækkede Spejl. Men Videnskabsmændene hader jeg, for de vil lægge Verdens Regnestok over paa Gud, og Præsterne hader jeg, for de finder sig i det, skønt de raader over baade Forbøn og Band. Og Teologien foragter jeg, hædrer den med min Foragt, thi den er troende Videnskabsmænd, hahahaha! Skal vi le ad Bespottelsen? At selv Præsterne gik med til at slynge den profane Tanke mod den hellige Aand, til at søge Sandhed i Stedet for at ville Liv. Ja, sandelig, hvis Nutidens Profeter er Sandhedsforkyndere, da er Sandheden Død, saa beder jeg om Fejltagelsens og Vildfarelsens Mænd, om Troens Folk med Livets Idealer. En Skaal for jer, I store Løgnere. Skaal, Grundtvig, Skaal, Luther, Skaal, Paulus, Skaal, Kristus, og Tak for jeres Daad, I gav Mennesker Mod til at fejle, I gav os Handling og Liv – gav os Vilje og Ildhu til at dø for Livet – disse Trælle lader os leve for at dø!”

Han sprang op, hans Ansigt blussede, rank og sikker stod han med udbredte Arme. (35)

”Giv mig Løgneren igen!” raabte han, ”hvad skal jeg med jeres Sandhedsængstelse, jeres Forskning, jeres Empirisme og Intellektualisme og Realisme og Fandenfisme? Myrer kravler gennem det nye Testaments Blade og vil dær sigte og vrage og naa et Resultat. Selv om det lod sig gøre, hvad Satan i Helvede vil de saa med et Fotografi? Selv om det lod sig gøre! Men det gør det aldrig. Blasfemiernes Blasfemi: den historiske Kristus! Der gik engang en Mand her paa Jorden, og det siges, at den, der kendte ham bedst og gik ham nærmest – den, der kendte ham bedst – at han en Dag faldt ned for ham og raabte: Min Herre og min Gud. En saadan Mand vil man gøre til Genstand for videnskabelig Forskning – ha! De vil fotografere Gud. Og stirrer sig blinde paa Negative. Bespottelighed! Men den, der læser det nye Testamente og møder den levende Kristus i hvert et Ord, der netop rammer hans Hjerte, han har vel ogsaa fornummet, hvad Mening

der er i at kalde Tømreren fra Provinsbyen for Verdens Frelser, fornummet det ved den Trøst, den Tugt, den Kraft, den Glæde, den Evighed, der blev ham til Del gennem ham.”

- (36) Mægtigt havde Hase sagt alt dette sidste, men nu holdt han pludselig inde; ja, han lod sig segne ned i Stolen og sit Hoved falde tungt forover, ned mod Bordet, mod Bordets Kant, han stødte det, men mærkede det næppe. Erling over for ham havde glemt alt det sære udenom ved Situationen, hans Mund stod halvt aaben, han vovede næppe at aande; men da han saa Vennen synke sammen, hviskede han næsten hæst: ”Bliv ved, Peter, bliv ved!”
- (37) Men Peter sansede ikke længere, han forsøgte at holde igen, men det var umuligt. Stød paa Stød jog igennem ham og Harald maatte i yderste Hast jage ud i Køkkenet efter en Gulvspand. Da det var overstaaet og Spanden atter fjernet, sad de begge tause en Tid lang. Erlings Kinder brændte endnu og det sved i hans Øjne, saa mægtigt betaget var han af denne hæslige Drøm, dette skønne Mareridt: Han greb Peters slappe Haand, mens Taarerne kom ham i Øjnene. ”Peter!” hviskede han; ”Peter! Peter!”
- (38) ”Jeg er sulten”, savlede den drukne.
Erling rejste sig, fik sat ham til Rette i Kurvestolen, tørret hans Slobrok af, der bar Mærker af Anfaldet før, sat lidt Brød og Margarine, Sødme og en Sardindaase paa Bordet og tilberedt en ny Forsyning Te. Men da det kom til Stykket, kunde Hase naturligvis dog ikke sætte noget til Livs. Kun Te, skoldende hed Te slubrede han i sig. Som følelsesløs. Sad ellers sammensunken, lige som udslukt, og stirrede med døde Øjne paa Erling, der spiste. Og da maatte Erling sige:
- (39) ”Peter, hvorfor lever du dette vanvittige liv? hvorfor faar du ikke Kraft, naar du læser dit Nye Testamente og lader Jesus møde dig i de Ord, der træffer netop dit Hjerte, hvorfor faar du nu ikke Kraft af ham til at tage dig sammen, til at ville, til at dueliggøre dig til hans Tjeneste, for din Mors Skyld, for din egen, for hans, og for Danmarks, ja, Peter, hvorfor staar du ikke frem og taler til det danske Folk myndig og ædru, som du nu taler til mig i en Rus?!”
- (40) Lallende kom Svaret:
”Jeg er ikke Profeten. Jeg er en Røst der tier i Ørkenen. Jaja. Jaja”. Og han grinte fjollet.
”Jeg gaar her som I andre i Videnskabens Ørk, svøbt i Modeteologiens Kamelhaar og levende af den nyeste Forskning, Græshopper og Kunsthonning, made in Germany. Jeg er ikke Profeten, jeg er kun en Profet, en af de 12 smaa Profeter, selvtrettende og selv træt – ak ja, ak ja.” Og pludselig satte han Bollen for Munden og tømte den ud over sig og i sig, saa den fede, røde, limede Væske løb ham ned over Kinder og Hage, Flip og Slobrok.
”Nej – ikke jeg, men du – sandelig, du er Profeten – du gaar jo her med en gammel Kristentro i Behold, uforarget paa det, de siger derhenne og upaavirket, fordi du, naive, aldrig har set til Bunds i alt det – uskadte gaar du her med din Tro, din Vilje, kun Sans for sund Glæde, din sædelige Kraft ja, du er Profeten, du mangler blot Vielsen, men er jeg

Johannes Døber, saa vil jeg sgu ogsaa døbe dig med den i Aften, min gamle Dreng, salve dig som den af Herren bestemte til at træde frem for alt Folket i den Højstes Sendelse, til atter at give det tilbage fra blodløs Sandhedshygge og fra Ligeledsvelvære til daadstærk Livsvilje – ja, ja, ja, jeg ser det, jeg ser det, du skal forkynde det store Under, jeg aldrig aned før i denne Stund, vise dit Folk, hvordan den foreløbige Sandhed er Livets Fjende, men den højeste Sandhed er det højeste Liv – ja, jeg vil salve dig, se, her er Olie – – ”

”Peter! ti stille! bliv mig fra Livet!” (41)

”Hold Kæft for Satan, og hør mig, jeg kommer i den Højeste Navn”. Han havde grebet Sardindaasen og løftet den over Erlings Hoved, og hvor meget Erling end værgede for sig, skruede Peter hans Lillefingre fast i sin venstre Haand og hældte Olien ud over hans Hoved med højre.

”Her er længe nok døbt med Vand og Forstand, nu vil jeg døbe med Olie og Afsind, og saa skal du døbe med Ild og Aand. Jeg salver dig til Danmarks Messias i Faderens og Sønnens og den Helligaands Navn.” (42)

Saa smed han Sardindaasen fra sig og ravede ud til Trappen, hvor Lyset brændte. Tilbage stod Erling, ligbleg, skælvende, mens den tynde Olie dryppede fra hans lange Haar ned paa Skuldre og Gulv – og saa sank han i Knæ og raabet i Skælven: ”Denne Verden er syndsyg, drag mig, Herre Jesus, tag mig i din Tjeneste, gør mig til din Stridsmand, hele mit Liv vil jeg tjene dig, vidne dig, leve dig. — ” (43)

Der lød et Brag udefra, han sprang op og løb ud. Ved Foden af Trappen laa noget – Peters Slobrok – – i tre Spring var Erling dernede, Hovedet laa vredet ind under Skulderen, paa den punchsmurte Hals piblede Blodet frem: (44)

”En Læge!” skreg Erling, ”en Læge!”

En Mediciner kom løbende. Og Regenslægen kom. Men der var intet at gøre. Halsen var brækket, Peter død.

Kapitel 3

- (45) Omsider sad nu Erling i Toget og kørte mod sin endelige Bestemmelses Maal. Det havde ikke været ham let at svare paa: Hvad nu!, da han stod der med sine 5 lauder. Som i en Søvn havde han taget denne Examen, der var saa latterlig let, at den aldrig havde haft Navn af Embedsexamen, syntes han. Det hele var jo efterhaanden opløst til at sidde og sige noget og saa gendrive sig selv for at slutte af med et flot Citat af en af Professorens Yndlingssetninger. Nej, skrive ”Paa den ene, paa den anden Side” Prøve havde sandelig ikke voldt ham Vanskeligheder. Men – hvad skulde han bruge den til?
- (46) For – saa underligt var det: efter hin forfærdelige Regensaften var han naaet frem til ingen Tvivl at føle i sit Hjerte om, hvad Guds Bestemmelse med ham var: han skulde være Danmarks Reformator. Den Hovedløshed, den Raadvildhed, den Viljesskulken, den Trosarmod, den Karakterslaphed, den Sgu-existens, hvori hans Folk var nedsunket, skulde han atter løfte det fra. Et enigt Danmark skulde han skabe og et dansk Danmark, et, som Gud ikke behøvede at ængstes for at give Fremtid, som han havde givet det Minder, et Kernefolk med Øjet aabent for alt stort og lyst hernelen, men med de dybe Længsler velbekendt, kun fyldestgjort af Glans fra Evigheden – ja, det vilde han, og det var ikke Maanedrømme og Stjernefantasier, men det var en Stridsmands Vilje.
- (47) Naturligvis troede han det ikke muligt at gøre hver en i Folket til begejstret og trofast Idealist. Men det var heller ikke hans Maal. Nej, blot skabe en Kerne, der vidste, hvad den vilde, det var nok, det maatte være nok. Var der en saadan Kerne i Folket, da vilde den øvrige meningssplittede og idealfattige og holdningsløse Hob ikke længere være dem, der gav Danmark Ansigt; da kunde der opvoxe et Slægtled, der tog ved Lære af dem, der duede, et Slægtled, der vilde det gode og det skønne, det rene og det stærke.
- (48) Men hvordan skulde det ske? Ogsaa det vidste han. Og Svaret var det ene Ord: Jesus. Ikke ”Skriftens” Jesus – han var vejet i Ortodoxiens Tid – for tung; ikke ”Aandens” Jesus – han var vejet af dette Aarhundredes Teologer – for let. Men Skriftens og Aandens Jesus.
- (49) Thi nu maatte det dog vel omsider staa fast, at vilde jeg have noget at vide om Jesus, saa maatte jeg henvende mig til det nye Testamente – men vel at mærke ikke med Tanke, men med Aand. At begynde at forske for at skille mellem ægte og uægte, oprindeligt og tilføjet førte ud i Vrøvlet og Bespottelsen. Med andre Ord: det nye Testamente var ingen Bog; det var et Delfoi; naar Aanden satte sig over det, var Oraklet i Stand.

Nej, Det nye Testamente var ingen Bog. Det var dette Sekels Dumhed og Gudsforhaanelse, at det havde gjort det til en Bog. Det havde troet, at Religion (Aandens Liv) var Historieforskning (Tankens Dissekeren). Selve Kristendommens "Samfundsstøtter" havde grebet fejl i denne Hovedsag, var gaaet med til at behandle Vidnesbyrdet om Guden som et almindeligt Oldtidsdokument. I Stedet for at sige: "Vi forholder os religiøst kristeligt overfor vor⁵ hellige Skrift, d. v. s. vi øser vort Liv af den og retter os efter den", havde de sagt: "Vi forholder os i alle Fald som moderne Mennesker (dvs: Folk, der er paa Mode for Tiden) d. v. s. vi undersøger dens Sandhed og retter i den." Da Videnskabsmændene stormede det Allerhelligste og raabte: "Vi ser intet herinde; det er bare et Tempel som de andre Fortidslevninger", skulde Teologerne uforstyrret være blevet, hvor de var, (for de vidste jo, han var der dog). I Stedet for lod de sig slæbe med i Bagtroppen og begyndte fortrydeligt at famle rundt derinde og mumle: "Her maa dog visst alligevel være noget".

Men nu skulde det være omme. Og det ved ham, Erling; han skulde give Jesus tilbage til Slægten og Slægten tilbage til Jesus. Uden Dogmetro og uden Dogmeangst skulde Tiden fatte et Aandens Vidnesbyrd om en Tømrersvend for et Par Aartusinder siden, der havde den ene Passion, at han vilde det rigtige – og hvorfor vilde han det? Fordi han holdt saa meget af Gud, at han ikke nænnede at volde ham Sorg ved at gøre noget andet end det. De lokkede ham med en Kongetrone, og han sagde Nej, de bød ham en Profetplads paa Templets Tinde, og han sagde Nej. De piskede hans skønne hvide Ryg til blodige Laser, slog Nagler gennem hans svare Fødder og gode Hænder og hængte ham i stegende Solbrand mellem en Voldtægtsforbryder og en Morder, og han smilede med smertefortrukne Træk ned til Bødlerne og ønskede dem alt muligt godt. Og skønt der hverken kom Engle til Syne eller lød en Røst fra Himlen med Melding om, at dette var hans Søn, den elskelige, saa havde han dog en saadan Tro til Verdensprincippet, der lod handle saa ilde med ham, at han bøjede sin svedklamme, blodklistrede Pande i Døden og sagde: "Fader, i dine Hænder befaler jeg min Aand". Derfor har Gud ogsaa højt ophøjet ham og givet ham et Navn over alle Navne, saa at hver den, der lige som han kun vil det rigtige og tager Kraft og Smerte af hans Liv og Død dertil, skal bøje Knæ engang i Evigheden og bekende i skælvende Lykke, at Jesus Kristus er Herre, til Gud Faders Ære.

Var det muligt, at naar dette atter vidnedes for Folket, naar det omsider igen sagdes dem, som det var – at det saa skulde kunne gaa dem over Hovedet? Nej, han kunde ikke tro paa Mirakler nu om Dage. Dette aandsvægtige Vidnesbyrd, Sandheden om Jesus i Livet fra Jesus, det var det eneste, der kunde omskabe et Folk. Men det kunde det ogsaa. Og han var Guds Redskab til dette Størværk, o Lykke, o Angst! Han vidste det. Denne Troens Visshed var groet frem i hans Sind i de Rædslens og Gaadens og Mørkets Timer, der var fulgt efter Peters Død. Alt det fra den Aften, der stod i det latterliges og blasfemiskes og

⁵vor: I manuskriptet er "t" et i ordet 'vort' overstreget, og de efterfølgende ord 'hellige Vidnesbyrd' er ogsaa overstreget af Munk.

parodiskes Skær, ændredes ved den frygtelige Begivenhed, der fulgte efter, saa det kom til at staa i Alvorens og Kaldets og Højtidens Lys. Det var ikke længer en fuld Mand, der havde handlet og talt den Aften; det var en død Mand. Han havde givet sit Liv for at vise, hvor dybt alvorlig den Fuldskabens Spøg var ment. Gud selv havde sendt Peter derop den Aften, for at han kunde øve hans Gerning, før han styrtede ham, han, Profeten, der vidste det gode og gjorde det onde. Og Erling faldt ned paa sit Ansigt og bad, bad for den døde Ven, bad om Tilgivelse for den Svigten af sit Ansvar for Vennen, han var sig bevidst, bad om, at Gud vilde krone den Gerning, den døde havde viet ham til, med Sejr, saa den ogsaa kunde blive Peter til Ære og Naade paa Dommens Dag.

- (53) Til Trods for Erlings faste Tillid til sin Kaldelse, var det dog svære Tider for ham; thi han var ikke Digter og Drømmer; han kunde ikke leve højt i Fantasien og vugge sig i sin Visshedsfølelse; thi han vidste tillige, at den gamle Tid ikke var moden til at falde, og at den Mand, der skulde bringe den nye, ikke var moden til sin Daad. Hvad nu det første angik, da var der intet at gøre eller spekulere over; blot lade Tiden gaa og lade dens Kræfter rase eller dase ud. Men han selv, hvordan skulde han bedst duelliggøre sig? hvad skulde han bruge Ventetiden til? Læse, planlægge. Jamen hvor? Og leve skulde han jo. Den Arv, hans Far, Borgmesteren, havde efterladt ham, var nu brugt. Skulde han skaffe sig Timer ved en Skole og blive i København? Eller – eller kunde han forsvare at opfylde sin Barndoms og første Ungdoms Drøm i Præstegaarden? Kunde han træde ind i en Kirke, der bestod af lutter Fjender og uforstaaende? Ja. For han vilde jo ikke denne Kirkes Ophør, men dens Reformation.
- (54) Klarere og klarere kæmpede han sig frem til Forståelsen af, at her maatte der begyndes. Et lille, upaaagtet Embede i en fjern og overset Egn, ja, saadan maatte det være.
- (55) Der skulde han sidde og vente paa Besøgelsestidens Klokkeslet og tænke det altsammen igennem igen og igen, der skulde han prøve sine Kræfter og se det lykkes i det smaa, som snart skulde fuldbringes i det store. Han maatte smile ved Ordet: Reformationens Model. Ja, Jesu Repræsentant skulde han være, leve sit præstelige Kristenliv for Sognebørnene, saa de alle kunde nemme, at han var en lille Christophorus og faa Lyst til at træde i hans Spor; ihærdigt vilde han komme til de syge og gamle og bringe dem Religionens Trøst. Søndagsskolen skulde leve op og Snese af Børneøjne straale ved at se den store Børneven gaa dem lyslevende forbi. Og Ungdomsforeningen skulde blomstre af en ren og lys Ungdom, unge Karle og unge Piger, der bestemte sig til et Liv for Mesteren, ja, ved deres Møder skulde Helligaanden vidne og ved deres Baller Jesus selv danse med. Men Kirken skulde bliver Stævnestedet for dem alle, og den ældgamle Velsignelse skulde dryppe fra hans Hænder ned over Menigheden, saa den blev hos dem alle Søgnetage og viede deres trælse Gerning til et Liv under Evighedens Smil. Ja, som Verdens Rose engang var udsprunget i Nazareths Provinsby, saa skulde ogsaa Aandens Vejr i den Tid, der stod for, udgaa fra et Landsogn, en Stationsby, en Flække, saa de vise atter haanligt kunde lufte deres Vid: "Kan noget godt komme fra Nazareth? Herregud, er den Helligaand fra

Rødby?” Men de skulde sande, at Roserne voxte i Dale, og at Gud har udvalgt det i Verden ringe og foragtede – – og nu sad han da her paa Vej mod det lille Sogn ved Vesterhavet, paa Vej til sin Storhedsgerning i det smaa: at lære et hjemmedansk Bondesogn Alvor og Højtid, Gudslyst og Selvhengivelse, Afgjorthed og Renhed, det Ene.

Kapitel 4

- (56) Intet Menneske kan komme ind i en saadan Indøvelse i Verdslighed som den, der søger et Præsteembede og faar det. Der skal skrives Ansøgninger, forhandles med Ministeriet, bestemmes Tider hos Biskoppen. Der skal rejses med Jernbane, der skal gives Frokoster, der skal anskaffes Møbler og Køkkentøj og Vaskeballier og Trappestiger m. m. m., og der skal søges Laan og findes Kautionister – for saadan en nybagt Kandidat, der lige kommer fra Studenter- og Stipendiekaar, hvad Penge har han? Der skal spekuleres over Husbestyrerindeforhold og søges efter Pige – med mindre man skal giftes, hvilket sætter Kronen paa Verdslighedens Værk. Saa er Præstegaarden forfalden og Haven forsømt, og der skal atter underhandles – med Menighedsraad, med Provster og Stiftsøvrigheder og Arkitekter og ansøges om Penge hos Ministeriet og faas Afslag og ansøges igen og modtages Forespørgsler og faa disse besvaret og saa omsider tilkendes Halvdelen af det Beløb, der var det allerlaveste, som Istandsættelsen kunde foretages for. Saa gaar man midt i et Hus, hvori der males og kalkes og ferniseres og tapetseres, og enhver, der ved, hvordan det er at gaa der, behøver ingen Beskrivelse af det, for han ved det, og den, der ikke ved det, behøver heller ingen, for han kan umuligt sætte sig ind i det. Endelig skal der tages Bestemmelse om Stuernes Brug – skønt det skal vel gøres før Tapetbestillingen – og Møblermes Opstilling og Anskaffelse af dem, der derefter haardest mangler, og saa skal Bøgerne ordnes og stilles op, og der skal sendes Opgørelse til Flyttekompagniet over de Bøger, der ønskes Erstatning for som bortkomne paa Rejsen. Og under alt dette Hurlumhej og Tohuvabohu fortsætter Barselskoner og Syge og Kærestefolk hensynsløst deres Forberedelser til Krav om Daab og Ligtaler og Bryllupsprædiken – tænk! af en Mand, der aldrig har været ude for noget saadant før! Og naar man endelig tror, man er færdig med alle disse saakaldt praktiske Ting og med et Suk og i Guds Navn vil til at samle sit Sind og overgive sig til sin Gerning, sker der et Anskrig ved den ellefte Time fra Provsten: hvor Indberetningerne til statisk Departement dog bliver af? Og med-et stiller der en Menighedsraadskasserer og beder om Bistand til Regnskabsopstilling til Kirkekasser og Menighedsraadskasser og Præstelønningskasser, og saa skal der holdes Kirkesyn og Præstegaardsovertagelsessyn med Afskrifter og Indberetninger til alle kirkelige Myndigheder lige fra Degnen til Paven i Rom. Saa kommer der Cirkulærer, der skal uddeles, og Rundskrivelser, der skal indføres i Embedsbogen, og pludselig kommer der en Forespørgsel fra Undervisningsministeriet til Sognets Skoler med Opgørelse at indsende inden den og den Dato ad den tjenstlige Vej, hvor mange af Sognets skolepligtige Børn, der har deres Mellemmader indpakket i Avispapir, og hvilke Aviser der i saa Henseende kan være Tale om.

Naar en rum Tid er forløbet med al den Slags, er man blevet saa indøvet i det, at man rent har glemmt, hvad man oprindeligt havde foregøglet sig var Meningens med Ens Ankomst til Sognet, og er man en Dag i daarligt Humør, skal det nok vise sig for en uhildet Undersøger – for selv ved man det ikke – at Grunden dertil er, at man den Dag tilfældigvis ikke har noget, der ligger og venter paa En af de ”praktiske” Ting. Og hvad skal man saa tage sig til? (57)

Naa, saadan gik det nu ikke Harald Erling. Hans Evne til at ordne Vanskeligheder, skaffe sig Overblik, stille op kom ham overordentlig til Gode. Han kunde blive utaalmodig, det er sandt, og han kunde føle sig træt og fattig, det er sandt, men han kom raskere igennem det end saa mangen anden vilde have kunnet det, og han forstod altid at skaffe sig Tid til sig selv. Og saa havde han jo sit store Maal at se frem til – hvor kunde dog det give Kræfter, give Vilje, give Glæde, om man var aldrig saa afspændt og fad. (58)

Og det fik da Klitte Sogn snart at sande, at det var noget ud over det almindelige, der var sendt det paa Halsen efter dets eget Valg. Skematisk opstillet var Sognets Skødesynder: Kortspil og Drik. Kirkefjendsk var det paa ingen Maade, end ikke kirkefravendt; der var næppe eet Menneske i Klitte, som ikke var i Kirke mindst en to, tre Gange om Aaret. Mange var hver eneste Helligdag. Og det var intet sjældent Tilfælde, at Bønder, der kom syngende og steppende hjem fra Kroen Lørdag Aften, sad paa deres Pladser i Kirken Søndag Morgen og stred ærligt med Nikningen. Det stod da Erling klart, at Drikkeriet var noget af det første, han maatte tillivs, før han kunde tænke paa at gaa videre. Og der var nu det store Held, at Klitte Kro var en Afholdskro. Altsaa gik han derop en Dag, da det var Tordenluft, og forlangte en Pilsner. Den korpusmægtige, ældgamle Kre Madsen havde været ude for mange Situationer i sit ret ubegrænsede Liv, ja, det var et Mundheld i Omegnen, at ingen kunde sætte æ Krovært i Klitte til Vægs, hverken paa den ene eller den anden Maade. Men dette kunde han dog næppe klare. Det blev til et spagt: (59)

”Ja, a har jo kun Afholdsbevilling, Hr. Pastor.”

”Det passer jo ikke, Kre Madsen.”

”Ja, det er da saa visst som – – ”

”Nej, det er ikke. De har ogsaa Bajerskøl.”

Men da smilte den gamle lunt: ”Jamen ikke paa Bevillingen, Hr. Pastor.”

Erling saa hverken alvorlig eller polisk ud. Han fortsatte helt uudgrundelig: ”Det smukkeste Karaktertræk ved Vestjyder er deres Ærlighed.” (60)

Men den gamle havde nu fundet sin Sikkerhed: ”Vi er sgu da berømt for at snyde i Hestehandel, ved a.”

Da saa Erling fast paa ham: ”Maa jeg spørge Dem, ikke som Præst, men som Mand spørger en anden Mand: ærlig talt, Kre Madsen, synes De, det er rigtigt at sælge Spiritus, naar man ikke maa?”

”Aah, hvad, Hr. Pastor, a tjener jo mine Penge.” ”Giv mig Deres Ord for, at De ikke mere vil sælge Spiritus, og jeg vil af min egen Lomme erstatte Dem Deres aarlige Tab.”

- (61) Da lo Kre Madsen: ”Saa skal Præstelønningerne sgu sættes op, Hr. Pastor.”
 ”De gaar altsaa ikke ind paa mit Forslag?”
 Ja, gaa ind og gaa ud! A tykkes nu godt om, at Folk kan blive i lidt godt Humør og lidt fornøjede engang imellem.”
 ”Jeg vil skaffe Folk andre og, som jeg tror, bedre Morskaber”.
 ”Jamen, kan de ikke faa begge Slags, Hr. Pastor?”
 ”Kort og godt, De vil altsaa Krig med mig?”
 Krig og Fred⁶, Hr. Pastor. Kan vi ikke nok passe hver sin Næringsvej? Saadan er det nu gaaet, saa længe a kan huske.” ”Netop derfor kan det ikke gaa saadan længere, og fra nu af er der altsaa Krig mellem os to, Kre Madsen. Men vi bliver ved med at være lige gode Venner for det, og der blive ikke Tale om Anmeldelse til Politiet eller saadan noget, vi her i Sognet ordner vore Sager selv. Jeg kan blive nødt til at vidne i Retten imod Dem, det er noget andet, ærlige skal vi jo være; men ellers vil jeg føre Krigen imod Dem med Tro og Aand.”
- (62) Den gamle stod uviss. Saa begynde han kræmtende:
 ”Med Aand, hehe, Tro og Aand – ja, hvordan det saa skal gaa til, kender a ikke; det er visst ikke forsøgt før – – men- ne – melde mig vil De altsaa ikke, Hr. Pastor?”
 ”Nej. Men sejre vil jeg allivevel – eller netop.” Og Erling rakte ham Haanden og gik.
- (63) Stadig uviss stod den gamle tilbage, endnu engang sat til Vægs. ”A begriber det ikke, a begriber det ikke,” blev han ved med at mumle, ”men en Stadsperson er han ligevel.”
- (64) Erling gik hjem til sin Præstegaard i godt Humør; hans Mission var spændt af, omtrent som han havde ventet det; nu begyndte han med det samme Planlæggelsen af Felttoget; og han var sikker paa, det skulde lykkes.
- (65) Og det lykkedes. Saa roligt og jævnt, uden Svulst og uden Torden formaaede han at tale i Kirken, at enhver kunde følge og fulgte med. Han foreskrev intet ud fra Moses eller Haggai eller Sanct Pauli andet Brev til de Korinthier, men spurgte dem bare, hvad de mente selv. Hvor stor en Synd det var i Guds Øjne at drikke sig fuld, vidste han ikke, der var de Ting, der var værre – han selv, Erling, havde aldrig kunnet lide Beruselse – det kom nu ikke Sagen ved, men han syntes, forstandige Folk kunde sige selv selv, at der maatte være kønnere Glæder for en Husbond og Far at fylde sit Livs korte Timer med end at komme hjem og vise sig berøvet Herredømmet over sig selv for Hustru og Børn og skabe Ufred og stundom Fattigdom og skaffe sine egne Børn saadanne Barndoms minder og lægge den Rod i deres Hjerter – – ja, saa sagtmodigt og snusfornuftigt kunde han tale, og dog var det Ord, der gik baade til Tanke og til Hjerte, og Kre Madsen anede, at Besøgene hos ham begyndte at minke, ikke mindst efter at Folk, der gik fra Kroen, et Par Lørdagsaftener havde truffet Præsten ude paa Aftentur – – det var ikke morsomt, naar man stolprede hjemad, at skulle risikere at møde hans stærke og rolige Blik.

⁶ I manuskriptet har Munk overstreget ordet 'Krig' og derefter indføjet ordet 'Fred'.

Alligevel er det et Spørgsmaal, hvor lang Tid det kunde have taget Erling at skabe sig et ædrueligt Sogn, hvis ikke noget ualmindeligt var sket: Kre Madsen blev syg. Han havde en Dag været nede paa Søen og stange Aal, da hans Træsko gled i Baaden, og han gik udenbords. Nu – Kre Madsen fik Baaden fat, kravlede op igen og betragtede det som en morsom Episode, begynde dog at ro hjem efter for at skifte Tøj. Aalesaxen var imidlertid gledet fra ham og det tog Tid, inden han fik den fat igen. Da først opdagede han, at ogsaa den ene Aare gled et Stykke henne, han stagede sig derhen ved Hjælp af Aalejernet, men der var lidt Blæst og Strøm, og Aaren drev ud ad omtrent med samme Fart, som han kunde stage. Omsider naaede han den dog, men da mærkede han godt, at han var begyndt at fryse. Det blev da ogsaa rigtignok til Lungebetændelse, og Kre Madsen begyndte paa Beskikkelsen af sit Hus. Hertil hørte fra det gamle Slægtled af Jyder bl. a. den obligate Altergang, og den kom ogsaa Erling og forrettede. Da det var overstaaet, siger han saa: ”Ja, se nu, Kre Madsen, nu har De jo nydt Herrens Legeme og Blod til Deres Synders Forladelse.”

”Ja, saaden er jo vor Tro,” svarer Kromanden. (67)

”Ja,” fortsætter Præsten; ”og saa er det godt, at Vorherre er en Mand, vi kan lide paa; han snyder ikke med Bevillingen.” og uden et Ord mere gik Erling, idet han dog indstændigt bad dem i Køkkenet om at sende Bud til ham, hvis det blev ringere med Kristen, eller hvis han vilde ham noget.

Naa, det blev ikke ringere dengang, Kre Madsen kom sig. Og da han helt havde genvundet sin Kraft og sit Humør, vandrede han en Dag op til Præstegaarden. (68)

”Se, Hr. Pastor, a komme for at sige, at a laa nu ligevel og tænkte over dette her med Bevillingen; og a tykkes nu, der skal være Rimelighed i enhver Ting, og det har a tyktes mit hele Liv; og vi bør ikke kræve mere af en anden end som af os selv, og naar Vorherre staar ved sit Ord, saa er det vel ikke mere end rimeligt, at vi ogsaa staar ved vort.”

Nu kunde Erling jo godt have fortalt ham, at dette Synspunkt visstnok hverken stemmede med paulinsk Teologi eller med den naturlige Opfattelse af Ordet Naade; men han bare tav og saa paa den gamle med sammenknebne Øjne. (69)

”Kort og godt, Hr. Pastor, om De har overvundet mig, og om det er sket med Ord eller Aand eller hvad De nu siger, det ved a ikke, og det er heller ikke det, det kommer an paa; kun saa meget er sikkert. Der findes ikke mere Sprut i Klitte Kro, saa længe Kre Madsen staar ved Roret, for naar Vorherre ikke snyder med Bevillingen, saa vil a heller ikke”.

Der blev en Pause, og den sikre Forventning om Overraskelse og Bifald fra Tilhørernes Side begyndte at vige i Kromandens Øjne og give Plads for noget utrygt og ængsteligt. (70)

”Og hvad vil De saa gøre, Kre Madsen, for de mange Aar, hvor De ikke har holdt Deres Forpligtelse?”

Kre Madsen aandede lettet op: ”Det har a tænkt over, Hr. Pastor, og a har ment, at vil skænke Halvdelen af min Formue til et Orgel til Kirken, saa faar Drengene sige, hvad de

vil.”

”Og hvis Kirken ikke mener, den kan modtage de Penge?”

Den gamle stod lynramt.

”Jamen – jamen det mener den sgu da vel ikke, Hr. Pastor?”

”Nu vil vi tænke over det baade fra Deres Side og fra vor Side, og saa vil vi tales ved om det igen.”

- (71) Saadan blev det. Og Kromanden gik hjem. Indædt forbitret var han. Og dog holdt han af denne storsnude Dreng; saa hvergang hans Forbitrelse kogte op, skummede han den ved tyssende at mumle til sig selv: ”Men naturligvis kan have Ret paa sin Maner.”
- (72) Fra den Maanedes Udløb var det sjældent, hans Vikingskikkelse savnedes ved Gudstjenesten i den tredie øverste Stol. Men sit eget Orgel fik han aldrig at høre i Kirken; det kom der først efter hans Død.
- (73) Da først Drikkeriet i Kroen var ophørt, mærkedes det snart i hele Sognets Liv. Stundom kunde det være saadan, at man ligefrem kappedes for at vise, hvordan man forbedrede sig. Og aldrig havde Erling betjent sig af andre Midler end saadanne, som lod sig forlige med Hjertelighed og Takt. Sværere var det med Spillesygen; den var næsten umulig at komme til Livs; den sejlivede sig jo mere i det geheime. Særlig var der et Sted i Sognet, hvor der ligefrem holdtes Spillebule, det var hos en gammel Ungkarl, der boede lige over for Købmanden, Jacob Sølling hed han, ikke at han selv spillede; uha, han var alt for nær over sine Penge til det, brugte aldrig nogen af dem undtagen til Kvindfolk, men dem betalte han ogsaa for, omtrent saa meget det skulde være. Han var kommen i den Vane at samle Karlene hos sig om Aftenen og sidde og grine af dem med sin hæslege, hareskaarede Mund, naar han faaet dem ægget til at spille om 10 og 20 og sommetider 50 Kr. pr. Stk med hinanden; naar en saa havde sat hele sin Maanedsløn til, holdt de inde med Spillet for den Aften, og Jacob Sølling plejede som at slutte med en lille Aftenandagt, dvs. at finde et Par af de mest sjofle og skidne Historier frem af sit mægtige Forraad, der endog overgik hans Pengebunke. Da Erling blev klar over, hvordan det gik til i det Hus, opgav han al ”Hjertelighed og Takt”, gik derom og dundrede for Jakob Sølling, slog endog i Bordet og truede med Guds Straf og Politiet, hvilket sidste især var virkningsfuldt. Det bævede af Forfærdelse i Jacobs gullige, posede Kinder, hans tykke Krop bukkede sig stadig sammen som Tegn paa, at han havde forstaaet, hans vanskabte Mund fremstødte Lyde, som intet Sprog vilde vedkende sig, og da han endelig med sit allersledskeste Buk havde gelejdet Præsten til Dørs, havde han faaet en saadan Skræk i Livet, at han maatte for sig selv hele Dagen – og han indlod virkelig for Eftertiden ingen til sig, undtagen hvis en vandrende Tiggerske eller en Tøs fra Sognet gik ind paa at ligge sig et Par Dalere til hos ham en Nat.
- (74) Saadan klarede Erling Skærene der, men han vidste nok, hvor meget værre det var med Kortspillet i Hjemmene, mellem de ældre. Det var lige som Spillesygen der havde groet sig fast, og føltes som en selvfølgelig Nødvendighed.

Egentlig forstod Erling det nok. For naar de kom sammen disse Bønder, kunde de jo dog ikke sidde i timevis og snakke om Køer og Heste, Ager og Eng. Saa indsaa han dog at her maatte Kampen føres ved, at han gav dem aandelige Interesser, saa de havde noget at tale om. Og han kastede sig over Opgaven med al sin Energi; han var klar over de uoverkommelige Vanskeligheder her med de ældre. Derfor vendte han sig til Børnene og til de unge. (75)

Børnene – ja, han kom i Skolerne til Lærerindens Forfærdelse og Lærer Justesens Fortrydelse. Han slet og masede med dem. Han fortalte dem, saa deres Munde stod aabne, og deres Øjne blev tørre, fordi der ikke blev Tid til at blinke med Øjenlaagene – om Historiens store Skikkelser, om Dyr og Planter, om Sole og Planeter, om Ild og Hav. Utrolig kunde han være i sin Evne til at gentage og gentage, saa det dog ikke blev kedeligt, utrolig i sin Opfindsomhed til at opmuntre Børnene til at høre og huske og tænke sig om. Og han slæbte Gengivelser af kendte Malerier og gode Tegninger til Skolerne og viste dem Liniernes Sikkerhed og Liv, satte Farven sammen for dem, at de kunde se, hvad der tog sig godt ud, og hvad der gjorde ondt i Øjnene, og han læste Salmer og Sange op for dem paa Melodi og uden Melodi – og udlovede Belønninger for at finde paa gode Rim og sikre Rytmer – – altsammen for at de i Skoletiden kunde faa opøvet og skrevet en Sang for det skønne. Og det hele forstod han at bøje og forme saadan at det ledede og lokkede til Taknemmelighed mod Vorherre og Kærlighed til Danmark og dets Fyrste. (76)

De unge kunde han jo ikke tage paa den Vis, men han prøvede sig frem; han lod sig skrive ind i deres Ungdomsforening og kom til deres Baller – og hvad var det ikke for et Offer? For netop ved Ballerne var Landbefolkningen ham, Bymennesket, saa besværlig. Der var saa alt for lidt Finhed og Fasthed og Chevaleresquehed ved disse Bondeballer i Forsamlingshuset. Eller rettere: der var intet. Han led under det, men netop derfor var det jo hans Pligt at komme, og han kom – og mærkede ogsaa, hvordan det lykkedes ham ganske, ganske langsomt at løfte Tonen uden at virke trykkende og hæmmende, saa han ligefrem var i Vejen. Men lettere var det paa Udflugterne: op paa Cyklen og af Sted, hvordan Vejret var, Struben fuld af gamle og nye Fædrelandssange, Madkurvene tømmes, mens man sidder paa en Grøftekant eller i en gammel Kro, gamle Sanglege i de lyse Sommeraftener – – Eller om Vinteren, hvad han kunde faa ud af de uundgaaelige Dilettantkomedier – Men som han kunde læse højt. H. C. Andersen, I. P. Jacobsen, Selma Lagerlöf. (77)

De gamle blev revet med at alt dette; det blev en Æressag at give en ”Ungdomsaften” – samle de unge hos sig en Aften om Kaffebordene med Præsten som Midtpunktet. Og de gamle begyndte selv at komme sammen, diskutere en Sag, der var lagt til Rette for dem fra Prædikestolen sidste Søndag, eller for at skiftes til lidt Højtlæsning og slutte med et Par Sange. (78)

Men Hestehandlere og farende Folk bandede den nye Kost, der blev ved med at feje saa godt i Klitte Sogn; ikke blot kunde man ikke længere faa sig en Genstand i Kroen, selv (79)

om man ærligt og redeligt betalte, men det blev ogsaa sværere og sværere at tjene sig en Natteløn derude ved et rask Slag Kort.

Kapitel 5

Det er for Resten slet ikke saa nemt at give en Skildring af saadan et Sogn i vore Dage. (80)
Tilmed, naar det skal være fra Præstens Synspunkt, for det er gerne fra Prædikestolen, altsaa forfra og nedefter.

Der er først Præsten selv. Han er konstitutionel Monark i Riget, paa dyb Hat med alle, (81)
bærer med Haandtryk, Førstepladsen ved Selskaberne, ikke eet Muk at skulde have sagt over noget som helst. Og dog kan han i det skjulte spille en stor Rolle, er han blot taktfuld og forstandig og vil altid Sagen og ikke Magten.

Saa er der en gammel Sognefoged. Han er en Alvorsmand. Han ved, det er selve Kongen, (82)
han repræsenterer, og han føler forvisst, at hvo meget er givet, af ham skal ogsaa meget kræves. Han frygtede vel engang alvorligt for at overtage saa ansvarsfuldt et Hverv, men han har sandet i Tidernes Løb, at Kræfterne voxer med Opgaverne, og den Gud giver et Embede, svigter han heller ikke bagefter. Men alt dette har gjort ham til en langsom Mand, en saglig og korrekt og pligtbevidst Mand. Han har et Evighedshaab – ubevidst – men det er der – at Domsordet engang maa lyde til ham: ”Du gode og tro Tjener, du har været tro over meget, gik ind til dit Dannebrogsmændstegn.”

Saa er der en Sogneraadsformand. Han tager det ikke saa højtideligt. Han ved, hvem han (83)
har sin Magt fra og kender sine Pappenheimere. Naar de roser ham, hvad de aldrig gør, er han ligeglad, og naar de kritiserer ham, hvad de altid gør, siger han: ”A tykkes nu” – og gør næste Gang igen, hvad han selv finder er rigtigst, lige til den 4aarige Periode er omme, og de tager Magten og Herligheden fra ham igen, og han vender tilbage til sin Bedrift, som han aldrig har været fra.

Saa er der en Lærer, der føler sig Præsten underlegen og derfor er fuld af Foragt over ham (84)
og altid er stærkt underdanig, og en Lærerkone, hos hvem man kan faa Besked om alt i Sognet, baade Folk og Forhold, for den ved hun og giver hun gerne.

Saa er der et Menighedsraad, hvori der altid er nogle Kvinder, og som enten har sin (85)
Betydning ved at drille Præsten eller ved ingen Betydning at have.

Og saa er der Sognets Folk, først og fremmest Haandværkerne, hvoraf Møller og Smed er (86)
de vigtigste, bl. a. maaske fordi de hører det snart forgaaende til, men saa ogsaa Gaardmænd og Husmænd og Arbejdsfolk, Folk med Ansigter og uden Ansigter, Folk med Maver og uden Maver, Folk med Kirkegang og Folk med Paaske-, Pinse- og Juledag.

- (87) Men saa er der ogsaa en Købmand, og det kan være en sledsk Person, en emsig Fyr, en smart Herre, en forsigtig Mand eller ogsaa noget ganske, ganske andet. I sidste Fald er han Sognekonge i Kraft af den Verdenslov, der hedder Kreditten, den Mand, der gaar med det ganske Sogn i Lommen og kun tager det op og ser paa det, naar han selv vil.
- (88) Herregaardsfolkene i Sognet hører ikke Sognet til; i hvert Fald ikke mere end Gud Jorden.
- (89) I Klitte var der en Købmand, og det var en Kvinde, Fru Jensen hed hun, og hun var ikke gift. Hun var netop Sognedronning. Høj og mager var hun, med to bestemte Øjne og et haardt Drag om den sammenknebne Mund; højt begavet var hun ogsaa; meget af den Tid, hun fik tilovers fra Regnskaberne brugtes til Læsning; og kirkelig var hun; hveranden Søndag sad hun paa sin Plads nederst i Kirken lige for Indgangen. Hun burde være nævnt for længe siden; thi hvad hun betød for Erling den første Tid, han var der, lader sig næppe overvurdere; med sit nøje Kendskab til enhver i Sognet og sit kristelige, praktiske Greb i Sognets Liv var hun den unge Præst en Medhjælp af enestaaende Betydning, lige uundværlig i Planlæggelsen af nye Felttog og i Glæden over vundne Sejre; det Hjem, han maatte savne i den tomme Præstegaard, fandt han Erstatning for i hendes rummelige, gæstfri Købmandshus. Ja, i den Omstændighed, at et Menneske som Alma Jensen fandtes i Sognet, saa han atter et Vidnesbyrd om, at Gud var med ham paa hans Veje og støttede hans Færd til Sejr.

Kapitel 6

Hver eneste Gang han forsøgte at skaffe sig Oplysninger om Godsejeren paa Troldtoft, løb han Panden mod en Mur. Selv Skolelærerens Kone var taus.⁷ Ja, hvor fortroligt end Venskabet blev mellem ham og Alma – bragte han Emnet Tveskov paa Bane, viste det sig, ikke at være noget Emne. Udover hans Navn, at han havde været gift med saa meget dejlig en Kone, der var død, og at han var en underlig en, fik man ingenting at vide; og selv disse faa Oplysninger maatte samles sammen flere Steder fra. Krævede man Besked om, hvori det underlige bestod, fik man til Svar, at det var saadan paa en Maade. Ud over denne lidt svævende Karakterisering naaedes ikke. To Gange forsøgte Erling at faa Underret selv at se. Første Gang sagde en Pige ham, at Godsejeren tog ikke imod i Dag, næste Gang en god Maaned senere, kom en Tjener med samme Besked, men ydermere lød det kraftigt med en blød og behagelig Stemme gennem aabentstaaende Døre: ”Og sig ham, Martin, at jeg for øvrigt aldrig tager mod Præster.” (90)

Efter dette holdt Erling sig borte, ikke krænket, det brugte han ikke i sin Levevis, men – hvad skulde han egentlig gøre? bane sig Vej ind med Næverne var dog for meget forlangt. ”En Dag træffer jeg ham vel paa Vejen eller ser ham paa Marken”, tænkte han i den første Tid; men ogsaa dette Haab maatte han lade fare, da han omsider af en gammel Kones udplumpede Udtalelser forstod, at Godsejeren var syg, lam i Benene, kunde slet ikke gaa, men da han vilde vide, om han havde været det altid, eller, hvis ikke, naar og hvordan han var blevet det, døde hendes Snakkesalighed hen som dolket ned med en hastigt virkende Gift, og hun blev stum som en Kirkeblok. Da han havde gjort flere lignende Erfaringer rundt mellem Folk, opgav han det, og i al sin Travlhed glemte han efterhaanden Herregaarden, glemte i hvert Fald Herskabet, saa naar han talte om Troldtoft, mente han altid Tyendet. (91)

Da sad han en Dag og lod sine Øjne løbe ned over Spalterne i den lokale Avis, og med et Sæt ser han, at ”Kirsten Treskov fra Herregaarden Troldtoft i Klitte” havde taget en god Præliminærexamen fra en eller anden Skole paa Sjælland. Forundret rejste han sig; en Tanke slog omsider ned i ham: Kirkebogen. Og ganske rigtigt, der fandt han Oplysninger: at Godsejeren var født paa Troldtoft for 57 Aar siden, at han var gift for 20 Aar siden og var blevet Enkemand 5 Aar efter Brylluppet – og, ja, rigtigt, at han havde en Datter, ja, se hans Hustru var død i Barselsseng, saa det ud til. (92)

⁷ *selv Skolelærerens Kone var taus*: I manuskriptet har Munk her tilføjet sætningen ’Selv Skolelærerens Kone var taus.’.

- (93) Nu traf det sig saadan, at Erling næste Dag skulde ud til en syg i Sognets yderste Østgrænse; undervejs punktere hans Cykle, og han trækker den da hen til Smeden, da han ikke selv havde Lappegrejer med. Som han staar der og venter, jager en Jumbe dem forbi. En ung, slank Pige bøjede sig frem og hilste med et nydeligt Smil paa hans Hattedelettelse. ”Hvem var det?” spørger han. ”Aah, det var fra Troldtoft”, brummer Smeden i sit røde Skæg; ”Kæden er ogsaa løs, Hr. Pastor, skal a stramme den?”
- (94) Erling behøvede ikke at spørge om mere; nu vidste han, at han havde set Treskovs Datter for første Gang. Skulde det ogsaa blive sidste?
- (95) Ja, der blev ikke megen Tid til at spekulere over det; for der var i det hele taget ikke megen Tid til noget. Og naar man tænker over det, maa man spørge: Jamen, hvordan kunde han naa det? hvordan fik han Kræfter og Mod og Vilje til at udrette det, han udrettede det første Aar i Klitte? af hvilken Fond øste han? Og Svaret maa blive: af to: Bønnen og Heldet.
- (96) Ja, for bede kunde han – samle sit Sind fra al Adspredelse og hvile ud i en Samtale med sin himmelske Far om det mindste og om det største; men dertil kom jo ogsaa Fremgangen, den Lykke det er at se sine Hænders Værk spire og voxe og blomstre.
- (97) Og saadan gik det. Det var ikke overfladisk Optimisme, det var Virkelighed, han kunde ikke undlade at se, hvordan det, han havde troet og vidst maatte ske, skete: at den korsfæstede, tegnet levende for Menneskers Øjne, ogsaa begyndte at vandre – guddommelig – i sine døbte. Han saa Drikkeriet sygne hen, saa Kortspillet tabe af sin Magt, saa Hjælpsomhed og Gavmildhed og aandelig Forstaaelse og Lyst vinde Styrke og brede sig. Og han mærkede, hvordan Kræfterne ogsaa groede i ham, Kræfterne og Længslen til at begynde paa selve Arbejdet, nu da han havde haft et saadant Held med Forstudien.

Kapitel 7

Hvis man tror, at det var lutter festlige og lyse Øjeblikke, Erling oplevede i Klitte, tager man dog fejl. Sommetider følte han sig forfærdelig træt. Og der kunde komme en Længsel op i ham efter hans Gymnasieaar med Skolens glade Leben og Arbejde – eller de stilfulde Middage i hans Forældres Provins-Patricier-Hjem – eller efter de første Studenteraar med stille Timer med receptivt Arbejde eller med friske Skovture med en Kusine med gyldenblegt Haar. I saadanne Øjeblikke kunde al Bymenneskets Lede ved Landet vælte sig over ham, han fik, som han sagde, sin æstetiske Syge, og det kunde stønne i hans Sjæl efter at komme bort, bort fra Bønderne med deres Stangen Tænder ved Bordet og deres sorte Negle, deres grove Sprog og deres svedige Lugt. Da kunde han med den haarde og afsnuppede Stemme, hans Far havde anlagt, naar han afgjorde en indviklet Sag, sige det barsk: ”Vig bag mig, Satan!” og han kastede sig med tredoblet Energi ud i sit Arbejde – som en Frans af Assisi, der følede sin Væmmelse for de spedalske greb en spedalsks Haand og kyssede den. Og endnu var det ikke slaaet fejl, at Grillerne faldt af ham under Anstrengelsen, og hans Sind blev varmt og stærkt igen. (98)

En Aften da han følte sig ualmindelig lille – han havde den samme Dag haft et flere Timers Møde med tilhørende Spisning angaaende en Basar, han vilde afholde 2den Juledag til Fordel for nogle fattige Gamle i Sognet – kunde han ikke samle sine Tanker om nogetsomhelst og begav sig omsider ud i Efteraarsregnen for at aflægge Sognedronningen et Besøg. Hun sad som sædvanlig i det lille Forværelse mellem Butikken og Boligen, bøjet over de store Regnskabsfolianter. Hun saa lidt uvillig op, da han traadte ind, men da hun ved Petroleumslampens matte Lys blev vår, hvem det var, lagde der sig et Smil om hendes tynde Mund. Hun hjælp ham selv det vaade Tøj af og fik hurtigt skaffet noget varm Kaffe til Veje; længe varede det ikke, før han var tøet op og helt ligevægtig igen, og mens Tørvene faldt sammen i Kakkelovnen, passiarede de fortroligt og livligt og lagde knap Mærke til, hvordan Tiden gik. Først da et lille Uhr, som stod oven paa Skabet med Regnskabsbøgerne, pimpede 11 spæde Slag ud i Stuen, sprang han op og greb efter sin Overfrakke, der havde hængt til Tørre ved Kakkelovnen, dog uden synderligt Resultat. Han var imidlertid saa ivrig i Udviklingen af sine Ideer, saa han bleve staaende ved det ene Ærne trukket paa og lod Munden løbe: (99)

”Altsaa, naar jeg forholder mig religiøst over for en Person, en Indskydelse, et Skrift, betyder det, at jeg føler mig med Liv og Sjæl afhængig af Aandens absolutte Myndighed. Saaledes ogsaa over for Jesus, den Jesus, som Aamden fører fra det ny Testamentes Skrifttegn ind i mit Hjerte. Jeg kritiserer ham ikke, jeg forsøger ikke med min fejlende og (100)

usikre Sans at skælnes mellem sandt og usandt, ægte og uægte, oprindeligt og tilføjet, hvad Jesus kan have sagt og gjort, og hvad ikke. Gud forlanger intet umuligt af mig, og dette er umuligt. Derfor vender jeg mig bort fra alt dette – eengang for alle. Min Kirkes nye Testaments Jesus i mit Hjerte – der er ingen anden, og han er min Herre og Mester – alt hvad han gør, er velgjort, alt hvad han siger, er ret. Har han øvet Gerninger, der støder mig, saa er Fejlen min, og jeg bliver ved at tage den Gerning op og ser paa den, til den fylder mig med Ærefrygt – og saa længe den ikke gør det, holder jeg min Mund. Har han talt Ord, der er mig utrolige, saa er Fejlen min, og jeg bliver ved at lytte til disse Ord, til jeg tror dem og rette mig efter dem – og saa længe jeg ikke gør det, vælger jeg at kalde mig en Synder. Dette og intet andet end dette er at forholde sig religiøst og det er væsensforskelligt fra alt andet i Verden”.

- (101) Fyrrigt, beaandet, henrevet havde han talt, og Alma Jensen sad stille og fulgte ham med Øjnene og varmede sig ved hans Trosglæde og Ildhu mere end ved Ordene, som hun maaske ikke agtede for nøje paa. Han stod stadig ved Kakkelovnen et Øjeblik standset i sin Tunges travle Gang, men Øjnenes fjerne Lys fortalte, at hans Tanker stadig arbejdede, og længe varede det da heller ikke, før han var i Gang igen:
- (102) ”Jeg husker engang fra min Studentertid, at en af Professorerne, en af de mest selvbestaltede og højest skattede, gennemgik Matthæusevangeliet med os. Bedst husker jeg hans Analyse af Skilsmissekapitlet. I Stedet for ærligt at vedgaa, at Samfundet er vejet bort fra Idealet, fra Kristi Vilje, at Næstekærligheden i alle Forhold byder mig at tage Lidelsen paa mig og overvinde egen Modvilje og agte Ægteskabets Baand helligt og ubrydeligt – at Samfundet i Stedet for er gaaet paa Akkord med Selvsyge og moderne Lystjag og Dennesidighedsovervurdering, formastede han sig til at drive Sofisteri over for sin Gud og ved sindrige Betragtninger forsvare det, der passede Tiden og passede ham selv, om han saa skulde det ved intet mindre end ved at desavouere sit saakaldte Hjertes Mester. Og det skulde kaldes Religion – aah, væmmeligt var det. Lad Tiden være, hvad den vil – Lad Verden snakke, hvad den vil! Kristi Kirke ved det af sin Stifter og Regents aandsfyldte Ord, at Skilsmisse er Hor – Hor.”
- (103) Han standsede igen, men hans Øjnes Lys blev lige fjerne, det var tydeligt, hans Tanke blev ved at virke; og saa optaget var han af det, der rørte sig i hans Sind, at han ikke lagde Mærke til det besynderlige i Tonefaldet, da Alma Jensen spurgte: ”Er det da Deres Mening, Pastor Erling, at Skilsmisse altid og under enhver Form er Hor?”
- (104) ”Jeg har ment engang, Alma Jensen, at saadan kunde Kristus ikke have tænkt og talt, det var for rigoristisk, jeg mener for unødvendigt haardt, for – – Men mit Forsæt tro kritiserede jeg ikke – jeg fordybede mig i Ordet – jeg vidste jo, det var ham, der havde sagt det; og saa gik det, som det altid er gaaet mig, Ordet fyldtes af Aand ved Betragtningen, Kærlighedens Guds-Aand, og jeg har bøjet mig for det og set dets Sandhed og bøjet mig igen.”

”Aah, hvad skal alle de Studenterord til?” – saa hørte han Tonefaldet – ”De mener dog ganske simpelt dette urimelige og ukristelige, at en Kvinde, der maaske er solgt til en Bandit, skal Aar ud og Aar ind lade sig prygle og – kærtegne af ham og føde ham Børn og opdrage dem i et saadant Hjem?” (105)

Han stirrede forvirret paa hende – aldrig havde han hørt den Stemme – – og pludselig brød det ud af ham, inden han fik Tid til at sunde sig eller standse sig:
”De er ikke Enke, Alma Jensen, som jeg har troet – De er – – ?” (106)

”A siger Dem, Pastor Erling, han var en Djævel, en Djævel. Han paaførte mig sine Sygdomme, han holdt til med Tøse fra Byen, og det første Barn, vi fik, var vanskabt, hører De, vanskabt. Og dog holdt a ud med ham, 7 Aar holdt a ud, for a tog det for min Hustrupligt, min Moderpligt, min Kristenpligt – – saa vilde a ikke længer. – Vi havde engang en Missionspræst, han sagde mig, at a overtraadte Guds Bud, da a skiltes, a bød ham gaa. Han var her i 10 Aar, men fik aldrig nogensinde – ikke een eneste Gang tiere – Foden over min Tærskel. Omsider forstod han saa, at hvor a var, var han en færdig Mand. A vil ikke høre, taaler ikke at høre, at a – a har baaret mig galt i det, som a kæmpede mig frem til at se var det rigtige, og siger De det, Pastor Erling – a sværger ved den levende Gud paa Himlens Trone, trods alt, hvad vi to har haft sammen og har sammen, det gaar Dem ikke bedre end den anden, Missionspræsten, han, som ogsaa haanede mig.” (107)

Der blev en forfærdelig Pause. Saa begyndte Erling lavmælt:
”Se, Alma Jensen, naar De ikke engang taaler Modsigelse i dette, er det saa ikke et Bevis for, at De selv føler – – ” (108)

Men da han nu hørte hendes Stemme, begreb han med-et Rygterne i Sognet om den pludselige Haardhed, hun kunde udvise mod en Debitor, hun længe havde baaret over med. (109)

”Pastor Erling”, sagde hun, ”indtil den Dag kommer, da Livet har lært Dem saa meget, at De kommer til mig med en Indrømmelse, har vi to intet at tale om. Godnat”. Hun gik ud af Stuen; tilbage stod Præsten, forvirret, uviss, med den vaade Overfrakke halvt trukket paa – Regnen og Vinden slog imod Ruderne. Saa aandede han ud i et tungt Suk og gik ud i Efteraarsnatten. Og som han dør stred sig frem, brød det pludselig op i hans Sind i vild Jubel: ”Nu skal mit Fartøj prøves, for nu er Medbøren omme”. Og alt, hvad hans Bøn kunde blive til, var en Tak til Gud, en Tak for, at han og hans Værk blev kendt værdig til at underkastes Prøve af Ham.

Kapitel 8

- (110) Men om det var gaaet saa let med at takke, hvis han havde anet, hvor haard Kampen skulde blive, det er dog ikke saa sikkert. Ingensinde før havde hans Prædikener været saa indtrængende og glødende, hans Bønner saa selvhengivende, hans hele Ledelse af Gudstjenesten saa aandsbaaren og livfyldt – og alligevel var det aabenbart, at Kirkebesøget tog af. Folk, der før havde siddet der Søndag efter Søndag, kom nu kun hveranden eller hvertredie, og nogle holdt helt fra. Naar han kom ud i Sognet, mødte han overalt den gamle Gæstfrihed og Venlighed, men der var dog kommet noget forbeholdent over Bønderne, som det ikke var ham muligt at hugge igennem, alene af den Grund, at det aldrig kunne gribes og fastholdes – at det aldrig lod sig pege paa og sige om: dêr er det, og dêr er det. Hvad der gjorde det saa aldeles vanskeligt, var dette, at han ikke kunde tale ud med dem om Alma Jensen, og om hvad der var foregaaet mellem dem – for han syntes, han skyldte sin gamle Veninde og man kunde vel sige Beskytterske at tie. Ja, selv efter at han havde opdaget, at hun tog ikke saadanne Hensyn, og hun førte paa ingen Maade Kampen fair, bed han dog Tænderne sammen og tav.
- (111) Den omtalte Basar var fastsat til 2. Juledag i Forsamlingshuset, men det var tydeligt efter, at Alma Jensen havde trukket sig helt ud af Arbejdet med den, at Stemningen mere og mere blev for at opgive den. Det vilde Erling imidlertid ikke; han syntes, det var en saa uværdig og planløs Strækken Vaaben allerede i første Fægtning, at han satte alt ind paa at føre Sagen igennem. Det saa da ogsaa ud til at skulle lykkes; Træghed, Vantro, ilde Spaadomme, alt fik han overvundet, Gave fik han samlet ind, Apparatet var beredt til at fungere, men da han Lillejuleaftendagsmorgen sad og arbejdede med Juleprædikenerne, og Posten var kommen og laa paa Bordet, faldt hans aandsfraværende Blik ned over den stedlige Avises Annoncerubrik, og med-et gav det et Stød igennem ham:
- (112) Klitte.
Eftermiddagsmøde med Kaffebord og Pastor Schrader som Taler afholdes mig hos anden Juledag Kl. 2. Alle er velkomne.
Alma Jensen.

Kapitel 9

Den safrangule, bønnestagelange, skindogbenede Pastor Schröder i Sande, Nord for Klitte, og den lille, trivelige, rødmussede Pastor Schrader i Lyngvad, Øst for Klitte, var ikke kommen sammen den sidste halve Snes Aar. De var i sin Tid kaldede til deres Embeder omtrent samtidigt, og var ogsaa omgaaedes i Begyndelsen, men da Diskussionerne mellem dem blev bitrere og bitrere og aldrig førte til nogen Forstaaelse, blev Sammenkomsterne ogsaa sjældnere og sjældnere, da til med Fru Schröder i Fru Schrader nærmest saa en Rugehøne, ”ja, det er i Virkeligheden Ordet, Schröder,” og Fru Schröder efter Fru Schraders Mening var en Hejre, ”ja, det ved den søde Gud hun er, Henrik,” vil man, om man end har nok saa ringe zoologisk Kundskab, dog forstaa, at heller ikke Damerne tilskyndede til Bekendtskabets Fortsættelse. (113)

Da endelig Pastor Schrader engang i en Artikel i det stedlige Organ – og dette var det forfærdelige: det stedlige – havde lovprist den maadeholdne Bibelkritik, havde Pastor Schröder følt sig kaldet til at hæftigt Forsvar for det saaledes maltrakterede Guds Ord, og dermed var Bruddet beseglet. Spurgte en fremmed nu Pastor Schröder om Nabopræsterne, og Talen faldt paa Velærværdigheden i Lyngvad, begyndte det at rangle i hans Skelet, og han fremførte med et Suk: ”Der er meget godt at sige om Pastor Schrader, og jeg skal være den sidste til at sige noget ondt om en Kollega, men noget Guds Barn er han ikke”; og spurgte en fremmed nu Pastor Schrader om Pastor Schröder, slog han et bredt Smil op og sang paa sit fynske: ”Han og jeg, uha, der er lige saa langt imellem os som fra a til ø.” Saa lo han lidt ad sin Vittighed, og saa tav han lidt, og saa sagde han: ”Han er nu god nok, er Schröder, men han har ikke Muldjord i Bryst.” (114)

Det er da let at forstaa, at man i Sande Præstegaard saa vel som i Lyngvad var lige ivrige efter at erfare noget om den nye Nabopræsts Habitus og, da man hørte, det var en ung Mand, lige ivrige efter at komme til at foretage Præsentationen af den anden først. Men Erling vidste, og havde gjort sig det klart fra første Færd af, at i den Forberedelsesgerning, han havde for herovre, havde han kun sit Sogn at passe og intet mer – bagefter kunde han komme til andre, til alle andre Sogne, ligesom han jo vidste at han intet havde at lære af de gamle, dem, der sad og holdt paa det, han havde vejet og kasseret, og endnu ikke, saalænge han var i Forberedelsen, ønskede at aabne Kampen og sit Udsyn for dem for at vinde eller forarge dem. Dertil kom, at han havde al sin Tid fuldt optaget – spillede Timer med tom Selskabelighed faldt ham ikke ind. Et høfligt, men bestemt Nej til en Forespørgsel fra Lyngvad-Præsten, om han ikke vilde gøre ham den Glæde at holde et Foredrag i hans Forsamlingshus, gjorde ham færdig til den Side, en taktfuld Undvigelse (115)

---

over for en Middagsindbydelse fra Sande til den. Saa gik der et Aar, hvor ingen af de 3 Præster saas, og fra Klitte begyndte Rygter at sive ud til Siderne, sære Frasagn om den nye Mand, hans Mærkeligheder, hans Energi og hans Resultater, hans Maal.

- (116) Pastor Schrader, der sadt midt i sin Pibes tætsluttende Dampe og arbejdede d. v. s. gennembladede et illustreret Ugeblad, vilde næppe tro sine egne Øjne, da de gennem Taagen spejdede ud gennem Ruden, hvorigennem Vognrumlen trængte ind, og dêr oplevede Tilsynekomsten af baade Sandepresten og hans Hustru. Pastor Schrader naaede med Nød og næppe at faa dynget Bladet ned under et halvt Aargang Berlingere, inden han maatte sige: ”Kom ind!”
- (117) (Håndskreven note): [69-72] I Manuskriptet mangler herefter fire Blade beskrevet paa den ene Side. Deres Indhold viser Præsteparrene Schraders og Schroders Samtale ved Kaffeboardet om gejstlige Fagspørgsmaal, særlig vedrørende den unge Klittepræst. De havde ingen Betydning for Romanens Sammenhæng og Udvikling, men deres Indhold kunde nok tænkes at vække Ubehag i vestjyske Egne, som omtalt i Bogen om Kaj Munk 1924-1944? Der er ingen Grund til at beklage deres Tilintetgørelse, der skete overensstemmende med Forfatterens udtrykkelige Opfordring og i hans Paasyn, da jeg fik Ms. (Hans Brix) (se hss, side 33, og Munkbrev af 11-10 26.

Kapitel 10

Da Erling havde læst Annoncen, sad han sammensunken i Stolen en Tid. Det var naturligvis ikke det, at et saadant Møde skulde holdes, heller ikke, at det skulde holdes den Dag, men det var det, at en Kvinde som Alma Jensen vilde føre en Kamp paa en anden Vis, ja, det var bare det, at hun var saadan. Havde hun ikke lyttet som den mest forstaaende til hans Prækener nu i et Aar? havde han ikke ofte tænkt, at her var virkelig Kristendom? Og nu – og saa? Ikke blot, at hun kunde se saadan paa Kristi Ord trods alt, hvad han, Erling, havde ment og sagt og hun bifaldet – – men at der ikke var mere af Forstaaelsens og Kærlighedens Aand i denne Kristenkrop end, at hun for en Modsigelses Skyld kunde hade saa tatersk og kæmpe saa hedensk. Hvad nyttede saa det hele? Forkyndelse? og Tro? og Religion? Spildt var det altsammen, spildt, den ene var som den anden, Ens Natur forandredes ikke af Ens Religion, det gamle blev aldrig forbigangent, og se, intet blev nyt – words, words, words! (118)

Det begyndte at svide salt i de unge Øjne, og hans Hjerte slog ujævnt; og med-et sugede der sig en Længsel gennem hans Legeme – ikke en Længsel mod Bøn – eller mod Kamp – eller mod Styrke – men en Længsel efter at hvile sit Hoved i en ung Kvindes varme Skød og klappes varligt af to fine, velplejede Hænder. (119)

Men han vred sig et Stenkast fra det og sprang op. Hat, Regnfrakke, Stok – for det blev jo ikke til noget med den Prædiken nu. Afsted til Alma Jensen. Tøsne. Væmmeligt. (120)

Selv i Dag, saa nær før Jul, sad hun ved Regnskaberne. Det undrede ham, at det faldt ham saa svært at tale langsomt og fast. Disse kolde Blikke, der saa op paa ham fra Bøgerne, og hvori han ikke kunde se andet end Tal, sammenlagte Summer, og som han dog vidste rummede meget andet, forvirrede ham, bragte ham ud af Fatning. Og da han talte, hørte han med gysende Forundring, at han talte med samme korte Stemme som hun – saa vanskeligt er det altsaa at vende den anden Kind til. (121)

”De kan altsaa stadig ikke tilgive mig, Fru Jensen, at jeg har en anden Mening om samme Ting end De?” (122)

”Ikke, naar Deres Mening skal autoriseres”.

”Det er ikke raadeligt at handle mod sin Samvittighed”.

”Det er dog visst for meget forlangt, at a skal handle efter Deres Samvittighed”.

Han sukkede og holdt op; dette duede ikke, mærkede han, og sagde det:

”Aah, Fru Jensen, det nytter ikke at tale sammen paa den Maade”.

”Det nytter overhovedet ikke at tale sammen.”

- (123) Men da kom det over ham – da følte han, det maatte ud. Og hurtigt fortsatte han med smaa Ophold og videre, stakaandet, hedt:
”Dette Møde anden Juledag, ved De, hvad det er, Alma Jensen – det er ikke et godt Paafund, et snildt Træk – det er en Gemenhed, en Sjofelhed. De allierer Dem med Kristi Kirke mod Kristus selv – De holder gudeligt Møde i Satans Tjeneste – ja, har jeg ikke Lov at bruge de Ord? – – alt det, der var i Væxt her i Klitte – alt det, Aanden havde faaet til at gro ved at bruge Dem og mig – det vil De nu lægge øde igen – der var en Mand, der lagde Korn i sin Ager, men Fjende kom om Natten og saede Ugræs blandt Hveden – denne Bagholds fjende, denne natlige Ugeringsmand vil De være i dette Sogn, hvor Kornet nu groede saa godt. Jeg beder Dem, Alma Jensen, i Kærlighedens og Sandhedens Navn, tilgiv mig, har jeg krænket Dem – men hvad jeg mener, maa jeg mene, for jeg har det fra den største – jeg beder Dem, tilgiv mig, men frafald i hvert Fald Deres Hævnplaner – er De krænket, saa vis Dem som en Kristen – – vil De afslaa min Bøn? Jeg spørger Dem, svar mig for den alvidende Guds Aasyn, vil De øde vort Værk her i Sognet og støtte Djævelen og alle hans Gerninger og alt hans Væsen?”
- (124) Den gamle Tro, den gamle Styrke og Glød havde grebet ham og fænget i ham; men han var næppe færdig, før han hørte selv, hvor hul al denne Middelalderbesværgelse og Helgenpatos lød. Det blev ham med-et saa latterligt – for hvad var det hele? En Landsbypræst og en Krambodskone var raget uklar – – var det ikke lidt fordringsfuldt at mobilisere den alvidende Gud og Djævelen og alle hans Gerninger for saa lidt?
- (125) Det hele brød sammen for ham; han hørte end ikke hendes Svar; med et sky Sideblik og en aldeles banal Replik om Undskyldning for Ulejligheden trak han sig ud af Døren og efterlod Alma Jensen i stor Forvirring og Uforstand, for hun syntes da ikke, hendes Svar havde været saa fortrinligt, at det i den Grad kunde lamme ham ned. Men maaske havde det alligevel haft en hemmelig Brod, hun ikke selv vidste af.

Kapitel 11

Nu vil dog vel enhver kunne forstaa, hvor svært Livet maa forme sig for en Mand i saadanne Dage. Tænk, at skulle staa der Juledag og vidne om Juleglæden for gamle og Dagen efter det samme igen for unge (for saadan deler man sig endnu ved Kirkegangen i Vestjylland). Naar dertil kommer en fast Forvissning om, at det er ganske ligegyldigt, hvad man siger, og hvordan man siger dette hvad, og endelig, at Kirken som man er vant til at have fuldt besat, nu staa halvtom, og det tilmed paa en højhellig Festdag, ja, hvordan skulde man saa kunne øse Højtid af sit eget Hjertes Væld? Svært er det i alle Fald. og her kom nu ydermere Basaren om Eftermiddagen. Vilde der nu komme Folk til den! Ja, vilde og vilde – Sognets Beboere var ikke veltilpas ved alt dette – de forstod ikke, hvorfor ikke alting kunde gaa som hidtil; men naar Alma Jensen sagde, det var galt, saa maatte det vel være galt – Man vidste ikke ret ud eller ind, og til Mødet kom der saa kun en tredive, og til Basaren et halvt Hundred Stykker. Nu er 50 jo ikke meget at holde Basar for, og Erling var da ogsaa meget mismodig. Da traf han, som han bladede i Salmebogen, paa ”Foragter ej de ringe Dage” – den sang de, og saa holdt han en Tale – ja, bedre Prædiken er næppe holdt i Danmark siden Absalons Dage. Men Basaren matte aflyses, og Gaverne gik tilbage til Giverne eller skænkedes til de gamle. – Saadan gik den Dag. Alma Jensen havde sejret. (126)

Kapitel 12

- (127) Det siger sig selv, at der ikke er megen Opmuntring at hente i en stor, gammel, forfalden Præstegaard, hvor Vinden tuder om Hjørner og ind ad Vinduer og Sprækker – en hel lang, trang Vinter, naar man ikke har andre til at hygge om sig end en som Peters Mor og saa en almindelig Tjenestepige. Saa tager man hellere sin Cykle og aser af Sted med den eller paa den eller begge Dele: ad frosthaard Jord, i Pløre, i Snesjap og Islag og alt andet ondt. Har man saa ikke anden Glæde, saa har man da den at føle sig inderlig velkommen ved en Sygeseng eller i en Aftægtsstue – – saadan et Haandtryk af et Par rystende Hænder, det kan være mere værd end 3 Spalter Ros i et Hovedstadsblad eller en Chance for at kunne prale af, at man har afslaaet et Ridderkors.
- (128) Det fik da ogsaa Erling at føle, at Hjerteligheden hos de oversete og halvglemte tog ikke af; ellers følte han ikke megen Varme den forfærdelige Vinter. Den lille duknakkede Lærer med det opretstaaende Haar og de revnede Brilleglas over den klumpede Næste smiskede i sine Skægstubbe og viede Ungdomsforeningen al sin Fritids Opmærksomhed. Det var en Tak for sidst – alt det Nag, han havde følt mod Præsten over at mærke sig trængt til Side, gav han nu Afløb, og det med tydeligt Held: de unge gled rask af Sted mod Øldrikningen og Dansens og Betalingsforedragenes aandsødende Vaner. De gamle rykkede sig langsomt længere og længere bort fra Erling og over mod Alma Jensen, der dog aldrig syntes at lægge Pres paa dem, hverken økonomisk eller paa anden Maade direkte. Men de gjorde det vel som af Vane, fordi de altid havde plejet at staa, hvor Sognedronningen stod. Trofast til det sidste blev Kre Madsen, men han døde just den Vinter. Da Foraaret begyndte at pible op af Jorden og drysse ned fra Himlen og komme listende fra Syd, da var Klitte Sogn tilsyneladende det gamle Klitte, bortset fra, at Drikkeriet mærkbart var taget af.
- (129) Midt i alt Mismod og Vanhaab beholdt Erling dog Troen til, at dette kun var en Overgang. Hvordan det skulde gaa til, at det atter vilde gro og blomstre i Sognet, det vidste han ikke, kunde ikke tænke sig, men, for Gud er alle Ting mulige; det gjaldt blot om at holde ud. Naar det var Prøvelsens Timer, saa maatte de jo ogsaa være strenge; ellers var det jo ikke Alvor med Prøvelsen. Naar Stormen engang lagde sig og Sandflugten hørte op, og den milde Regn faldt, og Varmen saa kom, ja, da skulde det nok vise sig en frydefuld Morgen, at det, han havde plantet, det stod dog og var parat til igen at gro og grønnes, om det end var svedet i Kanterne, og noget var rykket op.
- (130) Pinefuldt var det med Konfirmanderne, han kunde mærke, at der var ”sat noget i dem hjemmefra”; han naaede aldrig den Kontakt med dem, som han havde haft med sine

første Hold, og naar han sendte dem ud i Verden efter Konfirmationen stod han underlig tomhændet og sjælefattig tilbage.

Det var en Aprilsøndagmorgen, han var paa Vej til Kirke. Han gik og fulgtes med Peters Mor og svarede hen i Vejret paa hendes enfoldige Snak. Han havde ikke faaet noget ud af sin Morgenbøn, og det var gaaet saa vidt med ham (og det var end ikke første Gang, det hændte ham), at han syntes, han havde da slet ikke noget paa Hjerter til de ti, tolv forsamlede i Dag. Da han var kommen paa Prædikestolen og stod og læste Evangeliet op, blev der Uro i Kirken, saa det var aabenbart, at ingen hørte efter. Utaalmodig sendte han et hvast Blik derned og – blegnede. En ung Pige var lige traadt ind i Kirken og bag hende kom to Mænd bærende paa en tredie. Pigen gik ligefrem, og de fulgte hende helt op gennem Kirken til den øverste lukkede Stol uden at bekymre sig om alt det Postyr, de vakte. Den unge Pige aabnede Døren med en Nøgle og satte sig ind i Stolen, de to anbragte den tredie ved hendes Side og gik tilbage til nederste Bæk. Jaja, saa var der ingen Tvivl mulig; Herremanden til Troldtoft var i Kirke. (131)

Erling mærkede sine Ben blive til Støtter af Is under sig, og hans Hænder begyndte at ryste. Saa blev han ganske rolig. Hans Prædiken var næppe udarbejdet og i det hele daarlig forberedt; men han sagde sig selv, at det var ligegyldigt, hvordan en Prædiken han havde tænkt sig, saa vilde den dog her være virkningsløs, om ikke Aanden selv greb ind med al sin Fylde. (132)

Men ak! det gjorde den ikke. Og da han mærkede det, svandt hans Ro. Han hakkede i det, han snublede over Ordene, han gentog sig selv; da han havde talt en 10 Minutter, faldt der ham et lille, ubetydeligt Vers ind, han havde lært engang som Barn. Det fremsagde han saa, for at de i hvert Fald kunde høre, at han havde en køn Stemme og kunde sige et Vers smukt. (133)

Da han bad Slutkollekten, hørte han Herremanden bæres ud. Altsaa heller ikke i Dag fik han talt med ham. Set ham havde han næppe – han havde jo haft sit at passe. Da han kom ud paa Kirkegaarden, kørte de oppe paa Vejen. (134)

Men næste Dag gik han derned. En Pige gik ind og kom tilbage med den udtrykkelige Besked, at Godsejeren tog ikke mod Præster. Erling lod hende gaa ind igen med Hilsen til Godsejeren, at Præsten forlod ikke Stedet, før han havde talt med Godsejeren eller i hvert Fald med hans Datter, med mindre man tvang ham bort med Vold. Hun kom tilbage og skulde sige, at der stod en opredt Seng i Kvistværelset mod Syd. (135)

Erling smilte besk. Han stod et Øjeblik usikker; saa sagde han: ”Vis mig derop.” Pigen gloede, men gjorde det. Han sank ned paa en Stol. (136)

- (137) Det var kommet ham saa visst for, at han maatte tale med Treskov. Trylleriet over Sognet udgik fra dette Sted. Kunde han løse Trolddommen her, var Skatten hans: Sognets Hjerter. Han turde ikke vige, ikke spare sig. I 2 Timer blev han i Værelset. Saa kom Pigen og bød ham til Aftensbord. Endelig! Men nej. Der var dækket for ham alene. En Tjener vartede ham op.
- (138) Han gik en Tur i Haven. Over en Time gik han der. Saa vendte han tilbage til sit Værelse; han sad der atter en Time og stred med det i sig, der vilde gaa, indtil det var ved at sejre. Da bankede det paa Døren, og han sagde sløvt: ”Kom ind!”
- (139) Jeg har ingen Lyst til at fortælle om den, der kom ind, havde den ”allerkæreste Opstoppørnæse”. Men Næsen var ”svagt bøjet”. Jeg ved intet om, hvorvidt hendes Mund var lidt for stor eller lidt for lille til at være smuk. Jeg foragter de Mennesker, der opholder sig ved en grammatikalsk Skævhed, der efter Sigende skal være ved det vidunderlige Ord af hin vidunderlige Mand:
 ... .. den straalende Top,
 hvorfra vi er sjunkne, og atter skal op.
 Der er Steder, man skal analysere, og Steder, man skal tilbede, og de falder aldrig sammen.
- (140) Jeg ved altsaa kun, at da liden Kirsten med sine smaa 15 Aar traadte ind ad Døren hin Aften i Skumringen, da var hun som en ung Pige paa 17 – da virkede hun ungt og ædelt og kønt. Og jeg tvivler om, at nogen Borgfange, der vansmægtede i Middelalderens Kældere, lænket blandt Kryb i fugtigt Mørke, har følt sig lykkeligere, naar Prinsessen kom listende til ham ved Midienat med en Kniv, end Erling følte sig nu. Ganske uformelt forløb det hele.
- (141) ”Vil De virkelig blive her altid, Pastor Erling?” ”Nej, kun til jeg har talt med Deres Far eller med Dem.”
 ”Jamen, nu har De jo talt med mig. Og De kommer til at tale noget mere med mig; for jeg har tænkt at gaa til Konfirmationsforberedelse hos Dem i Sommer.”
 ”Gaa til – jamen – hvad siger Deres Far til det?”
 ”Pyt! Tror De, han bryder sig om, hvad jeg gør! Hvornaar begynder De?”
 ”Første Tirsdag i Maj Kl. 9 i Præstegaarden.”
 ”Saa ses vi dèr. Paa Gensyn! Og jeg skal drille Far ved at hilse ham”.
 De skiltes.
- (142) Men da Erling gik hjem var det ham umuligt ad nogen Vej at huske sig frem til det ringeste af den Stemning, hvori han havde levet det sidste halve Aar. Han følte sig saa befriet, saa let om Hjertet, saa sejrberust, saa foraarsglad.
 Og saa sandt som der er en Gud i Himlen:
 han vidste ikke hvorfor.

Kapitel 13

Han vidste heller ikke, hvor det kunde være, at da han først var begyndt med Konfirmandundervisningen, tog den snart alle hans Tanker – og følgelig havde han ingen Tanke paa det. Det blev saadan, at han kunde holde Børnene baade 2 og 3 Timer, uden at nogen af dem eller han selv bemærkede det. Ja, disse to Dage om Ugen de gav ham Kraft og Opmuntring i Overskud til de øvrige fem. Og det lader sig ikke nægte, at Degnens Kone havde Ret, i hvert Fald i det første, da hun en Søndag vilde opbringe Gemalen og derfor efter Prædikenen sagde til ham: ”Han er simpelthen uimodstaaelig, Justesen, ganske uimodstaaelig. Endelig har Sognedronningen fundet sin Overmand.” (143)

Ja, det kunde saamænd se ud til, at hun ogsaa havde Ret i det sidste; mange Steder svandt det forbeholdne igen for det gamle hjertelige, og Kirkegangen øgedes betydeligt – naa, nu bedredes det jo ogsaa i Vejret; Sommeren stundede til. Alma Jensen blev endnu rankere end før. Den tynde Mund blev saa stram, de kolde Øjne ligefrem sved med Kulde. Jo klarere det stod hende, at hun havde skabt sig en Fjende langt stærkere, end hun nogentid havde regnet med, jo mere tiltog hendes Had. Hun havde i Aarevis ikke oplevet en bestemt og fast Modsigelse, og hun havde i hvert Fald ikke tænkt sig at skulle komme til det fra denne Grønskolling og tilmed paa sit allersaarbareste Sted. Hun hørte ikke til den Slags Mennesker, der gav sig Skrubler om noget forbigangent og uden Ende selvprøver sig og kredser om, om de nu virkelig ogsaa har gjort ret. Nej, hun tog sit Standpunkt, og dør stor hun og spildte aldrig meningsløst Tid og Kræfter med Tilbageblik; hun saa frem til Maalet og holdt sig det haardt for Øje, til hun havde naaet det. Da han den Aften saarede hende saa frygteligt, ikke blot drog hendes Livs Hovedbestemmelses Rigtighed i Tvivl, men forkastede den, brugte Ord som Ukristelighed, Vantro, Hor, var hans Skæbne beseglet; den Mand maatte flytte; hun agtede at bruge et Aar til at gøre ham ked af det og faa ham væk. (144)

Derfor saa hun med ubarmhjertig Tilfredshed, at Vinteren gik sin Gang som af hende planlagt; og derfor blev hun saa meget mere overrasket, da Sommeren tegnede til at ville gaa anderledes. Hun grublede over, hvad det vel kunde være, og en Morgen da hun saa Kirsten ride til Præst, bed hun pludselig et Smil frem og slog et Kast med Nakken ad Troldtoft til. Med-et lo hun klangløst og – jo, Gud var med hende – naturligvis. (145)

En stille Morgen var det, vidunderligt stille, og denne sære Latter hørtes længere, end hun beregnede. Den hørtes helt hen til, hvor liden Kirsten red sin slanke Skimmel i Skridtgang, og da hun hørte den, smilte hun selv og gav sig til at nynne; og højere (146)

nynnede hun, ja, til sidst ligefrem jodlede hun, mens hun lod Pisken rase Slag i Slag over Dyrets Hals, saa det sprang frem med hende i rasende Galop. Endnu efter, at hun var naaet Præstegaarden og stod mellem Bønderbørnene, havde hun Møje med at beherske sit klingende Humør.

- (147) De gennemgik Mattæusevangeliet, de var just naaet til det nittende Kapitel, og Præsten talte med stor Sikkerhed og varm Myndighed, større og varmere end han havde formaet det for faa Maaneder siden. Hans Øjne hvilede paa hendes arbejdsuvante, slanke, velsoignerede Fingre, der yndefuldt og legende holdt Testamentet fast. Imens strømmede Veltalenheden fra hans Læber, og de lyttede alle, paa sin Vis enhver betaget, selv det dumteste lille Grødhoved sad og stirrede og vilde gerne følge med. Da de sluttede med "Den yndigste Rose", følte de alle, baade Lærer og Elever, at "Aanden havde været dem nær".
- (148) Efter Timen stod han i Døren og saa paa, at de gik hver ad sin Kant. Den sidste, der drog af, var Kirsten; han hjalp hende selv i Sadelen, og hun rakte ham sin Haand med et troskyldigt Tak, og han tog den lille, levende, skære Haand i sin. Saa red hun. Men han gik ind i sin Stue, saa vemodig lykkelig – oh, der var trist derinde – for lille var den, og Peters Mor forstod nu ikke rigtigt det med at hygge – Roser vilde han plukke og sætte paa sit Skrivebord i skønne Glas – den yndigste Rose skulde findes – den yndigste Rose, ak ja – han faldt i Tanker – vidste ikke selv, hvad det var for Tanker, han faldt i – med-et lød det bag ham med den friskeste Røst, han kendte: "Aah, undskyld, Pastor Erling, jeg er vendt om, jeg glemte det sidste Gang og glemte det igen i Dag – det Digt, De sagde den Dag i Kirken og nu nævnte forleden igen, vilde De ikke nok skrive det af til mig? Er det for meget at bede om?"
- (149) Det vilde han da saa gerne, og vilde helst gøre det strax, hvis hun vilde gaa med ind; men Nej, det kunde saa godt vente. Og der blev en Pause.
- (150) Saa spurgte han, om hun ikke vilde have en Buket Roser med hjem, men hun lo en drillende Latter og svarede, at de havde saamænd lige saa kønne Roser paa Trolldoft. Han blev forlegen, hun lo igen og saa paa ham og sagde: "Men ved De, hvad jeg vil? Jeg vil plukke Dem en Buket af Deres egne Roser". Og hun rakte Haanden ud efter en skælvende Knop og gav et lille Skrig, og se, da paa hendes Haand voxede der ogsaa en Rosenknop frem, en lille purpurrød Draabeblomst, saa rød, saa skarp mod den hvide, den bløde Hud, og hun kiggede atter op til ham og sagde: "Nej, naar det er saadanne Roser, De har, at de vil mig ondt, saa vil jeg kun plukke den ene; men den skal sidde i Deres Knaphul – og hun fæstede den i hans Jakkeopslag og løftede den saarede Haand op mod hans Mund og sagde: "Blæs dog! det gør ondt," og han bøjede sig frem og kysede den røde Dugdraabe bort af den fine Haand.
- (151) Men da blev hun blussende rød, vendte sig med et svagt Raab og løb, løb, ud af Haven. Og han stod tilbage, ene, fortumlet, sanseløs, lam.

Kapitel 14

Han vaagnede til Bevidsthed ved, at hans Ben ikke kunde bære ham, og han lod sig glide ned i Græsset. Forgæves søgte han at klare sine Tanker, det blev ved at dunke gennem hans Hoved: Du har kysset en af dine Konfirmander, du har kysset en af dine Konfirmander. Men han kunde ikke faa Mening i denne Tanke, kunde ligefrem ikke faa fat paa den. Hvad betød den? hvad fulgte deraf? var det noget slemt? Og saa kom det igen, pulsende gennem hans Hjerne: Du har kysset en af dine Konfirmander, du har kysset en af dine Konfirmander. (1)

Et Øjeblik var det, som Tingene vilde drive til Side – Alma Jensens benhaarde Ansigt dukkede frem – en Stemme raabte langt borte: nu har hun et Vaaben imod dig – saa lød det ganske nærved med Kirstens dejlige Stemme: hun faar det jo aldrig at vide – vel? – men det hele fortrængtes igen af røde Taager og den stadig Hamren: du har kysset en af dine Konfirmander, du har kysset en af dine Konfirmander. (2)

Instinktledet gik han ind og tog Hjemmeberettelsestingene – han havde lovet en gammel Krøbling at komme til hende den Eftermiddag. Han tog af Sted, holdt en virkelig Hjemmealtergang, talte til hende smukt og varmt om Lidelsen som Guds Ridderkors til Menneskene, som Beviset for hans Kærligheds Opmærksomhed, talte om Lykken ved saadan at huskes og udmærkes af ham. Og mens hans talte, og mens han uddelte Brødet og Vinen, bankede det ensformigt i hans Pande: Du har kysset en af dine Konfirmander, du har kysset en af dine Konfirmander. (3)

Da han kom hjem, havde en Høne faaet Ællinger. Peters Mor fortalte ham det interesseret, og han fulgte med ud og stod og saa paa de 10 søde dunede, livlige Fuglefisk: Du har kysset en af dine Konfirmander, du har kysset en af dine Konfirmander. (4)

Han blev ved at staa der, Peters Mor gik fornøjet ind: endelig var der da noget af denne Verden, der optog ham helt, og det var hendes Værk, hun havde sat det igennem at de maatte faa Ællinger, hun havde lagt Hønen og passet den. Og Erling blev ved at staa og se paa dem, og han mærkede, han begyndte at faa Hold paa sig selv og tænke i Sammenhæng. (5)

”Ja, jeg har kysset en af mine Konfirmander; hvad galt er der i det? Er det min Samvittighed, der bebrejder mig noget? Nej. Har jeg gjort den unge Pige, hvis Haand jeg har kysset, nogen Skade? Det forbyde Gud! Jeg elsker hende, ja, saadan er det – endelig (6)

tør jeg tage det svære Ord i min Mund: jeg elsker hende – og hun ved det nu! Er det ondt? Nej, Tusindfold Nej. Men naar jeg har min Samvittighed i Orden og ved, at hvad jeg har gjort, er rent og skyldfrit, skal jeg da ængstes for Verden og frygte de andres Dom? Nej. Tusindfold Nej. Har jeg syndet mod Kirsten? Jeg kan ikke tro det. Naar jeg nu mindes – – skulde hun ikke ogsaa – – barmhjertige Gud! jeg tror det, jeg tror det. Hvorfor har hun sat igennem, at hun vil gaa til Præst hos mig? hvorfor har hun set paa mig med de Øjne? hvorfor har hun – – ? Jo, det er saadan. Evige, alkærlige Fader i Himlen, jeg takker dig, takker dig, takker dig.

- (7) Lille Kirsten, jeg kender ikke din Far, men din Mor kender jeg nu, da jeg kender dig, nu forstaar jeg, hvordan Folk kan kalde hende saa meget dejlig en Kone. Saa meget dejlig – ja, lille Kirsten, som du har hun været, som hun er du. Saa meget dejlig – – Er du for ung? Saa kan vi vente. For din Skyld kan jeg vente til Tidernes Ende, om Gud vil det saa. Vente og tie kan vi. Aah, naar jeg nu skal se dig igen, rødme vil du og slaa Øjnene ned, for vi har en Hemmelighed sammen, vi to, Kirsten og jeg, sødere end nogen Løndom paa Jorden, den helligste af alle. Immanuel! Gud er med mig – han har sendt mig sin Engel til at hjælpe mig frem over hver en Hindring og hver en Sten.
- (8) Kom an da, alle I, der vil trodse mig og Ham, hvis Bysvend jeg er. Vil du have mig til at flytte, Alma Jensen? Nu, det skal ikke vare længe; jeg mærker, min Prøvetid ender, glæd dig, mit Fædreland, glæd dig, Ansgar og Knud den Hellige, Absalon og Niels Ebbesen, glæd dig, du Sjette Frederik, Grundtvig og alle I andre, der holdt af Danmark og holder af Danmark – Forløsningens Time er nær, da Kærligheds og Sandheds Juveler skal sættes øverst i den danske Krone – Kristus Florenses Konge – Nej, Jesus Konge af Danmark. – Hvo vil modstaa mig – jeg er almægtig – hvo vil staa mig imod?
- (9) Kirsten, Kirsten, Kirsten, dit dejlige danske navn, din dejlige Skikkelse, din dejlige Sjæl. Og Rosen, du gav mig, Rosen, du spildte dit Blod for, Rosen, der er Skyld i det hele – velsignede Blomsterknop, du Barn af Skønheds og Sandheds Væxt, jeg presser mine hede Læber mod dine fugtige Blade – lille Rosenknop, ved mit Hjerter skal du hvile, saa længe det slaar, og du skal smuldre med det i Graven og oprejses med det paa den yderste Dag”.
- (10) Taarerne stod ham i Øjnene, og han ravede ind i sit Stue-dereværelse, beruset af Angsten og Spændingen og Lykken og Forstaelsen, der var fulgt paa.
- (11) Peters Mor kom ham i Møde; han vendte sig mod hende med et straalende Smil ”Ja, der var rigtignok Held med hende, Hr. Erling”, sagde hun. Det gav et Stød gennem ham. ”Hvad for noget?” mumlede ham. ”10! hele 10! det er skam godt med en Høne!” nikkede hun. ”Naa saadan!” han brast i en ubehersket Latter, mens han tog et Brev, hun rakte ham; og stadig leende aabnede han det og begyndte at læse – og en Graableghed lagde sig over hans Ansigt leende Træk.

Hr. Pastor Erling! (12)
 Jeg ønsker at tale med Dem endnu i Aften.
 Treskov.

Han mærkede, det var ved at svimle for ham igen – for hvorfor havde hun sagt det, (13)
 hvorfor havde hun dog – –
 ”Den Herre, der var her med Brevet, venter paa Besked”, sagde Peters Mor ængstelig.
 ”Ja ja, jeg skal nok – – sig, jeg skal komme strax.”

Et Øjeblik stod han som ubeslutsom, saa greb han sin Hat, sprang paa Cykle og traadte (14)
 haardt til. Og han styrkede sig undervejs atter og atter med det gamle sokratiske Ord, at
 kan man kende sig selv sagesløs, er det ligegyldigt med Resten. Og det kunde han – saa
 fik alle andre sige, hvad de vilde – et renere Kys var aldrig af nogen Mand trykket paa
 nogen ung Piges Haand, aldrig. Var det end paa Dommedag, han skulde staa til Regnskab
 for det – – havde saa Satan anklaget ham for alle hans Synder og Gud bestandig svaret:
 ”Endnu er min Naade ham nok” – og traadte saa Treskov og Alma Jensen frem og raabte:
 ”Og saa kyssede han Kirsten den Sommerdag”, da vilde den milde Gud Fader nikke og
 svare: Ja, sandelig, han kyssede Kirsten den Sommerdag, ham bør det at indgaa til min
 Herlighed”. Ja, var det saa end paa Dommedag, men desværre, det var det jo ikke endnu.
 Vi levede i Tiden, hvor en Gerning drager Følger efter sig i Tiden, og hvad dette Kys
 kunde betyde i hans Arbejde, naar nu Rygtet kom ud, nej, det vilde, det turde han ikke
 tænke paa. Da sagde han højt til sig selv: ”Et Menneske kan slet intet andet end stole paa
 Gud; han kan vende alt til det højeste Gode.”

Men endnu da han gik over Gaardspladsen paa Trolldoft, vidste han ikke, hvad han (15)
 skulde sige og gøre, naar han traadte ind. Han vidste det først, da han hørte sig selv
 spørge Pigen, om han kunde faa Godsejeren i Tale. Hans Kleinmodighed i Røsten og
 Pigens overlegne: ”Godsejeren venter Dem”, sagde ham, at saadan skulde det ikke gaa
 til; han kom ikke som en angergiven Synder til Pater Josef; hvorfor dog Kirsten havde
 sagt det, begreb han ikke, men hans Samvittighed var i Orden, og det var nok. Da en
 Tjener slog Døren op ind til Godsejerens Kabinet, var han ganske rolig.

Og der sad saa Treskov i sin Rullestol, sammensunken og ræddelig mager, med de (16)
 hjælpeløse Ben under de tynde Laar, og de negleforbidte Fingre spredt ud over de spidse
 Knæ. Det blaasorte skægløse Ansigt støttede den korte Hage mod det indfaldne Bryst,
 kun Munden, det eneste svulmende ved hele Personen, brændte livsrød midt i al denne
 Død; dog, da han løftede de blaaaarede Øjenlaag, luede der ogsaa Gløder i de store Øjne.

”Velkommen, Hr. Pastor,” kom det med en Stemme kraftig, dog blød; ”tag Plads, tag (17)
 Plads – oh nej, dêr har De Lyset i Øjnene, men Stolen dêr, ja, den vil passe Dem – tillader
 De, at jeg ringer – oh, Martin, mit Yndlingsmærke! og Kager, brune Kager, mange – for
 De drikker jo da Vin, Hr. Pastor? – Ja, det syntes jeg nok.”

- (18) Hvor forbløffet holdt Erling Øje med ham, mens han talte: Hvad er dette for en Indledning? og hør nu:
”Hvis jeg maa ulejlige Dem – jeg bevæger mig jo saa daarligt selv – saa vil De tage Cigaren – værsaagod, værsaagod – jeg turde vel ikke bede Dem række mig en ogsaa – Tusind Tak, Tak – Tændstikker – jeg har visst – et Øjeblik – oh, De har selv – Det er meget elskværdigt – Tak, mange Tak!”
- (19) Var den Mand Landbyens Satan? Ja, eller var han det selv?
”Nu maa jeg begynde med at bede Dem bære over med en gammel Mand, han har sine Særheder, jeg har afvist Dem et Par Gange og det er naturligtvis en saa uhørt Uforsømmethed, at jeg ikke kan gøre Krav paa Deres Tilgivelse. Desmere maa jeg paa det alvorligste takke Dem for at De har vendt den anden Kind til, ikke sandt, der er visst noget, der hedder saadan? – og er kommet, da jeg sendte Bud efter Dem. Som sagt, jeg giver Dem min store Undskyldning – Fejlen er ganske min, selvfølgelig, men har dog en Begrundelse – Sagen er den, vi havde engang en Pastor Andersen – De har hørt om ham, tænker jeg mig – han mødte her indtil 4 Gange om Ugen for at omvende mig – De forstaar, det trættede mig en Smule, og dette her med Omvendelse er ikke noget for mig. Saa svor jeg en Aften i Hidsighed – man skal aldrig blive hidsig, det er uskønt – at nu var det nok, jeg vilde ikke længere se Præster paa Troldtoft – jeg kunde jo ikke vide, at der skulde komme en Mand som De til Sognet – oh, men der er Vinen – De tillader?”
- (20) Nu skænkede han med rystende Haand, løftede Glasset mod Erling og sagde: ”Jeg drikker Deres Skaal, min Herre, til Velkomst til Troldtoft, idet jeg komplimenterer Dem for Deres Smag.” Og han drak. Erling havde ført Glasset til Munden, men standsede brat. ”Min Smag?” spurgte han, og det blev hans første Ord paa Troldtoft.
- (21) ”Ja, visst saa, hun er en dejlig Pige at kysse, den Kløft i Hagen og de to Smilehuller skaber et Mundparti, som er ualmindeligt lækkert. (Han smækkede med Tungen). Desværre har hun faaet for meget af min Mund, hendes Mors er finere, og hele hendes Mundparti var derfor aldeles uimodstaaeligt; jeg personlig er forvisset om at det var det, der narrede mig i Ægteskabet, tænk mig – i et Ægteskab – men kære, De drikker jo ikke, og jeg er allerede paa andet Glas.”
- (22) Denne Tone – hans Maade at tage det paa – af alt, hvad der havde mødt Erling, var dette det mest uforudsete. Han syntes et Øjeblik, han var en Rotte, der sad i en Fælde; men han rystede det af sig, skød sit Glas til Side og sagde haardt: ”Hvorfor har De sendt Bud efter mig, Godsejer Treskov?”
- (23) ”Det er maaske ogsaa lidt hensynsløst af mig; men nu da jeg ikke selv længere formaar at danse paa Rue de l’amours blomsterstrøede Sti, maa jeg nøjes med at køres paa min Datters; jeg har altid haft en faible for at lære de Personer at kende, der kysser hende. Saadan var der engang en Trafikassistent hernede i Stationsbyen – det er nu en 3 Aar siden – – ”

”Hr. Godsejer Treskov, jeg forstaar nu bedre at De hidtil har nægtet mig Adgang til Dem, (24)
De har virkelig set rigtigere end jeg, vi to har absolut intet at tale om, intet at drøfte, intet
at være i Stue sammen om. De undskylder, at jeg trækker mig tilbage.”

”Paa ingen Maade, min bedste, paa ingen Maade. Nu sidder vi og har det hyggeligt ved et (25)
Glas Vin og en Cigar saa kommer Kirsten ind og spiller lidt for os; maaske faar De hende
til at køre Dem hjem – – det kommer kun an paa, hvor varm hun er i Aften.”

Blodet skyllede Erling op i Kinderne, han løftede Haanden som for at slaa, snoede sig saa (26)
om og gik mod Døren; men bag ham lød Godsejerens Stemme, lige kraftig og blød og
smuk:

”Jeg frygtede for at det skulde stikke Dem, at De vilde forlade mig for hurtigt, og det
syntes jeg var Synd, nu da vi endelig er kommen sammen, jeg har derfor ladet Martin
dreje Laasen om – – ”

”Godsejer Treskov, De lader mig komme ud paa Øjeblikket!” (27)

”Sss Sss Sss. Ikke raabe. Deres Stemme er grim, naar den slaar over.”

Erling stod raadvild. En Plan for igennem ham om at hamre paa Døren, til den lukkedes
op; men han opgav den. Med et ”Jajada” satte han sig igen ved Bordet, men drejede
Stolen, saa han sad med Ryggen til Værten.

”Jeg tænker mig, at De finder min Optræden lidt mærkelig, Pastor Erling, og hvorfor gør (28)
De det? Fordi den er uden for det sædvanlige. Men netop en Mand som De med Deres
Evner og Indsigt burde mindst af alle fælde saa banal en Dom, netop De burde granske
det mærkelige i Stedet for at stødes af det.”

Det elskværdige og charmerende var stadig i Stemmen, men tillige havde en Biklang af (29)
noget dødsensalvorligt. Mod sin Vilje vendte Erling sig helt om mod Godsejeren, der
fortsatte:

”Jeg ved jo ikke, med hvad Følelser, De er kommen her i Aften, om De vil give
Undskyldning for, hvad De eventuelt vilde kalde Deres Overilelse, eller De vil begære
Barnet til Hustru i Tugt og Ære, eller De – jo, der er jo saa mange Ting, et Menneske kan
finde paa. Deres Stilling forbyder Dem i hvert Fald at tage Situationen, som jeg vilde
have gjort det, og De maaske ogsaa, hvis De ikke havde været Præst: som et fornøjeligt
Sommereventyr en passant, et, man ikke gad skænke videre Opmærksomhed, men dog
vilde indrullere blandt dem, man engang vil mindes med Vemod, naar man bliver
gammel og – færdig.”

Han sagde det sidste Ord efter en Pause og med et saa forandret Tonefald, saa skurrende (30)
og hvast, at det gøs gennem hans unge Tilhører.

”Hvorom alting er: jeg vil Dem intet ondt. Ikke fordi Deres Ve og Vel ligger mig paa
Sinde – hvad rager De mig? – men fordi De slaas med Alma Jensen og driller Bønderne,

og hun og hendes Slaver skal i hvert Fald ikke faa Hjælp fra Troldtoft. Jeg agter derfor at forbyde min Datter at fortælle i Landsbyen, hvad der er sket Dem og hende imellem, og jeg raader Dem selv til for Fremtiden, for at det ikke skal blive for svært for Pigebarnet, at holde Mund, at styre Dem over for hende.”

(31) Touchech

Erling vilde ikke svare; han forstod stadig væk ikke, hvorfor hun dog havde fortalt sin Far det, men var ellers klar over, at denne stillede ham en Fælde. Aldrig lod han sig bilde ind, at Kirsten vilde gaa og fortælle – ha! her var intet at takke for. Trods sin Beslutning om at tie, kunde han dog ikke faa sig selv til at lade være med at sige:

”Jeg ønsker ikke, at De byder eller forbyder Deres Datter nogetsomhelst for min Skyld.”

(32) ”Vrøvl!” Det ene Ord skar gennem Luften og ramte ham som et Vaaben; ”De ved meget godt, hvor delikat den Affære blev Dem, om det kom ud, at De kysser de store Piger ved Konfirmandundervisningen.”

(33) Rasende sprang Erling op fra Stole og vendte sig mod Godsejeren, han slog i Bordet, saa det sang, og aabnede Munden for – – Men saa slog han om og sagde isnende: ”Jeg forlanger, at De lukker op”.

(34) Godsejerens Øjne gik rundt i Værelset, som om Erling ikke var derinde. ”Det er morsomt at træffe Folk med Temperament; det er nu alligevel saadan nogen, der er noget ved. Jeg har nok tænkt det om Dem, for jeg begyndte at høre om Deres Kamp mod hende, og det er ved at ærgre mig, at vor Paddehattekirke kan eje saadan en Gut som Dem. Jeg troede ikke, mine Øjne, inden de lukkede sig, skulde faa at se en Præst, der spiller Kærest med sine Konfirmander og slaar i Bordet for hendes Forældre, naar de i Sagtmodighed lover ham, at de ikke vil gøre noget ud af den Sag.”

(35) ”Jeg forlanger, at De lukker op”.

”Jaja, De tror, jeg spørger, De tror, jeg spotter, og dog er det saa langtfra. Ja, jeg kan endog saa godt lide Dem, unge Mand, at jeg havde Lyst til at tale helt ærligt med Dem. De er maaske uerfaren over for Kvinder; det er sagt mig, at der ogsaa findes saadanne Mænd. De tror maaske, at De her har fundet Idealet, tror, at De elsker hende – og alt det Pandekagemøg. Man skal aldrig elske en Kvinde. Man skal voldtage hende, ganske simpelt – det er det eneste, hun dybest inde respekterer og – vil. Ethvert Forhold mellem Mand og Kvinde, der ikke hviler paa Voldtægt, er i hvert Fald ikke Elskov – saa meget ved jeg.”

(36) ”Jeg forlanger, at De lukker op.”

”Ethvert Menneske er skabt saadan, at det har et Ideal, et noget, som det er beredt til at give sin Tid til d. v. s. at ofre sit Liv for. Nogle har Penge, andre Videnskab, andre Kristendom, andre Kvinder, andre Lediggang. Jeg havde Kvinder, ja, saa uoriginal er jeg;

dog er jeg ogsaa – Æstetiker. Min Far havde nok i Bønderpigerne herhjemme –⁸ de æklede mig – et Par Stykker af dem, og jeg havde nok. Gudsketak blev jeg Student, og Gudsketak havde min Far Penge nok – og Forstaaelse nok; han var mig en god Far, den gamle, og jeg har aldrig lidt Savn – derfor er det, jeg siger Dem, jeg kender Kvinderne – og jeg kender min Datter – hun er ikke noget for Dem og bliver det aldrig – De arme, som skal nøjes med een og det een, som atter skal nøjes med Dem – min Hustru var det, men Kirsten er mere min Datter end sin Mors.”

”For sidste Gang,⁹ jeg kræver den Dør lukket op.”

(37)

”Vil De ikke tro mig, maa jeg hellere lægge Kortene paa Bordet her. Se, Kirsten skal jo ikke være Nonne. Jeg holder af det Pigebarn, og som jeg før holdt Lovtale over min Far, vil jeg have, hun engang skal holde det over mig. Min Far forstod mig, jeg vil ogsaa forstaa mit Barn. Hun skal have Lov til det, hun har Lyst til, hendes Natur skal ikke forkvakles i Spændetrøje. Skal den forkvakles, skal det ske i Frihed. Som et Menneske saar, skal det høste. Rigtigt! saa und det dog i hvert Fald Glæden ved at saa!”

Erling var gaaet hen til Døren; han tog haardt i den og vred paa Haandtaget, han kastede sig mod den og sparkede til den med sine Støvler; han saa sig om efter en Ildrager, eller hvad han kunde finde til at brække den op med, greb saa en Stol og løftede den mod Døren. Da udstødte Treskov en kort Fløjten, et skarpt Hvin, Laasen smækkede, Døren sprang op, og Erling for bort. Først da han var naaet ned til Laden, slog en Tanke ned i ham: ”Du glemte, at du ogsaa var den Mands Sjælesørger; ikke eet Ord gav du ham som Præst, ikke een Protest mod al hans oprørende Tale”. Saa voldsomt greb Tanken ham, at han var ved at vende om. Da følte han pludselig noget varmt om sin Hals, to Arme slyngede sig om ham – hans Pande, hans Mund, hans Kinder dækkedes med hede, levende Kys. – Og fortunlet stod han der ene. Saa gik han langsomt ned ad Vejen fra Gaarden, til han naaede Hovedvejen, hvor hans Cykle laa. Og han cyklede hjemad mod sin Præstegaard i en Sindsstemning, som han vidste maatte bryde ud, men ikke hvori – om i Graad eller Lovsang.

(38)

⁸Overstregede ord: Følgende ord er her overstreget i manuskriptet af Munk selv: ’De ved maaske, Jacob Sølling er en saadan Udgave, trykt i dette Sogn, med min Far som Forlæggeren,’

⁹Overstregede ord: I manuskriptet har Munk her overstreget ordene ’Hr. Godsejer,’.

Kapitel 15

- (39) Paa Vejen hjemad kom han forbi Forsamlingshuset. En Masse Fordbiler holdt udenfor i det klare Maaneskin. Tummel og Skraal lød indefra. Lyset fra søvnige Petroleumslamper formørkede Vinduerne.
- (40) Han sprang af sin Cykle og gik derind. Lærer Justesen stod duknakket midt i Palaveret med en Violin i sin slappe venstre Haand; det var tydeligt, at han søgte at kalde til Orden, og at det var haabløst. Rødhovede Bønderkarle brølte og trampede med store Støvler; de fleste var udensogns fra; men Erling saa dog ogsaa en Del fra Klitte. Piger sad langs Væggene og gjorde delvis Modstand mod at lade sig kramme.
- (41) Han sprang midt ud paa Gulvet, rankede sig og saa sig om. Lærer Justesen havde opdaget ham, men det var ikke det sædvanlige sledsk lumske Blik, han sendte ham, nej, nu var det nærmest et bønfoldende. Erling nikkede og raabte: ”Stille!” Ingen hørte ham; en bred, undersætsig Karl fra Klitte, der stod nærmest ved ham, saa ham op i Ansigtet og lo. Da gik det ham som Samson, der følte Aandens Susen i sine Lokker, naar det gjaldt; han mærkede en Kuldegysen op ad Nakken, mærkede en Stemning tage sig.
- (42) Han greb om en af Lamperne, der hængte i Loftet, og hug den ned mod Gulvet, saa den splintredes og dens Petroleum sprøjtede ud; heldigvis sluktes den i Faldet.
- (43) ”Er I gale Mennesker?” skreg han, ”hvad er det for en Scene at opføre? hvor vover I at lade mig se den Slags Ting? Er det det, I har lært ved Samværet med mig, er det Frugterne af, hvad jeg har gjort – hvad vi i Forening har bygget op? Nej, det er ikke jer – det er Djævle, der har bjergetaget jer – I er ikke jer selv i Aften – men i Morgen vil I skamme jer over jer selv. Og alle I Folk udensogns fra, hvad kommer I her efter? hvad har I her at gøre? hvad Ret har I til at være her? Ingen! Gaa! Skam jer, voxne Folk, skam jer som uartige Drengene, der faar Smæk! – Her skal slukkes og lukkes og det nu. Gaa.”
- (44) Der var bleven helt stille, alle Øjne stirrede hypnotiserede paa ham gennem Tobaksdampene – ja, saa hypnotiserede var de, at ingen formaaede at løsrive sig og alle blev staaende.
- (45) ”Begynd der ved Døren! af Sted!” raabte han igen og virkelig – der kom Bevægelse i Hoben, man begyndte at glide ud efter.

Da saa den samme brede, undersætsige Tjenestekarl, uforskammet plirende med Øjnene, (46)
hen paa ham og spurgte saadan, at alle kunde høre det: ”Det kan være, du kommer fra
Trolldoft”.

Og det maatte jo være Løsenet, der kunde hæve Fortryllesen, for i det samme blev der en (47)
Fnisen, først undertrykt, men snart trodsigt aabenlyst, saa den gik over til Bravobrøl og
Latterhikst.

Det var umuligt at overdøve det, umuligt, at faa et Ord indført, saa Erling løftede sin (48)
Haand og slog – og Karlen skvattede bag over med et Vræl. Et Nu blev der Taushed; saa
stimlede Bønderkarlene hen imod Præsten med ophidsede Raab: ”Vi vil ikke finde os i
det, vi vil ikke finde os i det. Paa ham, Kresten, paa ham, Kresten!” Og de stablede den
trimlede op, der svajede lidt – for han var faldet betydeligt – og saa pludselig røg frem
med knyttet Næve mod Erling, der stod ganske rolig, uden at røre sig, uden at værge for
sig – Slaget ramte ham i Underlivet, han tumlede om.

Men da han nu laa der ubevægelig paa Gulvet, forgik ogsaa Modet de gæve Helte. I stor (49)
Skyndsomhed og ilde til Mode pakkede de sig, mens Lærer Justesen sneg sig som en
Schakal frem fra sin Plads bag Kakkellovnen og løb over til sin Kone i Skolen tæt derved,
og de to fik sammen baaret Præsten i Seng og kaldet ham til Bevidsthed.

Kapitel 16

- (50) 2 Maaneder kostede det Erling at forvinde det Slag. 2 fulde Maaneders Uvirksomhed i Seng og i Skrivebordsstol og uden at se eller høre et Gran til Kirsten. Dog, det gør jo ikke saa meget for den, der er sikker i sin Sag. Og sikker var han – Kyssene bag Laden den Aftenstund – o, de havde gjort ham til et lykkeligt Menneske for alle Evighedernes Evighed. Nu anede han ogsaa en Forklaring paa Treskovs Medviden – hun havde, saa ung hun var, maaske ikke kunnet holde Lykken over hans Kys for sig selv, hun havde maattet dele den med nogen, og hvem andre var der saa end hendes Far? Og hvor kunde hun tænke, at han, hendes Far, saa skammeligt – aah, men alt det, det kunde han tale med hende om, naar den signede Dag oprandt, da han skulde se hende igen, tale med hende igen – og saa ene, helt ene, helt fortroligt, aah, hende, Kirsten hans Kirsten!
- (51) Imens han laa i disse jublende Tanker, gik Rygtet om hans Daad Sognet rundt og vandt ham Hjerte som aldrig før. Længe havde det Forsamlingshusvæsen været Folk en Torn i Øjet. Da man nu hørte om Præstens raske Optræden, kunde man ikke andet end skænke ham sit Bifald.
- (52) ”Jaja, man kan nu sige, hvad man vil, men det er nu alligevel en saadan Præst, vi skal have. – Ja, hvor mangen anden En vilde ikke havde skyndt sig forbi, naar han hørte Spetaklet, og hjem under sin Dyne? – Det er nu meget godt med Bøn og Paamindelse og den Slags, men der skal ligegodt ogsaa sommetider noget andet til. Osv. osv. i den Dur gik Snakken.
- (53) Ringere blev hans Ære ikke ved, at det var umuligt at faa nogen sikker Besked – ingen havde set, hvad der egentlig var sket – ingen havde Rede paa, hvordan det fra første Færd var gaaet til – onde Tunger vilde paastaa, at Præsten havde slaaet først, men det siger sig selv, at det er nok gaaet saadan, at Præsten har hørt Bulderet og er gaaet derind for at faa Fred, og saa er En blevet hidsig og har faldet over ham, og saa først har han slaaet. Hvem denne ”En” var, kom for Resten hurtigt ud, og mens Erling endnu var sengeliggende, kom Krestens Husbond til ham med en Lagkage og en Flaske hjemmebrygget Ribsvin og meddelte, at Kresten var sagt op fra den første. Da svarede Erling sagtmødt, at Kresten var smænd ikke mere skyldig end de andre, han stod bare først for og var altsaa nærmest til at komme i Karambolage, og han lagde saa mange gode Ord ind for ham, at Manden lovede at lade ham blive i Tjeneste. Han gik ogsaa hjem og talte med Kresten, og denne blev endnu mere harm og mut og stædig, vilde flytte alligevel og fattede et helt uforsonligt Had til Præsten, der ”ikke skulde bryde sig om at gaa i Forbøn for ham og

være ædel, for han, Kresten, var nok Mand for at klare sig selv”. Men han var visst ogsaa den eneste i Klitte, der tog det saadan – de unge syntes godt om, at Præsten havde vist sig som Mand for at give en Øretæve til en, der havde fortjent det (men de holdt deres Mund), og de led ham ogsaa godt for, at han ikke meldte noget og ikke ønskede nogen Hævn. Hvad de gamle angaar, saa stillede Sogneraadsformand Ib Iversen og Sognefoged Jens Christian Strandevad i Præstegaarden i Spidsen for en Komite samt en massiv Frugtskaal og vilde sige ham en Tak for hans Daad og ønske ham Velkommen til Arbejdet igen og bede ham ikke at forsmaa denne ringe Present som et Bevis for, at de ventede sikkert, at hans Gerning vilde bære Frugt. Samtidig ønskede de at tilføje, at de skænkede ingen Tiltro til Rygter, der gik i Sognet angaaende Konfirmandundervisningen – absolut ingen Tiltro, ihvor saa end og hvem saa end disse Rygter sammene fra.

Det var selvsagt med noget blandede Følelser, han modtog denne Tillidserklæring, men da den saa ufordulgt rummede en Opsigelse af Huldskab og Troskab til Sognedronningen, formaaede han intet andet end trykke hver enkelts Haand og sige dem Tak baade for det ene og for det andet. (54)

Saa trak Komiteen sig tilbage efter at have nydt den obligate Kaffe og Erling prøvede at samle sit Sind for at finde ud af, hvor langt han nu var naaet hen imod at blive færdig til at begynde. Han indsaa, at Alma Jensen nu var knækket. Men var det ikke netop det, der ikke skulle sket? Skulde hun ikke snarere være bøjet? (55)

I det samme bankede det paa Døren, og hun traadte ind. Lidt forlegen rejste han sig og prøvede at dække over Frugtskaalen. Hun satte sig uden at række ham Haanden. (56)

”Er De snart rask, Pastor Erling?”

”Tak! det gaar godt fremad; det var jo ikke saa slemt.”

”A kommer for at spørge Dem, om De saa vil søge andet Kald?”

”Nej, Alma Jensen, det har jeg saa sandelig ikke tænkt paa.”

”Da blive De nødt til det det. De kan ikke være her længere.”

”Saa-e?”

”Nej, De kan ikke. Vi vil ikke have Dem her længere. A vil ikke.”

”Jeg kan ikke rejse, Alma Jensen, saa længe det staar saadan. Det staar der i Guds Kaldsbrev til mig. Først naar De beder mig blive, først da kan jeg rejse. Vi to maa finde hinanden, inden vi for vor Kristendoms Skyld kan være bekendt at skilles.” (57)

”De glemmer, at a ingen Kristendom har, Pastor Erling. A er kun en Horkvinde.”

”Det har jeg aldrig sagt, Alma Jensen, Og selv om – – – ”

”A er ikke kommen for at diskutere med Dem, men for at sige Dem, at a vil have, at De rejser nu.”

”Det er for tidligt, Alma Jensen. Jeg er ikke færdig her.”

”Jo, Pastor Erling, De er færdig. Hvad Dag og Time a vil, er De færdig.”

-
- (58) Hun havde rejst sig og stod lysrank for ham med det lukkede Voxansigt over ham; men Stemmen skjalv af Forbitrelse, der næppe lod sig holde tilbage.
”Tror De, at a i mit Sogn, det Sogn, a af Gud og Hvermand er kaldt Sognedronning over, tror De, at a i det Sogn vil taale en Sjælesørger som Dem. A har samlet paa Materiale mod Dem, Hr. Sognepræst, og a har nok. Tror De, vi i Klitte er tjent med en Præst, der efterstræber Børnene og øver Vold mod de unge?”
- (59) Erling lo, helt overgiven lo han; han vilde det ikke; men – det lød for grotesk: efterstræbe Børn og øve Vold mod unge! Saa saa han det dirre om de stramme Mundvige og holdt op.
- (60) ”Har De kaldt mig en Horkvinde, saa har De ogsaa selv sørget for, at a ikke staar svarløs. Arme Sogn, hjemfalden til Vesterhavets Naade og prisgivet Nordvestenstorm og Sandflugt, med en Horkvinde til Sognedronning og en Voldsmand til Præst. Hm. De smiler. De tænker, hun rider nok den høje Hest. Det gør a, og a falder ikke af. De bliver ved at smile. Hm. Saa svar mig da, svar mig for den alvidende Guds Aasyn, svar med Ord eller bekræft med Taushed: har De kysset Datteren fra Troldtoft?”
- (61) Da kunde han ikke lade være – han bøjede sig tilbage og saa hende fast og stærkt ind i Øjnene:
”Jeg elsker hende – og hun elsker mig – hun skal være Præstekone i Klitte, Deres Præstekone.”
Men da lo Alma Jensen, lo, lo, lo, og leende og ordløs vendte hun sig og gik.

Kapitel 17

Den Nat blev det et Uvejr vestenfra, som det sommetider kan blive det i Danmarkshistorien. Særlig i Vesterhavsegne gaar det da rent forskrækkeligt til, men det kan man læse om i "En Historie fra Klitterne" af H. C. Andersen, og hvorfor skulde man saa læse om det her? (62)

Det kan godt være, at en anden Kaptajn end Henry Woolidge kunde have redet den Storm af. Men sikkert er det ikke. For Woolidge var trods sine knap 30 Aar ikke en Sømand, man skulde kimse ad. Han var saadan, at han gjorde, hvad han blev sat til, hvad enten det var Soldebordet blandt Kammerater eller Kommandoposten en anden Stormnat. Begge Steder kunde man bukke under; det var menneskelig Vilje ikke Herre over; men menneskelig Vilje var Herre over, om man solgte sig saa dyrt som muligt eller ej. For øvrigt skulde man fløjte en Visestump under alle Livets Forhold og saa tage fat med godt Humør og lade Vorherre om Resten. Woolidge hørte i det hele taget til de Mennesker, der ikke gør sig Livet sværere, end det er i Forvejen, og for hvem det derfor ikke bliver saa svært. Det var anden Gang i sit Liv, han stiftede Bekendtskab med de jydske Revler, og da han mærkede det, raabte han til sine Gutter, at nu vidste han, hvor han var, uden dog derfor ligefrem at føle sig hjemme. Saa expederede han en Flaskepost til en ældre Dame i Yorkshire og lod fyre Nødskud og gøre Baade klar. Og under alt dette følte han sig ganske som ved et Whistparti, hvor han sad en Smule i Uheld. (63)

Et Radioapparat er dog en forunderlig Tingest. Og det mest forunderlige ved det er det, at om 50 Aar vil ingen begribe, hvad der er at undre sig over dêr. Naa, men det er det jo ikke ene om. (64)

Dêr sad nu Kirsten paa Trolldoft og ærgrede sig over, at hun ikke kunde faa fat paa en Concert fra Liverpool og forsøgte alle Indstillinger. Og med-et faar hun Woolidges Nødsignal. (65)

Man kan mene om Kirsten, hvad man vil – men nogen dum Pige var hun ikke. Hun ringede øjeblikkelig ud til Klitte Redningsstation, d. v. s. hun forsøgte at ringe, men Landcentralen var selvfølgelig lukket. Saa hev hun sin Hest ud af Stalden og jog ud over Markerne i Galop og Sandfog og Mulm og Maaneskin. (66)

Men ved Redningsstationen var de allerede i Arbejde. De sagde, at de vilde gøre, hvad de kunde, selv om det var aldrig saa lidt. (67)

- (68) Det er ikke til at lade være at beundre, hvad de Folk ved Vestkysten kan præstere, naar de ved, de vil. Ellers er de saamænd fuldblods Danske med alle vore daarlige og faa gode Sider, hvilke begge Dele vi har tilfælles med alle Jorderiges Folkeslag; og den Begejstring, der i Realismens Dage greb Digtere for Vestkystens Befolkning, var meget romantisk og alligevel ikke¹⁰ rigtig, for de er som sagt bare Mennesker som vi andre. Men den, der ser dem arbejde i Dødsfaren, tog alligevel sin Hat af for dem, hvis det ikke var saa forbandet et Vejr. For det er lige som Stærkodder og Rolf Krage og Kristian den Fjerde og Hvidtfeld bliver mere sandsynlige af det.
- (69) Men fyldes den, der ser dem arbejde, af Beundring, hvor meget mere saa ikke de, der frelses af dem! Henry Woolidge var da ogsaa lige saa fuld af Respekt, da han kom i Land, som af Vand. Han takkede først i sit Indre den Almægtige for sin Frelse og bandede saa yderligt paa, at han aldrig før havde troet, der var saa meget Vand i Havet. I det samme bød en klangren og fin Stemme ham Velkommen til Danmark paa Engelsk igennem Stormen, og da han overrasket vendte sig, for der ham uforvarende en endnu frygteligere Ed paa, at han heller aldrig før havde troet paa Havfruer, ud af Munden. Da han saa modtog en Indbydelse til Havfruens Herresæde, bukkede han drivvaad og ridderlig, idet han til sin Tak føjede, at først maatte han se, hvordan det stod til med hans Mandskab. Det viste sig, at det stod helt godt til – der savnedes ikke over en 3 til 4 af dem, men de blev for øvrigt heller aldrig sikkert fundne. Hele Besætningen indkvarteredes rundt om hos Fiskere undtagen Kaptajnen, der efter at være kommen i tørre Klæder laante en Hest og red med til Trolldoft. Der modtog Treskov ham næste Dag med aabne Arme, og under sit ufrivillige Ophold fik Woolidge virkelig i Trolldoft et Kvarter med alt, hvad et Hjerte kan begære. Og det er jo ikke saa lidt.

---

¹⁰Overstregede ord: 'holdbart begrundet': I manuskriptet har Munk her overstreget følgende ord: 'holdbart begrundet'

Kapitel 18

Min Læser, hvordan skal jeg fortælle dig det, der nu kommer, uden at kende dig? Der er jo Følelse og Begivenheder, som man ikke har Lyst til at udlevere til alle og enhver. Har det ikke ofte slaaet dig, naar en Præst stod og tværede i Kristus paa Korset, at han begik Helligbrøde? har du ikke vendt dig med Harme fra en middelmaadig Forfatter, der gjorde i det tragiske eller det ophøjede Skønne? (70)

Jo, men tror du saa ikke ogsaa, at det tit har været tungt for en Præst, der skulde holde en Langfredagsprædiken for et Publikum, som han vidste var ferieglad og selskabsstemt? Og tror du ikke ogsaa, at en Digter tit med stor Angst¹¹ er gaaet til sit Arbejde, som man siger, fordi han havde den ædle Dristighed at tage sig selv alvorlig og kræve Respekt for sit Ord? (71)

Derfor forstaaer du nok, at jeg spørger om, hvordan jeg skal skildre dig Smerten, dig, som jeg ikke kender; for jeg kan jo ikke have Lyst til at udlevere noget, der er mig helligt, til nogen, som ikke vil forstaa mig. (72)

Men saa vil jeg gætte mig frem. Jeg vil gætte paa, at du er en Mor, der har siddet og sunget dit lille Barn i Søvn; og mens du har gjort det, har du tænkt og smilet og drømt. Og du har knyttet alle dine skønneste Fremtidsønsker til det lille Pjus i Vuggen, hvis rolige Aandedræt du sad og lyttede til, og hvis smaa Hænder laa knyttet saa stille og lindt over Tæppet; men nu er din lille Pige blevet stor og har faaet Kammerater og Veninder og Venner, der ikke vil det, du vil, og hun gaar nu sine Veje, dem du ved ikke er gode, og du sidder ene tilbage og formaar ingenting – ja, du kender da Smerten. (73)

Eller ogsaa er du noget helt andet; du er en Mand og har en gammel Slægtsgaard eller en Fabrik, nej, lad os sige: en Købmandsforretning; lad os tage en i Provinsen, det er troværdigere. Den har din Oldefar gaaet i, og din Bedstefar, og din Far, der hed Konsulen og slet ikke andet og var paa Hat med alle Notabiliteter i Landet foruden med alle Børn og Butikssvende og rigtige Folk i selve Byen, og nu har Forretningen været i dine Hænder, siden han døde og saa kom Krig og Inflation og alt det, jeg ikke forstaaer mig paa, og du har kæmpet, kæmpet en Mands altanspændende Kamp, men der var Forhold, du ikke var Herre over, og ingen var Herre over, og nu sidder du afmægtig som en Fisk i Nettet – der har sprællet sig træt til Døden – sidder midt i Fallit og Tvangsauktion og alt det: din Slægts Dødsdom, jert Navns Dødsdom – ja, du kender da til Smerter. (74)

¹¹Overstregede ord: 'og Smerte': I manuskriptet har Munk her overstreget følgende ord: 'og Smerte'.

- (75) Eller er du bare en Arbejdskone, der kom hjem til 6 blaa og frysende Børn en beskidt Aften i December og havde ingenting med til Føden – – dog, du læser jo ikke min Bog.
- (76) Men du er maaske en Mand af dem, der bliver færre og færre af – men saa kommer der vel andre gode Mænd paa andre gode Omraader – en af dem, hvem Konge og Fædreland er det dyreste, de ved. Nu tænker jeg mig, din Konge styrtede sit Land ud i en forfængelig og taabelig Krig, og Byer brændte, og Musæer faldt sammen, og Smaabørn sultede, og Fædre lemlæstedes osv. hele Rækken igennem af det forslidte Ord, men – ak! – ikke forslidte Begreb, der hedder Krigens Rædsler – – og de raabte ”abdicere”, og du stod og vidste hverken ud eller ind. Eller vi tænker os blot, at du maatte være Vidne til, at din Konge forsimplede sig, du ved med Friller og Underofficersture og Drik og Gøgl, og alle fandt det i sin Orden, at Landets Konge skaffede Landets Børn Stof til Fnisen og Øjenblinken – jaja, du kender til Smerte.
- (77) Det kan ogsaa tænke sig, at du er en stillfærdig Mand, der har haft nok i dit Hjem – du var led og ked af at se Socialisters Armbevægelser og Højremænds Korsen sig, du brød dig ikke om Kordamers Navler og Refræner fra Pøbelnarre – thi selv Hofnarrene er blevet demokratiserede – du passede din Geschæft og gjorde din Pligt og blev i dit Hjem. Du elskede at spise ved den Dug, hun havde bredt, at tage hendes Haand varsomt mellem begge dine at sidde i Skumringen og høre hendes tøvende Slag paa Tangenterne eller maaske hellere mase med den sidste førstefødte for at lære den at sige: Moar – – – og saa staar de en høj og klar Frostdag i Januar og ser dine smaas intet forstaaende Blikke og hører den sorte Tempeltjener kaste de frosne Klumper paa din Livslykkes Kistelaag – min Ven, du kender til Smerte.
- (78) Eller – hvem ved? – du er maaske religiøs. Nu er det ilde hørt af somme, om jeg kalder dig en god Kristen og taler om din Sorg ved at se dit Folk og din Tid vende Ryg til og kaste Vrag paa de Idealer, den Moral, den Dyrkelse, du dybt i dit Hjerte føler er den ene guddommelige og fører Samfund og Sjæle til Frelse. Men lad mig saa agte dig f. Ex. for den sidste Athenienser – saa glider det lige som lettere. Jeg siger da, at du er et Menneske, der lever og aander i So- krates, Platon, Aristoteles! Tænk, at du har dit Øje lysaabent for det evigt skønne i de gamle Gudesagn, at du har drukket dig Livsfylde og Værensglæde i de Kunstværker, der har føjet sig smidigt og stræbt under en Feidias’ Haand, paa en Perikles Tunge, i en Aiskylos’ Pande – – og nu ser du Athens Højskole, Vidsommens Tempel i Pallas Athenes By, lukket ved et Magtbud fra en plump Barbar, mens dit eget Folk, selv Sønner af hine Store, vender sig fra deres egne Fædres, deres egen Naturs Aands Herlighed til pauvre Salmer til et uægte Barn af en jødisk Tømrer, født i Dølgemaal i en Stald mellem skidende Æsler – – sja, du ved vel, hvad Smerte er.
- (79) Men jeg vil ikke gætte mere. For jeg er kommen ind i et Folk, der er mere mangfoldigt end Havets Sand og Himlens Stjerne: Lidelsens Folk. Og det ved jeg da om alle jer, I, der paa en eller anden Maade engang i jert Liv har staaet nær det Sted, hvorfra Raabet ”Eli,

Eli, lama sabaktani” stiger fra Jorden mod hvad, at I vil ikke smile, men nikke, nikke længe og tungt, naar jeg siger jer, at jeg mærker det svælge i min Hals og mærker mine Øjne vaade, hvergang jeg tænker paa, hvad den unge Præst maatte føle den Sommermorgen ved Solopgang, da han traf Kirsten og Woolidge paa Engen.

Hele Natten igennem havde han vaaget – havde han flakket rundt paa Markerne. Af og til (80) var han standset et Sted: i Haven eller foran Indkørselen eller helt inde i Gaarden og havde saa staaet og stirret op mod de oplyste Vinduer og hørt Dansemusik og Hurraraab og, efterhaanden som Natten led, Fuldemandsvræl bryde dens hellige Stilhed. Det var jo Afskedsgildet for den engelske Sømand, som var skyllet i Land i den gamle Borg – – sandelig, Treskov gjorde et Gilde: Musik fra Byen og Ungdom fra Byen til Drik og Dans – Afskedsgilde for Woolidge, en Maaned havde han været der – en Maaned til foruden de 2 havde Erling ikke set Kirsten – hun var ikke kommen til Konfirmandundervisningen, da han begyndte igen – hvorfor ikke? aah Gud, hvorfor ikke? og hvad betød det Blik, som Alma Jensen saa paa ham med, naar han mødte hende? og hvorfor stod han her midt om Natten paa fremmed Mands Grund og saa mod oplyste Ruder, der ikke kom ham ved, og hvorfor – aah, Gud i Himlen, hvorfor – – og hør, nu skreg de igen? Oh, gerne var han gaaet derop, gaaet derop, som han hin Aften gik ind i Forsamlingshuset – – men ak! han kunde det ikke; for hin Aften gik han en andens Ærinde, men her – o nej, o nej – – og han drev atter ud over Marken sanseløs af Træt- hed og Tanker.

Til sidst sank han sammen i Klynmosen; og med Benene i en Vandgrøft og Hovedet (81) mod et Par Tørv slap han ind i Søvnens Naade. Men længe varede det det ikke – ikke engang en Time – men i den Time – aah nej, aah nej – aah nej, aah nej – for da han stammede sig op, tog en Beslutning og vilde over Engene gaa hjem, da saa han – i en Høstak – i en Høstak.

Urinstinkter, hvorom han intet anede, kom op i ham. En Lommekniv havde han da altid. (82) Og han begyndte at gumle paa en levret Smag af Vellyst, imens han drømte røde Blodstrømme om en solbrunet og maanehvid Hals. Saa havde han vendt sig og var over Engene stavret hjem efter.

Hvad savner du, min Læser? Er du forraaet nok af Æsteticisme til at savne en (83) King-Lear-Skildring? – skulde det ikke have været en Sommermorgen, men en Stormnat, hvor han flakkede rundt paa Heden, uklar og hulkende og anraabende Gud? Ønsker du en saadan Skildring for bagefter at kunne rose min Bog og sige: ”Og sikken dog som et Billede, han har tegnet Side 125, ja, det er Kunst!”

Jeg vil ikke imødekomme dig, naar du nærer saa umenneskelige Ønsker – jeg vil ikke (84) lave om paa Virkeligheden for bedre at lempe den i Gourmander. Virkeligheden har ogsaa Billeder nok selv – og jeg synes for Resten, at Livet stod fuldt ud paa Højde med Shakespeare, da det den Morgen lod en af Personerne gaa hjem over Engene, gaa med sin

friske Oplevelse i flimrende Morgensol og tindrende Dug, hvor Storke spankulerede og Frøer fornøjet hoppede for Livet, mens Fiskene legte¹² med deres Finne i den nære Sø, slog, saa det kunde høres op til, hvor han gik, og Lærkerne løftede deres Lovsange mod Kærlighedens Trone.

- (85) Det var en Søndag Morgen, og saa er der her i Landet Lov for, at en Præst skal staa Kl. 10 i Kirken og holde et Foredrag for nogle forsamlede om Guds vidunderlige Førelse af et Menneskes Skæbne. Erling var da ogsaa paa Pletten til Tiden. Han besteg sin Prædikestol og begyndte paa den Prædiken, han allerede om Fredagen havde skrevet ned. Men som han nu stod og talte, gik det i Stykker for ham, og han maatte holde sig til Prædikestolen for ikke at falde. Han kom atter i Gang, og pludselig var det, som et Aandens Uvejr greb ham. Han talte om Menneskers Synd og Forvorpenshed, han slog i Prædikestolen, hvad han aldrig plejede, og til sidst skreg han med fordrejet Ansigt, at der var Folk saa onde her i Verden, at Gud var ved at opfinde noget andet end Helvede til dem, for det var ikke frygteligt nok. Men med-et var det, som om han greb sig i det, han Stemme slog om, blev mild, hviskede, at i os alle var der saa meget ondt, at vi maatte bede Gud vise os Retfærdighed og brænde os til en stor Svovlpøl alle tilsammen, og pludselig sank han i Knæ og raabte grædende 3 Gange: ”De vide ikke, hvad de gør – det komme over mig og mine Børn!”
- (86) Saa hjalp Lærer Justesen ham ned af Prædikestolen og over til sig, og Peters Mor løb rundt og vred sine haarde, forslidte Hænder og fortalte jamrende til alle Mennesker, at han havde saamænd heller ikke været i Seng hele Natten og bare det dog ikke endte rent galt”. Men gamle Doktor Wassermann fra Stationsbyen, som man fik ringet efter, og som strax kom slingrende i sin Ford, nikkede og sagde med venstre Haands oprakte Pegefinger – det var nu hans Vane –: ”En Maanedes Ro i Præstegaarden, og saa er den al rikt.” Og Erling nikkede: ”Tak, Dr. Wassermann, Tak, det skal nok gaa.” Og det gik ogsaa. Pastor Schröder og Pastor Schrader skiftedes igen som de to Maaneder fornylig til at passe Embedet, og da en Maaned var gaaet, var Erling ”al rikt” igen.
- (87) Nu beder jeg dig, at du ikke dømmes Erling for haardt, kære Læser, fordi han begyndte at søge Omgang med Augustinus Eliassen. Man maa gøre sig klart, hvad han havde at skulle igennem, huske paa, hvordan hans Hjerte saa ud efter det, der var sket. Ja, i Begyndelsen var det, lige som om det ikke var saa slemt; han holdt sig gamle Wassermanns Ord efterretteligt ved at blive i Ro og ikke lade sig forstyrre af noget; han gik og puslede i sin Have, han fordrev hele Timer med at pudse sine Negle, han kiggede lidt i nogle gamle Hæfter af Familiejournalen, som han fandt paa Loftet. Ganske visst havde han hele Tiden Følelsen af noget underligt stort og sort, der hang et eller andet Sted ved ham eller over ham; men naar han bare passede paa ikke at se til den Side, gjorde det ham ingen Fortræd. Saa slentrede ham da om og passede paa og havde det rigtig rart og roligt, og

¹²Overstregede ord: ’i sprællende Fryd’: I manuskriptet har Munk her overstreget følgende ord: ’i sprællende Fryd’.

han vidste slet ikke, hvilken Forandring der var foregaaet med ham, før den Dag, da han skulde til at prædike igen; for da – og det var aldrig hændt ham før – da havde han absolut intet at sige, kunde ikke finde paa noget. Til langt ud paa Natten sad han ved sit Skrivebord og prøvede at faa Enkens Søn af Nain eller hvad det nu var¹³ til at give Mening, men det vilde ikke lykkes, jo mere han tænkte over det, og jo nærmere han var en brugbar Tanke, des nærmere rykkede ogsaa det store, sorte frem imod ham – og saa maatte han jo skynde sig at vende sig bort.

Og saa indhentede det ham dog alligevel. Rædslen og Kummeren og Tvivlen og Hadet i Menigheden – med-et faldt det over ham og han søgte at værges for sig, men hans Hænder var kraftløse, hans Aand dirrede af Feber. Ud af Nattens Mørke skreg det til ham med Tusinde Stemmer og fra Tusinde Sind. Først det ubarmhjertigt skingrende ”Hun er hans, hun er hans” – saa en kold og overlegen Røst ”Der er ingen Gud til, ingen Gud til”. Saa kom der en Hvæsen fra Stuens mørkeste Krog: ”Satan regerer – bliv gal, bliv gal!” og pludselig dunkede alle Stemmerne i et luende Lyshav, og midt i det flammende hvide laa nøgne Skikkelser – to – hendes Femtenaars Skønheds og Engelskmandens brune, haarede Krop – skreg hun? bad hun om Hjælp? hvorfor løftede hun Haanden saadan, den spinkle, dejlige Haand? o, det var for at kærtegne, kærtegne ham, ham, Dyret – Gud Fader i Himlen, hvad enten du er til eller ej, gør mig syndsyg, vær naadig: gør mig syndsyg!

Lyshavet blev borte – Stemmerne var der igen: hans – ingen Gud til – Satan – – og han sprang op fra den Stol, hvori han laa, segnet, og raabte mod Stemmerne: ”Jeg frygter jer ikke, jeg vil kæmpe imod og sejre over jer. Jeg vil huske mig paa, hvad I er: Guds Tjenere er I; da skoggerlo de, og han skreg ind i Latteren: ”Guds Tjenere, ja. I er Lidelsens Røster, og Lidelsen er Guds Naadegave, som gives til dem, han vil adle; han sender mig jer for at udmærke mig, styrke mig, indvie mig til sit Kald: jeg takker dig, Fader, fordi du vier mig – –”. Men nu blev Latteren saa voldsom, at han ikke længere kunde overdøve den: ”Dit Kald!” lo det, ”hvad er dit Kald?” ”det er at udbrede Guds Rige paa Jorden..” ”Javist, jovist, Lad ham selv om det,” spottede en, ”han er vel nærmest til det.” ”Guds Rige”, hylede en anden, ”Guds Rige paa denne Jord, denne Jord, der bærer Folk som Henry Woolidge”. ”Du”, hujede en tredie, ”du udbrede Riget” hvad er du? en Orm, der er sat paa en Fiskekrog – vrid dig og dø, krymp dig og dø!” ”Udbrede Riget,” vrængede en fjerde, ”hvad er det for et Rige? kender det ikke – Satan regerer.”

”Vil du udbrede Riget?” sledskede en femte, ”der er Piger, der er lige saa søde som Kir – – som Henry Woolidge Frille, Udbred du dem!” Da tordnede han: ”Vig bag mig Djævl! rør mig ikke! Jeg er Herrens Salvede.”

Men da blev Lystigheden saa overvættes, at Væggene og Møblerne rystede og han maatte holde paa Lampen, for at den ikke skulde falde omkuld: ”Rør ham ikke – han er Herrens Salvede – salvet i Sardinolie – eller var det Tomat?”

¹³eller hvad det nu var: I manuskriptet har Munk her indføjlet ordene ’eller hvad det nu var’.

- (92) Min Læser, naar du hører, at denne Mand tilbragte et Aar saadan – den samme Kamp med de samme Røster sommetider svagere og stundom stærkere – dette Liv Nat og Dag foruden at prædike og holde Bryllups- og Begravelsestaler – tænk dig: et Aar – men du har vel ikke Fantasi nok dertil – nu, men formaar du det, saa er det jeg tror du vil optage det venligt, naar jeg beder dig ikke dømme ham for strengt, fordi han begyndte at omgaas Augustinus Eliassen.
- (93) Du spørger maaske hvorfor han dog ikke gav op, men saa gør du dig bare til eet med en af de utrætteligste Røster, en, der kom igen og igen – som et Omkvæd, naar en Bande af de andre havde hujet deres og gjorde et lille Pusterum – : ”Rend dog fra det hele, du ser da, du er færdig – opgiv – og flygt!”
- (94) Netop derfor blev han, blev og holdt ud i Striden med et bedsk fortvivlende Haab om Sejren, blev og holdt sine Prædikener, som han flikkede sammen ud af Andagsbøger og Opbyggelsesskrifter.
- (95) Augustinus Eliassen var Søn fra en Hedegaard, en utrættelig Slider, hvis Lyst var at lægge op og skabe gode Kaar for Kone og Børn, en af det første og 3 af det sidste.
- (96) Da han saa Udvej til at skaffe Penge, solgte han sit Husmandsbrug og købte sig en Gaard i noget af den bedre Jord ved Vestkysten. Ved udholdende Slæb og Paapasselighed narrede han Guldet op af de sandmuldede Agre, og den store Gæld tog af i Stormskridt Aar for Aar. Men Eliassen blev ikke hoffærdig, for han var en gudfrygtig Mand. Han havde sin faste Plads ved Gudstjenesten, og det var yderst sjældent, der gaves en Lejlighed, hvor ikke hans brede Skikkelse med det store Apostelskæg pyntede den gamle Kirke. Der sad han med Kone og Børn om sig og sang med sin kraftige Bas – – hvor flittig han var, Søndagen kom han i Hu, at han holdt den hellig.
- (97) Men nu tænker jeg mig, at Satan en Dag har sagt til Gud: ”Det er saa længe siden, vi prøvede den Historie med Job, hvad synes du – vi skulde vel ikke prøve en Gang til?” og uvisst af hvilke Grund er Gud gaaet med til det. Saa meget er i alt Fald sikkert, Ulykkerne begyndte at ramle ned over det stræbsomme og hyggelige Hjem. Et Aar mistede han 2 Køer af Sygdom – det tog hele det Aars Overskud at indvinde det Tab. Næste Aar sprang en Hest over en Fenneindhegning, og jog sig en Stolpe i Livet, Dagen for dens Forsikring traadte i Kraft. ”Det er galt med vor Gæld, Mor,” sagde Augustinus Eliassen til sin Kone, vi skulde nok alligevel ikke have købt Gaarden saa tidligt.” Men sælge den igen kunde han ikke tænke sig. ”Og hvad saa længe En har sit Helsen selv saa skal En jo bare være taknemmelig.” ”Javist”, sagde Konen og hostede, og den Hoste var reel nok, for den var Tæringen og hun maatte paa Sanatorium, det var meget meget strengt for Manden, for han saa nok, hvor det bar hen, og en skønne Dag tog han da den anstrengende Beslutning, solgte Gaarden og købte et Hus igen. Men Konen kom tilbage, tilsyneladende raskere end nogensinde før, og Manden, der havde købt Gaarden, satte stor Pris paa Eliassen, der

engang havde tjent ham som Karl, lokkede med gode Betalingsvilkaar, saa han ikke kunne staa imod, men købte trods sin Kones Modstand den kære Gaard tilbage. Konens Modstand viste sig forstandig nok, for hun begyndte snart efter at skranke. Hun skulde saa te'en igen, men det blev ikke Eliassen, men Fader Død selv, der hjalp hende af Sted. Den kom Folk i Forkøbet, og Eliassen græd og foldede sine Hænder og bad en Bøn til Gud for hende – han bad gedulgt, for han havde en Fært af, at det visst ikke var helt lovligt, dette med Bøn for døde, skønt Pastor Ermelund aldrig havde prædikeret imod det – og saa spyttede ham i Hænderne og tog endnu ivrigere fat, for nu skulde han jo igen være baade Far og Mor for Børnene, som heldigvis var voxet godt i Mellemtiden. Pigerne 8 og 11 Aar, Drengen 10. De kunde gøre god Nytte, men kunde jo ogsaa finde paa Skælmsstreger, det maatte han sande en Vinteraften, han havde været i Byen med Svin, da han kom hjem savnede han Børnene, men fandt den dog: 2 i Dammen bag Gaarden – den tredie, Drengen, havde endnu Hovedet ovenfor. Han bar dem selv alle ind i sine Arme, efterhaanden som han fik dem frem – han forstod jo nok, at det var Søster, der var plumpet i, og saa havde de andre villet redde hende, og ingen har jo større Kærlighed end den osv., men det var for Faderen, som om han i dette Tilfælde vilde have foretrukket en noget mindre Kærlighed. Drengen vilde han i hvert Fald ikke af med, han formanede Gud to Døgn i Træk, liggende paa sine Knæ ved Sengen, hvori det lille Menneske laa i sin Bevidstløshed, til at lade ham beholde dette eneste Lam. Han mindede Gud om alle de Forjættelser, som denne havde ruttet med i sin egen og sin Søns og sin Helligaands Tid, han forklarede ham, at han kunde jo nok forstaa, at naar han nu havde taget begge Døtrene paa eengang, saa kunde det ikke gaa, at han tog mer, hvis de da skulde dele nogenlunde lige, han indrømmede, at han vidste godt, at han var en meget stor Synder, der aldeles ingen Ret havde til at stille Krav til Skaberen, og det faldt ham da heller ikke ind at kræve noget – hvis Gud tog Sønnen, da vilde han heller ikke blive trodsig eller bitter, men han vilde bøje sig under det og sige som den gamle Konge: Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet – men om det alligevel ikke nok kunde ordnes saadan, at Peter fik Lov at leve? Han fremhævede endvidere, at han for Fremtiden agtede at læse et Stykke i Skriften hver Dag – det havde han hidtil ikke haft Tid til – samt udvise større Godgørenhed mod Tiggere og omstrejfende Folk, men skyndte sig at tilføje – for at Gud dog ikke skulde tiltro ham en misvisende Opfattelse af Naaden – at han alligevel kun bad om Drengens Liv for Jesu blodige Døds og Vunders Skyld. Endelig appellerede han til Guds Indsigt i Landbrug ved at søge at gøre ham begribelig, at hvad skulde han dog med Gaarden, og hvad skulde han dog med det hele, naar han ikke længere havde nogen at have noget for?

Paa dette Tidspunkt i Fremstillingen maa Gud have faaet nok af alle Henstillinger; thi (98)
Drengen vendte sig om og udaandede.

Fra den Time af, da Augustinus Eliassen i 2 fulde Døgn havde tigget en Bøn frem til Gud, (99)
uden at der skete det mindste, blev han et andet Menneske. ”Selvfølgelig”, tænker man,
”han blev Gudsfor nægter og vantro – efter de bedste Mønstre”. ”Jamen, de bedste

Mønstre er ikke ret gode, personlig er jeg lige ved at tro, at det paa dette Omraade aldrig sker i Livet, som det gaar i Romanerne, jeg er lige ved at tro, at en Bøn, der har været Livsens og Dødsens Alvor, aldrig – ligegyldigt, hvad der saa følger efter – aldrig kan bevirke det overfladiske, som sker, naar et Menneske ”slutter”: saa er Gud ikke til. Det, at et Menneske slutter sig til eller fra Guds Liv, betyder dog vel bare, at det slutter sit eget. Og efter denne Aandrighed, der jo godt kan være rigtig, fordi den er aandrig, gaar jeg videre med at fortælle det, der altid sker i Livet, men ikke i Romanerne.

- (100) Augustinus Eliassen blev en anden. Han sad nu og læste stundom Timevis i Skriften, han lærte sig Salmer udenad, som han sad og sang for sig selv, ja, han begyndte endog at holde Møder. Samtidig mistede han mere og mere Interessen ikke blot for Gaarden og for sin Person, men ogsaa for Kirken. Sjældnere og sjældnere saas han paa sin Plads.
- (101) Nu maa man endelig ikke tro, at Mennesker er saadan indrettet, at de uden videre har Respekt for Lidelse; det er Præster heller ikke, for Præster er ligesom Mennesker. Ja, det er ligegyldigt, hvor meget en Mand har gaaet igennem saa er der dog mangfoldige, der vil gøre sig til Gode over ham eller ærgre sig over ham eller ækles ved ham, selv om han er blevet, som han er, netop ved det, han gik igennem. Lidelse kan skabe Respekt; men saa skal den være lidt for saa længe siden, eller saa langt borte, at den lidende selv ikke forstyrrer Indtrykket af Lidelsen.
- (102) Det, jeg her siger, har jeg fundet ud af ved at betragte Augustinus Eliassen; det varede ikke længe, inden det var glemt af andre, alt det, han havde oplevet og krummet sig under i Smerte og Haab og Angst; men hans Fejl og hans Særheder og hans Ensidighed – sandelig, de glemtes ikke – hverken af gode Folkekirkekristerne, der aldrig havde spildt en Tanke paa Religion, eller af Præsterne, der havde spildt alt for mange.
- (103) Lad mig fortælle en god Historie. Den er lige betegnende for den ene og den anden Part, for baade Eliassen og Provst Aggerbo.
- (104) Provst Aggerbo var en lille, fornem, rank, pertentlig Mang; han foragtede sine Embedsbrødre, dem, der svælgede i det personlige Forhold til Herren, og dem, der havde en lille Tvivl om Himmelfartens bogstavelige Rigtighed; han holdt sig fra deres Opvækkelser og Samtaler og Vennekredse og var saa højkirkelig, saa højkirkelig, baade paa langs og paa tværs, lige fra den omhyggelige Skilnings hvide Bølger til det yderste Lakpunkt paa Støvlenæserne, lige fra Kjoleskødets bagerste Sting til Svanebrystets øverste Perlemorsknap. Naa, saa traf det sig hverken værre eller bedre, end at Biskoppen, der var en god Mand, en af dem, hvis Mund er propfuld af ”Guds Naade i Kristus” og ”jeg hans ringeste Tjener” og ”Aandens Vidnesbyrd i det lyttende Sind” og ”Ven, sæt dig længere ned”, og som mener noget med det, at han træt af den evige Trossplid i sit Stift troede at kunne blæse til Samling ved at samle alle Parter til et Møde, for at man ”med Aandens Frimodighed og i Broderkærlighedens Aand kunde tale frit sammen om alle

Ting Mennesker til Opbyggelse, os selv til Kærligheds Bestyrkelse og Guds hellige Navn til Ære” – Arbejdet paa disse tre ikke ubetydelige Maal siges at have kulmineret paa Mødet, da Provst Aggerbo, efter at Augustinus Eliassen timelænge havde udgydt sig om Guds rensende Naade i Hjerterne, den, der ene gjorde alt, mens vi selv gjorde ene intet, tog Ordet og, da der var opnaaet Forventningens Dødstaushed, kun ønskede at bemærke til den sidst foregaaende Taler, at vi maa ogsaa selv gøre noget – her nikkede Biskoppen – Guds Naade renser vel vore Hjerter, men vi maa selv om at holde vore Negle.

Er der nogen, der ikke kan se det morsomme i Historien, kan han jo som Supplement (105) prøve at se for sig Biskoppens Ansigt: først den anspændte, velvillige Lytten og saa – ja hvad?

Det er derfor let at forstaa den Uvilje, Erling maatte føle mod Augustinus, som han mere (106) og mere kun kaldtes, da han første Gang gjorde sin Entre. Støvet og halvlasat traadte han ind, da Erling sad ved Aftensbordet, sagde, at han var Augustinus, og spurgte, om han kunde faa en Bid Brød med. Paa Erlings Ja satte han sig strax til Bords, idet han afslog hans Tilbud om Haandvask med et: ”Det er jo helt ligemeget, Markus syv.” Ellers lod det til ikke at være saa ligetil at have ham paa Kost. Ulykkeligvis var der Smør paa Bordet, men det kunde han ikke spise, da han havde forsaaget Verden, hvorfor der maatte hentes Margarine. Som Paalæg brugte han kun Anchoser, og han slukkede sin Tørst med sort Kaffe, dog med Sukker i – du forbarmende, for Erling Borgmestersøn at se dette snavsede Menneske ved sit Bord, ravende med kulsorte Negle i Brødbakken og slubrende sort Kaffe i sig til Margarinebrød og Anchoser!

Da de havde trukket sig tilbage til Studereværelset, og Erling havde undt sig selv den (107) Naade at lade være at tænde Lys, begyndte Augustinus at vidne. Erling sad og suttede paa sin udgaaede Studentershagpipe og hørte ikke efter. Af og til trængte ord som ”det evigt forgængelige”, ”Forkrænkelighedens Trældom”, ”Haabet til Gud”, ”de dødes Lykke” ind ad hans Øre, men til hans Bevidsthed naaede de næppe. I over en Time sad de to Mænd saadan, den ene i en Halvdøs, den anden ustandseligt og opholdsløst snakkende; da blev Erling utaalmodig, han skubbede sig paa Stolen, havde alle- rede aabnet Munden for at bede den anden holde inde med sit Nonsens, da han pludselig kom i Tanker om noget stort og forunderligt: de onde Røster havde ikke ladet sig høre. Forundret sank han tilbage i sin Hvilestilling – og nu mærkede han, den altid ensomme, hvad det kan betyde blot at sidde og lytte til en andens Røst. Passede han bare paa ikke at agte paa Ordene, var det, som der listede sig noget sødt og dulmende ind i hans Sind – som om alle hidsige Bølger skvulpede sig til Ro.

Klokken halv tolv bød Augustinus Godnat og vilde ikke vide af andet end Lov til at (108) strække sig i Høet i Forpagterens Lade for der at vederkvæge sig med Søvnens livsalige Naade, som den retfærdige Gud ligelig uddelte til Kongen og Stodderen. Og saa fredfyldte 3 Timer havde Samværet med Augustinus voldet Erling, at han ved Afskeden

næste Morgen uden at tvinge sig kunde sige til ham, at faldt hans Vej engang igen forbi Klitte Præstegaard kunde han jo kigge indenfor, om han da brød sig om det.

- (109) Det faldt den hurtigt. Allerede en Maaned efter stillede Augustinus atter. Det traf sig at være i en af de mest nedtrykte Perioder i Klittepræstens Liv. Det var, som Helvede brød ind over ham i de lange ensomme Nattetimer – det begyndte altid med, at der blev som en Lysning i Mørket, og i den Lysning tegnede der sig en Haand, en slank og fin og besjælet Haand, en Haand, han kendte – den løftede sig som til Kærtegn, de rappe, legende Fingre strøg hen over en Pande, hen over et Haar – og saa kom et Ansigt til Syne, et Ansigt, han havde set en eneste Gang i sit Liv, Englænderens solbrændte, mandige Træk, dog nu drukne af Vin og Elskov – – saa faldt Mørket hen over det hele – og hen over ham, der saa til – og han sank sammen i bedøvende Kval og laa saadan, til Kræfterne begyndte at vende tilbage, og Synet steg frem igen. Først henimod Morgenstunden fik han lidt Blund, inden han vaagnede til Dagen med Stemmerne: den med ”hans” og den med ”ingen Gud” og den med ”Sardinolien” og hele det øvrige hylende Helvedekor.
- (110) Hvem kan fortænke Erling i, at han nu blev glad, da han saa Augustinus og skønnede, at han skulde have et Frikvarter? Hvem kan fortænke ham i, at han bød ham Velkommen med Hjertelighed, og hvem kan fortænke Augustinus i, at han derefter blev en hyppig Gæst i Klitte Præstegaard det følgende Aar, og hvem kan i det hele taget fortænke nogen i nogetsomhelst?
- (111) Men efterhaanden gik det jo saadan, at Augustinusses Nærhed ikke var nok til at faa Stemmerne til at tie. Saa greb Erling til en anden Udvej: at tale selv. Og se, det hjalp i Begyndelsen. Saaden gik det til, at der ligefrem kom en Samtale i Gang mellem de to Mænd, en Tankeudvexlen. Men heller ikke det vilde hjælpe i Længden. Midt mellem Ordene dukkede Stemmerne op; bedst som Erling sad roligt og talte, for det som et Stik gennem hans Hjerte: ”Han kysser hende nu, han klapper hende nu”. En Aften, da han sad og talte med Augustinus om uselvvisk Kærlighed mellem Mennesket og Gud, skreg det pludseligt, meningsløst og uden Sammenhæng, ind i hans Øre: ”De har faaet et Barn”. Og det blev ved med at skriges med denne Nyhed, saa han ikke længere kunde holde Traaden faast, og Samtalen maatte gaa i Staa.
- (112) Men da han havde kendt Augustinus i noget over et Aar, og han var i en Periode, hvor han frygtede for at miste Forstanden, da greb han en Aften til det sidste og yderligste af alle Midler: han betroede sig til Bonden og fortalte ham Rub og Stub, fortalte det, ihvorvel han vidste, hvad Svar han vilde faa. Augusti- nus vilde se fast paa ham med sine klare, blaa Øjne, og saa vilde han begynde at messe om den forfærdelige Synd, Helvedesbranden i Blodet, at han, en Præst, havde kunnet begære et Barn, og hvordan Guds Straf nu retfærdig og rigelig blev ham til Del. Han fortalte det derfor altsammen med lavt Mæle og bortvendt Ansigt; og Vinden sukkede i Skorstenen, og Ilden sank sammen i Ovnen. Da han var færdig, blev der stille, helt stille, længe.

Men pludselig mærkede han et fugtigt, ildelugtende Kys paa sin Mund, og da han sprang, stod Augustinus for ham med udbredte Arme og Taarerne banende sig hvide Veje med over de snavsede Kinder, ”Min Ven, min Broder”, raabte han, ”min Broder, min Broder, født af Moder Smerte og Fader Gud, velkommen, velkommen iblandt de udvalgte, blandt Lammets købte, velkommen imellem de rygende Tander og knækkede Rør!” (113)

Det svimlede for Erling, viljsløs lod han sig tage i Favn, saa mægtigt virkede det midt i egen Forpinthed, Forsagthed og Raadvildhed at møde en Skikkelse fra¹⁴ Profeternes Land. (114)

Og pludselig var Augustinus i Extase, den, han kom i engang imellem, stundom synligt og stundom upaaviseligt foranlediget, og da var han noget mere eller noget mindre end et Menneske. (115)

”Min Broder, Guds Søn,” tordnede han; ”glæd dig, thi du bedrøves, føl Salighed, thi det gør ondt. Broder, Guds Søn, hil dig, du korsfæstede, syng Lovsange og tro, tvivl ikke. Din Kærlighed til den unge Pige, den er virkelig, og Synerne, du ser – de er virkelige, og Røsterne, du hører – de er virkelige – for alting er virkelig. Din Kærlighed til den unge skamløse Kvinde — det er jo Guds Kærlighed til dig – – men Synerne, du ser, det er, hvergang Tornekronen presses om din Pande, og Røsterne, du hører, der er Hammerslagene, naar de slaar Nagler i dine Fødder og Hænder. Hil dig, Guds Søn, korsfæstede, du skal opstaa paa Trediedagen. Og da skal du stifte en Kirke og velsignes af Millioner. Jaja, velsignes af de Millioner, hvis Lidelse du skal volde, for at ogsaa de kan opstaa paa den tredie Dag.”

Det svimlede igen for Erling, det glimtede med hvide Lyn i Mørket, men det var ikke onde Lysninger, det var som de første blanke Straaler af en gudvelsignet Dag. Var det da rigtigt, det, han uden Tro og uden Kraft havde prædiket for sig selv, at alt det, han led, var Guds Naadegave til ham for at styrke og adle og krone ham til hans Kald – det, der hidtil havde været mat som en Løgn, blev det nu Sandhed, fordi det omsider sagdes med Tro og med Kraft? (116)

Augustinus blev ved at raabe. Hans Ord var Trompetstød, der maatte styrte hvert Jerikos Mure i Grus: (117)

”Sandelig siger jeg dig, tifold og hundre og tusindfold saligprise sig bør hver den, hvem Gud ihukommer med Skorpionernes Slag i dette Liv. Thi hvad har de andre i Vente? skulde Lidelsens Grundlov kun gælde det Faatal, der krummer sig for den paa Jord? – Aah, du Verden, der pukker paa Magt og svælger i Lyst: din egen Lykkes Smed vil du være; nuvel, din Vilje skal ske: Gud har sat sig en Ambolt i Helvede, og du har Evigheden til Værket, ja, alle I, der haaner Guds hellige og krænker hans Bud, i Satans flængende Kløer skal I høste den Kval, I saae som Lyst; thi I var ikke uden Undskyldning, Romerne det første.”

¹⁴Overstregede ord: ’det gamle Testamente’: I manuskriptet har Munk her overstreget ordene ’det gamle Testamente’.

- (118) Det jog med lange Dønninger af Vellyst gennem Erling ved disse Ord; atter saa han det forhadte Ansigt, men nu kærtegnedes det ikke af den dejlige Haand; en sort og haaret Klo med spidse Negle for hen over det og rev det atter og atter til Blods; og det klynkede pattebarnshjælpeløst og fortrak sig i Kval.
- (119) Det var tydeligt, at Aanden var ved at forgaa Augustinus, for ikke at sige Vejret, men endnu engang brød hans Stemmes Torden lød i det lille Rum:
 ”Det er ikke mig, der taler, men Herrens Røst i min Mund. Ogsaa jeg er udkaaret, jeg har haft den Lykke at møde en Hustru, der var mig meget kær, og holde alle mine Børn døde i mine Arme. Saa naadig ihukom Herren mig; saa megen Ulejlighed hædrede han mig med at gøre sig for at vise mig min Synd: jeg havde knyttet mit Liv til en Landejendom, dyrket en Jordlod, som var det en Afgud. Da vog han mig bort fra Forkrænkelighedens Veje, aabnede mine Øjne med blodige Snit. Nu ser jeg al Jordens Tomhed og Lammet ved Tronens højre Side, og som jeg ser det, skal du se det, min Broder, og Slægterne prise vort Syn.”
- (120) ”Ja, nu er Teen færdig.”
 Det var Peters Mor, der omsider havde taget Mod til sig og afbrudt ”de lærde Herrer i deres Studeren” – for i Aften syntes hun da slet ingen Ende det vilde tage, og det var ogsaa grueligt, saa højrøstede de var. Nu stod hun der i Døren, forgræmmet og lille, forslidt og skæv, og længtes efter at komme i Seng. ”Teen er færdig,” sagde hun igen.
- (121) Da vendte Augustinus sig mod hende.
 ”Ogsaa du skal prises salig, Morlille; thi du er Guds Moder, det er ikke meget, men det er nok til dig.” I det samme maa en forstandig Tanke være brudt ind i al hans Galskab, han maa være kommen i Tanker om, at hun ikke var Erlings mor, for pludselig rettede han sig og sagde:
 ”Ja, salig skal du prises, for du har en Søn, der har gjort dig Sorg, og alle de Mødre, der har Børn, som har gjort dem Sorg, dem vil Gud selv tage ved Haanden i Himlenes Rige og bænke dem rundt omkring ved sit eget Bord.”
- (122) Men da vovede dette lille Væsen, der ogsaa var et Menneske, sig frem med et Spørgsmaal, hun endnu aldrig havde faaet Mod til at stille, skønt det havde brændt hende paa Tungen¹⁵ fra den Stund hun hørte om Sønnens Endeligt:
- (123) ”Kan det da tænke sig, at min Søn Peter kan komme i Himlen!” og hendes Øjne hængte ved Profetens Mund i større Angst og Spænding end nogen Patients har hængt ved hans Læges efter Undersøgelsen. Selv Erling holdt Vejret tilbage.
- (124) ”Sandelig siger jeg dig: Gud skal fylde dit Hjerte med den højeste Glæde og sætte en Krone paa dit Hoved.”

¹⁵Overstregede ord: 'gennem Aar': I manuskriptet har Munk her overstreget ordene 'gennem Aar'.

Og – Herregud! – da nejede den gamle Kone og sagde disse skønne Ord: ”Aah, Tak, mange Tak!”

Kapitel 19

- (125) Hele den Nat sad Erling i en Stol og tænkte. Der er sikkert mange, der vil foragte en Mand som ham. Og af dem er der sikkert igen mange, der aldrig har brugt een sammen hængende Time til Tænkning, endsige en Nat.
- (126) Han sad i sin Skrivebordsstol og tænkte. Foran ham laa Det nye Testamente, opslaaet paa Romerbrevet, men det blev ikke til meget med Læsningen – – – det var alle de Tanker.
- (127) Til at begynde med, efter at han var blevet ene, havde hans Sind været fyldt med Fred og Højtid. En stor, mild Højtid, der snarest var som en Form. Saa meget des bedre! saa kunde Gud selv komme Indhold i den.
- (128) Denne Højtidis Tomhed, eller skal vi sige Uudfyldthed, begyndte saa Tankerne at strømme ind i. Mærkeligt nok tog de deres Udgangspunkt fra den Glæde, han havde følt, da han ved Augustinusses Ord før var kommen til at tænke sig Woolidge i Helvede. Noget i ham sagde, at den Glæde var styg; men han følte samtidig, at hans nyerhvervede Fred var truet, hvis dette noget vandt Sejrr. Saa kastede han sig da over Begrebet Helvede, og jo mere han betænkte det, og jo mere han tog frem af sin Erindring hint Syn den Morgen paa Engen, des meres syntes han, at Tanken om et evigt Pinested blev ham indlysende og rigtig. En Skurk, der forfører et 15-Aars Barn – skulde Gud være barmhjertig og dog kende en saadan fri for Straf? Og alle de andre, der levede i deres Lyster og bedrer deres Uhumskheder – skulde Gud ikke være en Hævner over alt saadant?
- (129) Her staar det Dem naturligvis ganske frit for, min Læser, at korse Dem over en saa inhuman Tankegang. Vi kan ogsaa godt kalde den orientalsk grusom og assyrisk djævelsk. Jeg kan finde paa mange andre Ord for Dem – f. Ex. hvad siger De om molokansk? Sandt nok, sandt nok. De har vel ikke tilfældigvis en lille Datter, der er blevet voldtaget af en syfilitisk Bandit? Naa ikke – nej, det kan jeg for Resten tænke mig. – Selv er jeg et fredsælt og blodsæt (urigtigt dannet Modsætning til ”blødtørstig”) Individ; men var jeg Armenier – ved Gud i Himlen eller i hvert Fald noget deropad: jeg tror, jeg vilde glæde mig ved at tænke mig Tyrkerne i Helvede.
- (130) Som Erling nu sad og fastholdt, at det var ret og rigtigt, at ligesom Gud var den lønnende Gud, maatte han ogsaa være den straffende, slog en Modsætning ned i hans Sind med overvældende Voldsomhed – det var, som saa han det for sig: Modsætningen mellem det gode og det onde, mellem Guds Rige og Verdens Rige. I Lyset af denne Indsigt blev hele hans aarelange Kval ham klar og mild. Gud havde bare villet flytte ham. Det var alt. Villet flytte ham over i sit Rige fra Verdens.

Flytte ham, som han have flyttet Augustinus. Han havde sin Gaard, havde knyttet sig fast (131)
til denne Verden med sin Forfængelighed, sin Attraa til de Tønder Land Jord. Saa havde
Gud maattet sende ham Uheld og Tab, Sorg og Savn, Enkestand og Barnløshed –
altsammen for at vriste ham bort fra det, han klamrede sig til, og aabne hans Øjne for
Livet oventil. Ja, sandelig, han kunde forstaa, at Augustinus kunde sige, at Gud gjorde
ene alt, mens vi ene intet gjorde. Og saa var det lykkedes. Den agtværdige,
folkekirkegudfrygtige Bonde var blevet, hvad man mindst kunde have¹⁶ troet om ham: en
Apostel, en frigjort, et Guds Barn, i Stedet for et Hverdagsmenneske, en jordbunden, en
Vanekristen.

I Aand og Sandhed! Gud sparede sig ikke nogen Ulejlighed for at vise et Menneske, at (132)
det var paa Vildfarelsens Veje. Saaledes ogsaa med ham, Erling. Her havde det været de
vilde og gale Drømme, Gud havde maattet skære ud af ham med Smertens Lugekniv.
Ikke at han tvivlede paa, at Peter var sendt ham fra Gud hin Aften – saa evigt
overbevisende havde Dødens Gru virket, da den fulgte saa brat efter det, der var sket – jo,
Peters Indvien ham var ham stadig en reel Symbolik – kaldet var han, indviet var han,
men ikke til at øve Storværk med det hjemmelavede Nonsens, han var draget ud i Verden
med – maaske ikke engang til at øve Storværk, kun til at øve Værk, være en af de smaa
Slidere for Guds Rige, en af dem, hvem Ordene var forjættet: ”Du har været tro over
lidet, nu vil jeg sætte dig over meget.”

”Danmark for Kristus” havde han drømt. Afsind! som om et Folk, en Nation kunde blive (133)
den ensommes, den enkeltes Vens Ven. Og alt det Galskab, han havde villet parre
Missionærens Vilje med Grundtvigs Glæde – som om ikke netop Vilje i Guds Rige var
lig med Aarvaagenhed, Bøn, Kamp, Smerte – alt det, der udelukkede denne Verdens
Glæde – for at berede Hjertet for Guds Riges Glæde. Thi Evighedens Glæde lader sig¹⁷ af
os, der lever her i Tiden, aleneste opfatte som Lidelse.

Og alt det andet Vrøvl, han havde villet: vække ”Aand” blandt Bønder med (134)
Ungdomsforening og Selskabelighed og Udflugt og Oplæsning og Dit og Dat.
Bespottelighed, at Bønderpigerne skulde lære, at Jesus dansede med i Forsamlingshuset!
man danser visst ikke paa Fødder, flænget af Naglegab.

Hvad nyttede det, han fik vakt en Slags Aand i et Sogn, naar det ej var Guds hellige (135)
Aand? Han, Guds Tjener, havde udbredt Verdens Rige i Steden for Guds Rige.
Sandhedens Sprog havde han forvandlet, Synden var han gaaet paa Akkord med.

Da havde Gud udsendt sin Tjener til ham – thi selv Satan er Guds Tjener – sendt ham (136)
Syndens Forelskelse i 15 Aars Barnet og forblindet ham, saa han endog havde forvandlet

¹⁶Overstregede ord: ’ventet af’: I manuskriptet har Munk her overstreget ordene ’ventet af’.

¹⁷Overstregede ord: ’aleneste’: I manuskriptet har Munk her overstreget ordet ’aleneste’.

sig til at kalde hint Begærets og Beruselsens Kys gudvelbehageligt. Nu fandt han det jo altsammen, endda saa tydeligt, at det netop var Vejen, Gud maatte gaa. Just alt det, han i sin Forkyndelse havde kaldt godt og fint og skønt, maatte Gud lade ham opleve selv, for at han dog kunde erkende, hvad det egentlig, hvad det i Sandhed var. Derfor tilskikkede Gud ham Forgabelsen i det fordærvede Pigebarn – ja det gjorde ondt at sige det saadan, men nu maatte Sandheden ikke længere dølges og ikke svøbes ind i Fraser og fagre Ord. Forgabelse, Forblindelse, Opvaagningen, Rædselen, Smerternes Dage, Synet og Røsterne, Augustinus – alle var de Guds Ærindsvende, komne til ham fra den Eviges Trone for at føre ham frem til denne Dag. Nu endelig kunde han begynde paa sit Værk, det Værk, han ved Guds sælsomme Førelse var viet til af den drukne og af en hæsleg Lidenskab til en letsindig Tøs – ikke Fraser om at vinde Kristus for Danmark, men at vriste saa mange Sjæle som muligt ud af den Forblindelse, hvori de endnu vandrede, som han engang havde vandret der, dem, der stolede paa deres eget og paa dette Liv og hvad det havde at byde dem, vriste dem ud af Satans Favn, af Verdens Rige og føre dem til Gud Herrens Barm og til Himmeriges Rige – at træde Synden aabent imod og minde om Helvedes Pine, at raabe til Sjælene:

”Omvend jer, omvend jer, omvend jer!”

- (137) Atter drog mægtige Syner forbi ham, Scener af Verdensdramaet, det eneste, der findes, det, der hedder Modsætningernes Kamp. Han saa Livets mægtige Storhed i Sydens Ikke-Væren, de svimlende Muligheder i Altets som i det enkelte Menneskes Liv: den uendelige Ophøjelse eller det uendelige Fald, Gud eller Satan, Evigheden eller Livet, godt eller ondt, Kærlighed eller Egenkærlighed, Salighed eller Pine.
- (138) Det sydede i hans Hjerne: var det sandt, det, han drømte her? eller gøglede han igen? var han atter paa vilde Veje? Var den snuskede Lægprædikants Haandspaalæggen med sorte Negle ikke mere afgørende end den fulde Students Salven med Sardinolie?
- (139) Da faldt han paa Knæ og raabte mod Himlen med Jubel eller i Kval:
”Giv mig et Tegn, Herre Jesus, giv mig et Tegn, et Tegn!”
- (140) Et Øjeblik laa han forventningsfuld, Hænderne holdt han for Øjnene – da glimtede det i Mørket: en formfuldendt Haand med vævre, smidige Fingre dukkede frem, den strøg kærtegnende hen over en Pande, gennem et Haar, en solbrændt Pande, et solbleget Haar – og Erling stirrede paa Synet – – blev ved at stirre – men se, det gjorde ikke ondt, det kom ham ikke ved, Aaget var taget af ham, han havde faaet fri fra Lidelsens Skole, nu kunde Gud bruge ham – Tegnet, Tegnet! – – han sprang op – løftede i Jubel Hænderne mod Loftet – hans Blik faldt paa Klokken – et Kvarter i 5 – –
- (141) Og saadan blev Pastor Erling til Klitte omvendt d. 27 Okt. Kl. 4⁴⁵ Morgen.

Kapitel 20

De kunde vel ikke have Lyst til sammen med mig at tage en 14-Dages Sommerferie ved et af de smaa Badehoteller ved Vestkysten. Jeg synes, vi skal foretrække et af de smaa; thi vil vi se Flirt, kan vi jo lige saa godt blive i København, og staar vor Hu til Damer i Badedragt, er de paa Helgoland saamænd gode nok. Nej, lad os tage til et af de smaa; der kan vi baade hvile vore Nerver og faa Tid til at lægge Mærke til Klitter og Hav, Naturen, kort sagt – og det er dog ogsaa noget værd i en Sommerferie paa Landet. Nu skal jeg sige Dem, hvad vi gør: vi køber nogle Aviser fra Vestkysten for at sikre os et Hotel, hvor vi ikke træffer Bekendte. Se, der er nu Hotellet i Fjand – kender De nogen af dem, der ligger der for Tiden? Ja, der er jo for Resten, ser jeg nu, Provst og Provstinde Aggerbo. Men hvad? det er jo af Egnens Folk; og han er smænd saa kølig og tilbagetrukket, at han vil ikke genere os. Tilmed kender han jo ikke os. Maaske ku' det ogsaa være helt Sjov, om vi kunde faa en Passiar med ham. Ærlig talt, jeg synes, vi skulde tage derhen. Mener De ikke ogsaa? Jeg har en fortrinlig Forklædning – baade Skæg og Haar og Tøj, – hvis De ikke har Lyst til at komme som den, De er. (142)

Det skal nu blive forfriskende at gaa ensom og give sig hen i den storladne Natur. Over hvide Klitter skinner Sommersolen, fæstet til en Hvælving, saa blaa som en blaa Kasserolle. Havet strækker sit vældige Legeme i nonchalant Naade, og rappe Maager med brede Vinger slaar ned og piller Utøj af dets Barm. Smaa bitte Dønninger lister ind og stjæler sig blide Kys fra det varme, hvilende Sand og smyger sig saa kysk og travlt, i Betuttelse over egen Dristighed ilfærdigt snublende over sig selv, tilbage igen. Luften er lifligt kølig i Sommerheden og dertil saare klar. Skrider vi op paa en Klit, ser vi Kirke ved Kirke og bag Kirke i een Uendelighed. Og, kære, saa skal vi se Storcken, den, der er blevet et Fabeldyr i det øvrige Land. Ja, sandelig da: jeg tror, der er kønnest i Vestjylland. (143)

Ved Maaltiderne træffer vi sammen med de faa andre Badegæster og lader os præsentere som Brødrene Quade; vi bilder dem ind, at vi er københavnske Kirkeværger eller Direktører for et Salmebogstrykkeri og lader skinne igennem, at vi er af den gamle lollandske Quade-Præsteslægt. Dels gør vi paa den Maade et godt Indtryk paa Provst Aggerbo, og dels kommer vi i Snak med ham, idet han forundret vil indvende, at han kender ingen lollandsk Præst af det Navn; saa siger jeg en Smule hvast, at vor Fader var en stillfærdig og pligtro Mand, og det er ikke altid den Slags Folk, der gaar mest Gny af; men han kan jo godt have virket og endog have virket godt, fordi han ikke har rumlet, saa det er naaet til Vestjylland. (144)

- (145) Dertil siger Provsten: Bevare's – ja netop – han mente sandelig ikke noget nedsættende – ; og nu har vi gjort ham høflig og inddadende – og, hu hej endda, hvor vi glæder os over, at han ikke har sine Bøger hos sig, hvori han strax kunde oplede og konstatere Sandheden om Quaderne paa Lolland.
- (146) Næste Dag er det saa vor Tur til at indlede Samtalen, og vi undrer os da i al Taktfuldhed over, at Hans Højærværdighed og Frue, der selv er her fra Egnen, benytter et saa lokalt Badested. Provstens Svar henviser dels til Fruens Helbred, der ikke godt tillader lange Rejser, dels til Nutidens Præstelønninger, der har det ganske paa samme Maade. Med vanskeligt tilbageholdt Harme udtrykker vi vor Foragt for den Kulturstat, der byder sine Embedsmænd vanærende Kaar.
- (147) Og Dagen gaar med Solskin og frisk Luft og Vesterhavsbade og sund, bondelig Kost, og saa en Dag vender Madam Svendsen. I lunefuld, ubegrundet Forbitrelse farer Havet op, truer ad Landet, spytter fraadehvidt Savl mod Klitten, hamrer paa Kysten med knyttede Næver, og hele Tiden brummer og skælder og larmer og buldrer det og hundser sin Storm milevidt ind over Jylland, griber mægtige Haandfulde Sand og slynger dem formaalsløst fra sig – i Hovedet paa Planter og Fæ og Folk eller Himlen hyller sit Ansigt til i Smerte over sin Bejlers Galskab og begynder at græde, trist og tungt, til Graaden skyller i Strømme.
- (148) Hjælpeløst sidder vi Menneskebørn bag lukkede Vinduer og skoddede Døre og glor. Højærværdigheden foreslaar en douce Whist, vi forsøger, men keder os yderligere; saa lægger han for til en stillfærdig Lancier, men heller ikke den vinder varigt Bifald – han undrer sig, for hvor kan han ane, at han er sammen med Folk, der keder sig med Vilje. Til sidst faar vi vor Plan gennemført: han gaar med til en varm Drik paa vort Værelse ud imod Havet, en Samtale kommer igang, en interesseløs Palaver om Dit og Dat, indtil jeg anser Øjeblikket for brugbart og henkaster skødesløst, mens jeg skænker i mit Glas: ”Er der egentlig ikke megen god gammeldags Guds frygt i Vesterhavseggen, Deres Højærværdighed?”
- (149) ”Har været,” svarer Provsten og skænker i sit; ”det er nu gaaet af Mode; her er ikke mer Guds frygt.”
”Saa?” siger jeg overrasket og interesseret, og De rømmer Dem og siger: ”Jeg synes ellers, man netop har hørt saa meget om en Vækkelse herovre i de senere Aar.”
- (150) ”Det er rigtigt,” siger Provsten og drikker; ”Gud har abdiceret her i Vestjylland og er veget Pladsen for sin Helligaand.” Jeg gaar ind i Tonen og ytrer med et sygt Smil: ”Det er allenfals en Trøst, at det er blevet i Familien.”
- (151) Men De sidder og bliver usikker, for De er jo ikke Teolog og slet ikke kendt med den Tone, og lidt efter indskyder De: ”Jamen – er det ikke en – en meget – hvad skal jeg sige – alvorlig Mand, den unge Præst i – i – i - ”
”Klitte”, kommer jeg Dem hastigt til Hjælp.

”Alvorlig, jo, Gudbevares!” Provsten stryger sig over Panden; ”der er mere Alvor i ham end i samtlige Dommedagstaler i det nye Testamente. Han er saa alvorlig, at ingen har formaaet at slaa et Smil af ham i de sidste fire, fem Aar; saalænge har han været omvendt, – ja, han blev et Guds Barn d. 13’ September Kl. ca 1⁵⁰ Formiddag. Hvis De ønsker at høre Profeten Ezechiel, saa tag til Klitte, der foregaar han. Men jeg troede ellers, vi var kommen ud over den Tid; den ligger dog sine to halvtredie Tusinde Aar tilbage.” (152)

”Har De da nogensinde hørt ham?” fritter jeg. (153)

”Tror De, man slipper for det, naar man bor saa faa Mil fra ham som jeg? Men jeg vil ikke have Ansvaret for det for Herrens Trone – jeg fastholder, det er ikke min Skyld. Han opsøgte mig en Dag, opsøgte mig i min Borg. Jeg havde just været paa Visitats i Klitte, og den var gaaet ganske uskadelig. Det er vel det, der har pint ham” – Provsten stryger sig gennem de blødt faldende, hvide Lokker – ”Først sidder han saa og taler noget abstrakt om det vanskelige i at faa Herren ind i sit Liv og ind i sit Hjem, og pludselig spørger han: ”Beder De sammen med Deres Hustru, Provst Aggerbo?” Jeg taber ikke Herredømmet over mig selv – det har jeg eengang for alle sat mig for, jeg ikke vil; men jeg konsterneredes alligevel saadan over dette direkte attaque, at jeg ikke strax fik givet det Svar, jeg burde. Jeg sagde: ”Provstinden og jeg forsøger gerne en liden Henvendelse til Allershøjstamme hver Dag inden Suppen”. Han siger: ”Bordbøn er en af disse døde Traditioner, der let faar det kristne Liv til at stagnere.” Saa rejser han sig og tilføjer: ”Jeg vil ikke saare Dem, Provst Aggerbo, men jeg vil fortjene mig Tak af Dem i Evigheden. Det er min faste Tro, at Deres Hjem vilde vinde i Fromhed, om De bad sammen med Deres Hustru.” Da først gav jeg det Svar, jeg strax burde givet: ”Jeg er Deres Provst”.

”Det hjælper Dem ikke paa Dommedag,” siger han. (154)

”Nej, men Gudskelov! det hjælper mig i Dag”.

Vi sidder og ryger. Taushed, og jeg kan ikke lade være at undre mig over, hvor dog det fine og myndige Ansigt forsimples af en Cigar; den Mand forstaar mirabile dictu slet ikke at ryge. Lægger De ikke ogsaa Mærke til det? Han jo ligefrem patter.

Saa fortsætter Provsten: (155)

”Hvad hin sølle Peter udrettede paa Pinsedagen, det er sandelig ikke længer nogen Højderecord. 3000 Sjæle – Lapperier. Næ, saa skulde De se hos os. Titusinder er blevet hellige, Missionshusene mylrer op, Kroerne stemmes ned, gamle Maren, der hele sit Liv har kunnet malke og kun det, er nu lige med-et kommen til at staa i Forhold til ingen mindre end Jesus, endog et personligt Forhold. Helligaanden gør daglig sin Gerning og finder paa stadig nye Kunststykker, Købmændene sælger mere end det dobbelte Kvantum Kaffe. Fiskerne fanger aldrig en Sild, uden at de beder en Bøn for den, og ingen Folk kommer i Sogneraadene, uden at de er taxeret til mindst Guds frygt Klasse I, Litra B”.

”Og De synes virkelig, at alt dette er saa rent fortvivlet”, sagde jeg. Provsten saa skarpt paa mig. Jeg sidder ved højre Side af ham og gennemskuer ham dog lige ind til hans (156)

Hjertes inderste venstre Klap; jeg ved, han ærgrer sig i dette Øjeblik dødeligt over, at han overrumplet af Menneskers Dannelse og Behagelighed og af en Toddys og et Kammers Hygge og et Uvejrs Tvang har ladet sig forlokke til at vise Aabenhjertighed mod fremmede Personer. Men han tager sig sammen og svarer:

- (157) ”Ja, al Modereligion er mig en Pestilens. Jeg havde ventet mig meget af den unge Mand, da han kom her for en 6 Aar siden. Vanvid havde vi nok af i Forvejen. Men jeg er blevet skuffet”.
- (158) Jeg smiler diablosk; ”Det gaar Dem som Jøden – De kender den lidt vovede Historie. En Jøde staar og græder trøstesløs. ”Hvad er der dog i Vejen?” siger Gud. – ”Jammer, Skam og Elendighed! Ask paa Hovedet, Leje i Skarnet! Jeg har en Søn, der er blevet Kristen. Ve, ve, ve!” ”Tag den med Ro!” trøster Vorherre med det et Skulderklap, ”det er gaaet mig li’saadan.””
- (159) Provst Aggerbo ser igen paa mig, men denne Gang ikke forskende, kun koldt og fornemt. ”Jeg har aldrig sat Pris paa Blasfemier,” siger han isnende, ”jeg ønsker at betale, hvad jeg har nydt i Dag”. Og han bukker stift og gaar. De og jeg ser paa hinanden.

Kapitel 21

Jeg ved ikke – hvad synes De? – skulde vi ikke, nu da vi er kommen Aastedet saa nær – (1)
skulde vi saa ikke tage en Tur til Klitte, dels for at se alle de Steder, hvor det er foregaaet,
som jeg har fortalt Dem om, dels for maaske at se og høre Personen selv?

Saa gaar vi ind i Missionshuset en Aften og sætter os paa bagerste Bænk. Nogle smaa, (2)
trykte Sanghæfter ligger paa hver Plads – nej se, det er jo Salmer, han selv har skrevet. Vi
kan da bruge Tiden, mens vi venter, til at læse den første af dem.

Endnu før det første Sandskorn
randt i Verdens Timeglas,
satte ved et Ord af Almagt
Herren Mulm og Lys paa Plads,
saa den første, evigt store
Skaberakt som Herren gjorde
det var den: at sætte Skel.

Og saa længe Timeglasset
rinder, skal vi kende vel
Herrens Gerning fra det andet
derpaa, at den sætter Skel,
Skel imellem Lys og Mørke,
mellem Lyst og Villiestyrke,
mellem Satans Folk og Guds.

Og naar engang Timeglassets
sidste Korn er rundet ud,
vil vi hellige forsamle
os forventningsfuldt om Gud,
og han selv vil til os sige:
”Vær velkommen! thi mit Rige
er beredt for Skellets Folk”.

Jeg vender mig om imod Dem for at høre, hvad De mener, men det bliver der ikke Tid til, (6)
for mens vi har læst, er ca. Halvdelen af Klitte mødt, og dem skal vi da ogsaa se lidt paa.
Se, dèr sidder Ole Iversen, der nok ikke længere er Sogneraadsformand – hvor er hans
Kone dog sammensunken og krumbøjet af Slid – og dèr har vi jo Jens Christian

Strandevad, den gamle Sognefoged – ja, sandelig, han er blevet gammel. Skæg og Haar helt hvidt og noget træt og sløvt i Øjnene, men Holdningen – den viser ligegodt Øvrighedspersonen endnu. Der sidder Smeden henne, og – næ, nu maa jeg bede om mine himmelblaa!: Fru Justesen, ja, og Gemalen – derovre – nej dèr! ja, De kan lige se Ryggen af ham og den øverste Ottendedel af Nakken – hvad siger De? – skal jeg tie – – tys, naa, de kommer – – ja, det er Missionæren, han følges med – ja, naturligvis, det er Erling til venstre – naa, De troede, han var højere – jamen, det er han ikke – se, han er maskinklippet, fy da – hvadbeha’r? – jaja, forfærdelig strengt og lukket – nej, det maa De nok sige – det er nemt at se paa ham, at han engang har været Grundtvigianer eller hvad vi skulde kalde det – se, hvor indtrængende hvast hans Blik hviler paa hver, ikke mindst paa os, der er fremmede. Han er ogsaa blevet lidt for svær – So! nu aabner han Mødet i Jesu Navn – og nu begynder de at synge. Det er sandelig Kingos: Far, Verden, farvel – jaja, den er da god nok, ved jeg, enten den er kristen eller ej.

- (7) Her er for Resten hyggeligt. De kønne, egetræsmaalede Bænke, det lyse Rum med det hvælvede Loft, Solen paa Skraa gennem smaa Ruder i store Vinduer, de kyske hvidkalkede Vægge, et enkelt, helt stilrent Maleri af Den gode Hyrde, der hjælper et brægende Lam ud af Tjørnene, og de alvorligt syngende Almuesfolk – – men nu staar Missionæren fra Varde paa Talerstolen.
- (8) Jeg naar til otte Tusinde fem Hundrede og nogle og tredive, og saa er han færdig. Nu synger de en af Erlings Sange, og saa staar han selv deroppe. Taus. Med foldede Hænder og lukkede Øjne. Og bliver ved med at staa taus. Man bliver saa underlig beklemmt om Hjertet, det er, ligesom man frygter for noget, der kan komme, man ved ikke hvorfra. Mon det er den hellige Aand?
- (9) Men nu begynder han skam at tale deroppe, en mandig og kraftig Stemme; allerede nu gestikulerer han; det er for tidligt. Ja, han raaber endog; meget for tidligt; vi er jo slet ikke i Stemning til det endnu.
- (10) Og hvad er det saa han siger? Det samme, der siges i alle Missionshuse Landet over, bare her med myndigere Foragt og større Dysterhed: Syndens forfærdelige Magt i ethvert Hjerte – Lammets røde Blod, der tor sorte Hjerter hvide, Omvendelsens Nødvendighed og Evighedsbetingelse, de ugudeliges Helvede her og hisset, vi helliges Lykke ved at være Guds Børn, vor Glæde i Forsagelsen og vor Salighed i Lidelsen og vor Foragt for Lysten.
- (11) Jeg tænker paa at begynde at tælle igen og skotter over til Dem, men De sidder saa smukt og anstændigt, som om De hørte efter, og saa sætter jeg mig da til Rette igen. Og jeg hører ham deroppe terpe fort i Lidelsens Naade, den Lykke og Ære at rammes af Guds Svøbe, hvad vi aldrig kan takke nok for, da det er Tegnet paa hans Bevaagenhed over for os, hans Kærligheds Ulejlighed med at tugte os frem til Hellighed og Renhed og Sandhed, til at blive hans rette Børn.

”Føj for Satan!” mumler jeg mellem Tænderne, ”de har saagu profaneret endog Lidelsen ved at sætte den i System! Er det dog ikke Topmaalet for Skandale, at man kan blive Profet¹⁸ tilmed i sit Fædreland paa den Slags Tøjeri?” (12)

Jeg lister af, saa saare jeg kan se mit Snit til det. De bliver siddende og ved hverken ud eller ind. (13)

Udenfor mødes vi, og vi vil have fat i en Bil og af Sted til 9³⁶ mod København. Men der staar han jo for os. ”Godaften!” siger han, og vi siger forfærdet: ”Godaften.” (14)

Ogsaa Missionæren, den Varde Missionær, der muligvis gik fortabt, som han selv sagde før, hilser, men byder i det samme Godnat og gaar foreløbig, ikke fortabt, men hjem med Ole Iversen, hvor han vel saa skal overnatte. (15)

”Er De fremmede?” fortsætter Præsten til os, og De gaar helt fra Snøvsen, og jeg ruller mig ud med vort Quadenaven, men faar nu gjort os til københavnske Sagførere paa vestjydsk Sommerferiebesøg. (16)

”Er De Guds Børn?” siger han igen. (17)
Vore Hjerter synker ned i vore Buxer, for det Spørgsmaal har vi ikke besvaret, siden vi konfirmeredes, og det har egentlig heller ikke ligget os saa meget paa Sinde. Men jeg gaar ud fra, at kunde vi sige Ja dengang, saa kan vi vel ogsaa endnu, saa jeg svarer, at det er vi vel nok. Og med-et gaar det op for mig, at denne unge Mand har os saadan i sin Magt, at vi allerede er med ham paa Vej hjem til Præstegaarden for at spise og sove der.

Da bliver jeg aldeles rasende; og jeg lover ham, at han skal ikke dø i Synden; nu har han sagt Sandheden saa mange Gange til Folk, at det er paa Tide, at han selv engang faar Sandheden at vide. Og jeg lover mig selv at give ham rent paa i Aften, saa han aldrig har været saa skinnede hvid i Linned før. (18)

Alligevel var det ikke blevet til noget, hvis ikke han selv havde udæsket os. Da jeg, mens han var ude at bestille Te til os og Senge, indviede Dem i mine Planer, blev De helt forfærdet og bad mig skælvende at holde gode Miner til slet Spil. Vi rejste jo allerede i Morgen, og det var dog saa ubehageligt med Klammeri, og lad os nu holde Fred som gode Danske og være elskværdige – og Herregud! nu er han jo saadan indrettet osv. osv. Jeg lover Dem det, fordi jeg selv er en god Dansker og elskværdig og fredsommelig og ude af Stand til at sige Nej til Bønner; Peters Mor kommer ind med Te, jeg glæder mig ved at se, hvor ivrigt De mønstrer hende, vi begynder paa Teen, og saa sker det: vi faar stukket dette Spørgsmaal lige ind i Øjnene: (19)

¹⁸Overstreget ord: 'endog': I manuskriptet har Munk her overstreget ordet 'endog'.

- (20) ”Har de Herrer rige Erfaringer fra Deres Bønsliv?”
 Det giver et Gip i Dem, og De kigger over til mig; men da De ser mine Kinder blive røde, viser De Dem som en Handlingens Mand, rømmer Dem, kommer mig i Forkøbet og svarer: ”Det er jo den Slags Ting, man ikke saa gerne taler om til Fremmede, Pastor Erling.”
- (21) ”Guds Børn er ikke fremmede for hinanden.”
 ”M – næ – hæ.”
 ”Nu skal jeg sige Dem en Ting, Erling” – det er mig, der skal sige en Ting – og jeg har rejst mig op – ”De er efterhaanden blevet et forkvaklet og forskruet Individ – – jaja, jeg kender Dem godt, for jeg har selv digtet Dem,¹⁹ og De har een Gang i Deres Præstegerning gjort en fornuftig Handling, og det var den Dag, De kyssede Kirsten Treskov, og havde hun haft sin Mors Natur, som De troede, og ikke sin Fars, saa havde De nu været en glad og lykkelig Mand med en dejlig og livsglad Kone og søde, velskabte Børn, som De kunde leve for, og det havde været en Lyst at besøge Dem, for De har engang haft store Mulighed for at blive til Glæde og til Smil og til Velsignelse her paa Jorden, og lad mig saa slaa ind i Deres Sprogbrug og sige, at saa sendte Gud Dem den Lidelse at forelske Dem i en uværdig Kvinde, Sludder, i et Barn af et helt andet Gemyt, og det gjorde han for at uddybe Deres Livssyn og gøre Dem til en endnu større Lykke og Velsignelse, men Djævelen han brugte det som en Fristelse til at friste Dem til Surhed og Strengthed og Dømmesyge, og De faldt for Fristelsen, og mens De dengang tjente Gud, saa tjener De Fanden æde mig nu den Lede selv, den maa De godt hilse fra mig af og skriver under paa, og hvis der er et Helvede til, og De ikke vender om, saa ryger De lukt derned, naar De engang dør, for jeg forstaar mig sgu ogsaa paa Religion.”
- (22) Dermed slaar jeg i Bordet, og De haler i mine Frakkeskøder, som var jeg Socialminister, og Erling ligger paa Knæ paa Gulvet og beder i Jesu velsignede Navn samt med høj Røst, at den Almægtige vil tilgive de to Fremmede denne Synd – – at han maa gerne lade dem haane ham, Erling, saa meget de vil, men at han dog vil afholde dem fra Synden mod den hellige Aand; thi den kan aldrig tilgives.
- (23) Jeg staar lidt betuttet og – mat; saa dages det for mig, at De er ved at faa listet en Overfrakke paa mig, og vi kommer af Sted. Et modbydeligt Vejr er det blevet igen, Snuskregn og Sandflugt, der tilmed tager til. – Længe gaar vi ordløse sammen; ærlig talt, jeg er bange for Dem, for jeg burde jo ikke trække Dem med ind i et Hus og lave saadan en Ballade og trække af med Dem igen – ud paa en vestjydsk Bivej i Blæst og Regn. Omsider strammer jeg mig op til at vove at ytre: ”Her er ikke rart ude.” Vi gaar lidt, saa svarer De – og hvor det letter mig om Hjertet at faa det Svar!– : ”Saamænd! men her er alligevel bedre end derinde.” Vi stavrer igen et Stykke i Taushed; saa siger De med et Gys: ”Hvor lød det uhyggeligt, da han laa dêr og bad.”

¹⁹for jeg har selv digtet Dem: I manuskriptet er ordene ’for jeg har selv digtet Dem’ indføjjet, og følgende, tidligere skrevne, ord er overstreget af Munk: ’og hele dette Sogn godt, jeg er en gammel Bekendt af Alma Jensen’.

”Ja, det var ingen Anbefaling for hans Fællesbøn”, svarer jeg, og nu ler De. (24)
Vi maser videre.

”Hvorfor fyger det ikke her?” spørger De. ”Det maa De nok spørge om, vi er faret vild,” oplyste jeg beklemmt, og det svupper under Fødderne paa mig; ”jeg kan mærke, vi gaar paa Engen.”

”Herregud!” siger De, ”er det den Eng, hvor han fandt dem dengang, De ved?”

”Ja, det er saamænd”, svarer jeg – det tænkte jeg slet ikke paa i Øjeblikket. Og noget efter mumler jeg:

”Jeg var maaske for haard ved ham i Aften – den Stakkel – og ingen af os ved jo, hvor meget af det, han har Ret i,”

Ja, saadan er jeg.

I det samme kommer der et Vindstød, og jeg opfanger ikke, hvad det er, De svarer.

Kapitel 22

- (25) Det Aar havde Jacob Sølling opsat sin Foraarsaltergang saa længe, at nu syntes han ikke, det kunde gaa længere. Den første Lørdag efter foranstaaende begav han sig derfor hen til Skolen for at indtegne sig til Søndagsaltergangen hos Lærer Justesen. Han havde lige fortæret sin Aftensmad, Nætter hedder det visst, 3 Stykker Rugbrød med Fedt paa og dertil en svingende Portion Byggrød. Det var hans staaende Ret, den var billig, smagte ham godt og formaaede at bevare ham i al hans laskede Fedme. Vejret var blevet kønt igen, og han gik ret og gassede sig i al sin Mæthed og Veltilfredshed, glædede sig maaske ogsaa til Højtideligheden næste Dag.
- (26) Lærer Justesens havde ingen Børn, men de havde andre Ambitioner; for Tiden var det en Ford. Alt Degnefolkenes Aands- og Legemsliv stiledede i disse Maaneder hen mod dette skønne Maal. Fru Justesen gav Afkald paa et nyt Sommeroverstykke, Justesen udskød endnu et Aar Anskaffelsen af hele Glas til Brillerne, og den fortrin- lige Pige, som havde tjent dem i flere Aar, sagdes op og afløstes af et lidt unormalt 15-Aars Pigebarn fra Fattighuset i Sande, et sølle Skumpelskud, der kunde gaa og gøre overmaade meget Arbejde for saa godt som ingen Løn.
- (27) Jacob Sølling havde ikke tænkt paa, at den Dag netop var Sognefogedens Jubilæumsdag: i 53 Aar havde han med aldrig svigtende Pligtfølelse varetaget sine Embedsforretninger i Klitte. For 3 Aar siden havde²⁰ Sognet fejret ham med en gevaldig Middag i Forsamlingshuset, og i sin Glæde og Stolthed derover havde han i sin Takketale fremført det Løfte, at han gav en Kop Chokolade her paa det Sted til alle gode Venner paa denne Mindedag hvert Aar, saa længe Gud undte ham Kræfter til at indehave denne Post. Manden var imidlertid herefter blevet omvendt og kunde saaledes ikke længere give Møde i Forsamlingshuset, men nogle Trosfæller af ham nød saa Chokoladen og et lidet Helliggørelsesmøde i Tilgift i hans eget Hjem.
- (28) Derfor var Justesens ikke hjemme, da Jacob Sølling med megen Pusten førte sine Hundreder af Pund ind af Forstuedøren; og selv om Kathinka mente at kunne tage mod Besked, hvis at der var noget, blev Sølling staa- ende uviss og raadvild i Døren og pillede sig i Næsen. At overlade Ordning af en saa vigtig Sag til dette Fæ, havde han ikke Lyst til, at lade Altergangen i Morgen fare, passede ham heller ikke, og efter en længere Tids Overvejen besluttede han sig til et saa difficult Skridt som at forsøge Sagen klaret ad

---

²⁰Overstreget ord: 'hele': I manuskriptet har Munk her overstreget ordet 'hele'.

skriftlig Vej. Paa Skrivebordet fandt han baade et Ark Papir og en Blækstift, og efter at have sat svedige Fingre paa det første og suttet sig sit Hareskaar blaat paa det sidste fik han endelig prydet Papiret med følgende Tegn:

ja integne mig herve til hærens Bord imorn (29)
erb.
Jakkob Søling
Rentier.

Nu kunde han jo egentlig godt have gaaet, men siden han nu var sunket saa godt i Lave, (30)
eller der var andre²¹ Grunde – nok er det, han blev siddende, og Kathinka stod i Døren og gloede paa ham. Da dette havde varet en Stund, rømmede han sig og læspede:

”Du kunde ellers godt sommetider se over til mig, a er jo da en enlig Menneske.” (31)
Intet Svar. Pigen gloede bare. Saa hejsede Sølling sig op og gik hen til hende.

22

”Vis mig dit Kammer!” kommanderede han. (32)
Hun gik foran ud gennem Køkkenet, og de kom ind i et lille Rum udstyret med en Stol med et brækket Ben, en Seng og en Natpote. Sølling stod atter raadvild og uviss, omsider mavede han sig hen til Vinduet, fik Haspen af, lukkede det op, lukkede det i og satte Haspen paa.

”Du kan lukke det der op – og lad det staa paa Klem,” forklarede ham, – ”saa kan du kravle den Vej ind om Morgenen”.

Pigen havde endnu ikke givet et Grynt fra sig, det lod ikke til at genere Jakob Sølling, (33)
idet han væltede sig ud gennem Døren, læspede han tilbage over sin Skulder: ”Jeg giver 5 Kroner, forstaar du.”

Pigen ligefrem sank i Knæene, 5 Kr.! en hel Maanedes Løn. Med vantro Beundring (34)
skottede hun hen til denne vægtige Velgører, der imidlertid havde fundet sin Hat og var ved at sætte sig i Gang.

”Kommer du saa?” kom det fra den vanskabte Mund. Da slap den første Lyd over Pigen (35)
Kathinkas Læber under hele denne Forretningsafgørelse. ”Hvornær?” spurgte hun.

”Naar de er kommen hjem og gaaet i Seng, og du er sikker paa det. Og du gaar igen ved (36)
5-Tiden, forstaar du?”

²¹Overstreget ord: ’nok’: I manuskriptet har Munk her overstreget ordet ’nok’.

²²hende: I manuskriptet er ordet ’Pigen’ overstreget af Munk, og ordet ’hende’ er indføjet af Munk selv i dets sted.

- (37) Han traadte frem og tog paa hende. Hun fniste. Men det behagede ikke Jakob. ”Hold Kæft!” sagde han; ”der er ikke noget at grine af. Forstaar du?”
- (38) Dermed var Kontrakten afsluttet, og Køberen gik fornøjet hjem til sit Hus. Han lagde en ren Skjorte frem til Morgendagen, ligesaa Barberkniv og Kost og Sæbe; for hans Far havde lært ham, at man skal komme sømmelig til Herrens Bord.
- (39) De unge Møllefolk i Klitte Mølle havde stor Sorg i deres Ægteskab, ikke, at de ikke levede godt sammen; for det holdt af hinanden og det endda meget; men de vilde saa gerne have Børn. Det fik de ogsaa, men de blev stadig for tidlig fødte og døde strax efter Fødselen. Den lille Pige, der kom til Verden den Nat i Møllen, saa det da heller ikke ud til, at det skulde gaa bedre med. Mølleren maatte i en Fart paa sin Cykle og op efter Præsten, at det lille Menneske ikke skulde udslettes, men kunde leve evigt, hvis det skulde dø. Erling ogsaa paa sin Cykle og af Sted, saa hurtigt han kunde. Han naaede ogsaa at faa lille Tove hjemmedøbt og begav sig saa hjemad. Lidt forpustet af Skyndsomheden før, gav han sig nu god Tid, gik ved Siden af sin Cykle og aandede ud i en stor Tak til Herren over, at han havde faaet Naade til at frelse en Menneskesjæl fra den evige Død.
- (40) Han var naaet til Alma Jensens, da han hørte en Skraben. Det var stjerneklart, og han standsede for at se. Men Lyden kom ikke fra Købmandsstedet, men fra den anden Side af Vejen. Det var Jacob Søllings Dør, der var aabnet – nogen kom ud og skyndte sig ad Skolen til, nogen paa Størrelse med den aandssvage Pige hos Justesens, nogen, der var denne Pige.
- (41) Erling blev flammende rød i sit Ansigt, Raseriets Taarer pressede paa, i et Par Spring var han ved den forræderiske Dør, der endnu stod paa Klem – saa tog han sig i det, nej, i denne Tilstand vilde han ikke – og ikke nu – men i Morgen – jamen saa var det jo Søndag – nuvel, saa i Morgen efter Gudstjenesten.
- (42) Men da Erling næste Dag vendte sig ved Alteret for at holde Skriftetale, for han sammen som ved et giftigt Bid, da han opdagede Jacob Sølling blandt Nadvergæsterne; og ude af sig selv, endnu mere ude af sig selv end samme Nat, brød han løs i en Torden, der ingen Ende syntes at ville tage. Og da han saa Jacob Sølling andægtig beholde sin Plads blandt de forfærdede andre, for han ned imod ham og skreg: ”Forstaar De da ikke, Jacob Sølling, at det er Dem, jeg taler til. Hvor vover De at komme her?²³ Gaa, ud af Guds Hus, De Forargelse paa det hellige Sted, og gaar De ikke godvillig og nu²⁴ ved den levende Gud, jeg smider Dem ud med disse mine Hænder, som min Frelser rensede det besudlede Tempel i Jødeland.”

---

²³Overstregede ord: ’*efter den Nat, De har tilbragt.*’: I manuskriptet har Munk her overstreget ordene ’*efter den Nat, De har tilbragt.*’.

²⁴Overstregede ord: ’*jeg smider*’: I manuskriptet har Munk her overstreget ordene ’*jeg smider*’.

Sølling havde rejst sig, det røde Ar i Munden brændte op mod Præsten, men Kindernes Poser bævrede, og de svømmende Øjne var fulde af Angst. Da løftede Erling Haanden og pegede mod Døren og som en pisket Køter sneg den fede Stymper sig ned langs Stolestaderne, mens²⁵ den opbragte Præsts tordnende Skældsord rungede efter ham ud i Kirkens Rum. (43)

Men – ja, jeg ved det jo ikke, men jeg tror saamænd næsten ikke, at Skroget vidste, hvorfor han blev vist ud. (44)

---

²⁵Overstreget ord: 'Præstens': I manuskriptet har Munk her overstreget ordet 'Præstens'.

Kapitel 23

- (45) Den nye Købmand i Klitte – ja, for saadan en var der kommen. Han hed Abraham Kristensen og var et Guds Barn. Alma Jensen havde jo valgt at føre Kampen til Bunds; vel! hun skulde faa sin Vilje. En Søn af den troende Købmand i Sande tilkaldtes, han giftede sig i Huj og Hast med en Datter af Jens Christian Strandevad og tog sin Chance. Og det gik udmærket; alle troende i Sognet handlede hos ham, og de blev flere og flere. Nu havde Abraham Kransen, som det jo hedder paa Jydsk, været der et Par Aar godt og vel og var allerede en agtet Mand med Børn – og Mandat i Menighedsraadet.
- (46) Naar Pastor Erling skulde op at handle hos Abraham, maatte han forbi Alma Jensens Gaard. Han saa hende aldrig paa de Ture; men han vidste vel, at hun fra et Vindue holdt Udkig med, hvor mange Pakker han bar paa. For øvrigt saa han hende snart aldrig undtagen de to Gange hun var til Alters. Det var nu hendes Højtider; hun vidste vel sagtens, at lige saa bittert han pinte hende ved at bære sine Købmandsvarer forbi hendes Vinduer, lige saa grusomt stak det i ham at maatte tage hende til Alters. Rank og stolt gik hun ned efter Skriftetalen, der gik ud fra Ord som: ”Lærer af mig, thi jeg er sagtmodig og ydmyg af Hjertet” – eller: ”Den, der æder og drikker Herrens Legeme og Blod uværdigt, gør sig skyldig i Herrens Legeme og Blod”.
- (47) Ellers kneb det nok mere og mere for hende at holde sig stiv og stærk. Tabet af Magten over Sognet smertede hende voldsommere, end hun vilde tilstaa over for nogensomhelst, endog sig selv. Oprettelsen af den nye Købmandsforretning pinte hende saa ondt, at hun glemte sin Klogskab. I Steden for overlegent at ignorere den og lade den klare sig, som den kunde, besluttede hun at knuse den og det strax. Først søgte hun da at ramme dem, der forlod hende, med pludselige Pengeindkrævninger og Trusler om Fallit; virkningsløst! – disse hellige holdt sammen som Ærtehalm. Da var det, at hun begyndte paa det vilde Spil at sælge sine Varer til Indkøbspris eller endog under for med det samme at konkurrere Abraham sønder. Vildt var det – hun maatte dog have vidst, at hans egne, de, der havde indkaldt ham, vilde handle hos ham, saa længe Erlings Magt var over dem, hvad saa Pokker han end tog for sine Ting. Følgen blev nu blot, at den Halvdel af Sognet, der i Forvejen var hende undergoven, holdt sig til hende, og at man fra omliggende Sogne kom kørende med Hest og med Ford og med Cykle og købte ind hos hende – sandelig, en Omsætning uden Lige havde hun; men var noget Pyrrhussejr, var det dette; thi at handle med Tab giver mindre Overskud end at handle med ingenting.
- (48) I de lange søvnløse Nattetimer laa hun og vred og vendte paa den Tanke: Du har tabt. Hun fik drevet den paa Flugt hen ved Daggry; men hvor blev hun udmattet og udpint af

dette Liv! Overjordisk høj syntes hun nu i sin spøgelsesagtige Magerhed og Sorthed, og saa var Sandheden dog snarere den, at hun var skrumpet sammen.

Men en Nat, da hun ikke var gaaet i Seng, men sad og læste i Bibelen, gik det pludselig op for hende, at Terminen klarede hun ikke. Da den Tanke slog ned i hende, ikke blot, at Nederlaget var der, men at det var saa nær, greb hun sig til Hjertet. Ubevægelig sad hun et Øjeblik – og for sig saa hun Erlings Ansigt, koldt og sikkert: en Selvfølge var sket. Da rejste hun sig beslutningsstærk og rolig som ellers altid og gik ud i sin Butik. Fast tog hun om Rebet, hendes Haand rystede ikke, da hun skar det af med Kniven, hendes Ben rystede ikke, da hun gik op ad Loftstrappen; men da hun stod deroppe, kom et nyt Syn til hende: Præsten ved hendes Kiste, holdende Ligtalen, hun hørte hans klangfulde Stemme, saa hans pegende Haand – Syndens Triumf vilde han sige – – ja, som den Djævel han var, kunde han vel finde paa at gaa ud fra Ordene: og han veg bort og hængte sig – end ikke i Døden ærede han en Modstander – gav Dronningen, hvad Dronningens var – – og hun blev staaende ubeslutsom – hun, Alma Jensen, ubeslutsom, mens hendes Hænder begyndte at sitre, hendes Knæ at dirre. (49)

Og knækket gav hun sig til at stavre ned af Loftstrappen, kom i Kontoret og sank ned over Bibelbogen, der endnu laa og var slaaet op. Dog nej, hun rankede sig igen i Trods, hun bed Tænderne sammen, saa hun selv hørte, de skurrede – der maatte kunne findes en Udvej endnu – – og pludselig gøs hun – og lo – lo sin benhaarde Dødningslatter. Gik i Seng. Sov. (50)

En Maanedes Tid efter Uddrivelsen af Templet stod Jacob Sølling uden for sin Dør en Formiddag og kiggede hen af Vejen. Dêr kom Erling gaaende, belæst med Pakker – han kom fra et Menighedsraadmøde hos Abraham Kransen og havde saa gjort Indkøb med det samme. Sølling gjorde et Skrift frem, mimrende med den tandløse, hareskaarede Mund og glippende med de materiekransede, blodsprængte Øjne. Man skulde lede længe efter skønnere²⁶ Billede paa Hæslighed. Han udstødte en grytende Lyd, som om han vilde tiltale Præsten, men denne tilkastede ham et kort, haardt Blik uden et Ord. Sølling bukkede dybt og slog en Smisken an; men Erling var allerede forbi, og der blev ikke mere af den Ting. (51)

Efter²⁷ Middagen sad Erling og hvilede sig ved en Cigar og overtænkte en Tale, han skulde holde ved et stort Ungdomsstævne den paafølgende Fredag. Han kom til at kaste et Blik ud ad Vinduet og saa en Skikkelse glide forbi: Saa overrasket blev han, at han sprang op med et Udraab, men tog sig i det og satte sig igen. Sandelig! det var hende! omsider! omsider! Han følte sin Mund stramme sig til et hoverende Smil. (52)

²⁶skønnere: I manuskriptet er ordene 'Mage til' overstreget af Munk, og ordet 'skønnere' indføjet af Munk selv i deres sted.

²⁷Overstreget ord: 'Frokosten': I manuskriptet har Munk her overstreget ordet 'Frokosten'.

- (53) Saa sukke de han dybt og skjulte sit Ansigt i sine Hænder, og han bad inderligt til den store Hjertekender, at han dog vilde tilgive hans syndsbesudlede Sjæl, at han i et Øjeblik som dette kunde føle andet end ren og takkende Glæde – at Satan kunde være saa mægtig endog i ham, at Skadefrydens hæslige Ilinger skulde være det første, der gennemrislede ham ved dette Syn.
- (54) Da hun derfor lukkede Døren op, og da han saa hendes forgræmmede og skæmmede Skikkelse, da løb han hende i Møde, tog begge hendes Hænder i sine og trykkede dem, mens Taarerne dryppede fra hans Øjne ned paa de fire Hænder, og hans Stemme kun halvkvalt fik frem: ”Velkommen, Alma Jensen, velkommen, velkommen!”
- (55) Da saa han et haanligt Smil krumme den tynde Mund, og han tumlede tilbage som stødt bort. Hun stillede sig i sin Yndlingsstilling: en Haand paa Bordet, en anden hængende frit ned, og hendes Stemme skar som Knive i hans Øren: ”A kommer for at bede Dem lyse til Ægte for mig”.
- (56) ”Lyse til Ægte!?” han mærkede ikke engang, at han ikke havde Herredømme over sin Stemme, og stod med vantro Øjne og aaben Mund.
- (57) Men Alma Jensen mærkede det: endelig, endelig engang igen en Sejr over ham. Hverdaglig nøgtern og ligefrem sagde hun: ”Ja, a har tænkt paa at gifte mig; det kan der vel ikke være noget i Vejen for.”
- (58) Naa saadan, naa saadan, naa saadan, – det blev bare ved at hamre i hans Hjerne: naa saadan, naa saadan, naa saadan – indtil han var hamret ind i sit faste Leje, og han kunde sige det, forretningskøligt og paa Embeds Vegne: ”De er jo fraskilt, Fru Jensen.”
”Netop. Kan altsaa gifte mig igen.”
”Den kristne Kirke anerkender ikke Skilsmisse.” ”Saa– aa?”
- (59) ”Kun de frafaldne fører denne Lærdom, som saa mangen anden fordømmelig Løgn. Jeg er ikke frafalden. Jeg anerkender det ikke.”
”De vil altsaa ikke vie mig?”
”Nej.”
”Naa, i Guds Navn, jeg finder vel paa Udvej.”
”Nej, ikke i Guds Navn”.
- (60) ”Naa, men lyse for mig er De jo forpligtet til.”
”Hvem er det med?”
”Værsgod, dêr har De Daabsattesterne.”
Hun havde villet spytte ham det ind i Ansigtet: ”Rentier Jacob Sølling” – men da det nu kom til Stykket, mægtede hun det ikke.

Saa stod hun blot og saa paa ham. Men da hun saa alt Blodet vælde ham til Hovedet ved Læsningen af dette Navn, fik hun en Fornemmelse af, at hun havde taget mere paa sig, end hun kunde bære, og hun sank ned i en Stol. (61)

Hun kom først ret til sig selv, da hun hørte ham med en aldrig før hørt, blød Stemme hviske: (62)

”Alma Jensen, dette mener De da ikke med?”

Hun saa op paa ham, hans Læbe dirrede, hans Øjne stod fulde af Taarer, og da skete der hende noget, der ikke var hændt hende i umindelige Tider og ikke kunde ske hendes: hendes Øjne begyndte at svie.

28

Men det var ogsaa nok; da hun mærkede det, sprang hun op, og med Nakken kastet tilbage og Kinderne farvet som efter Slag raabte hun til ham, at det var Alvor, Alvor paa Liv og Død, og hun bød ham holde sin bløde Stemme og sin Graad og sin Medlidenhed for sig selv; hun i hvert Fald havde ikke Brug for den. Og hun fortalte ham, at naar hun nu var drevet dertil, at hun ægtede dette Dyr, saa var det ham, Erling, der stod til Ansvar for dette for den levende Guds Aasyn paa Dommens Dag, ham, der ved sin Umenneskelighed, sin formastelige Stivsindethed, sin Magtbrynde og sit selvretfærdige Tyranni voldte Had og Splid og Ulykker og Elendighed rundt om i alle Hjemmene i Jesu misbrugte Navn. (63)

Se, det havde jo aldrig været Alma Jensens Mening at ville sige noget af alt dette, og hun brød da ogsaa pludselig af midt i et Skrig: ”Aah, a bliver gammel – og pjadrer: – De lyser altsaa for os paa Søndag?” (64)

”Gud tilgive Dem al Deres Forblindelse, Alma Jensen!” kom det stillfærdigt fra Præsten, der havde siddet ganske rolig og hørt paa alt, hvad hun fremførte: ”jeg ved ikke, hvor stor en Del af Skylden De selv har, men det ved jeg i Jesu Navn – – ” (65)

”A er ikke kommen for at høre Dem prædike. Nu har De faaet Papirerne, og a kan gaa. De lyser saa for os paa Søndag?” (66)

”Nej, Alma Jensen, det gør jeg ikke; jeg ved nok, der er Lov for, jeg skal; men det er ikke altid, at Guds Lov og Menneskenes Lov stemmer. Om det saa skal koste mig mit Embede, siger jeg Dem: jeg vil intet have med denne Sag at gøre.” (67)

”Vil De ikke lyse, Pastor Erling?” (68)

”Nej, for Deres Skyld, blot for Deres Skyld vil jeg intet have med den Sag at gøre.”

²⁸ *begyndte at svie*: I manuskriptet er ordene ’blev vaade’ overstreget af Munk, og ordene ’begyndte at svie’ indføjjet af Munk selv i deres sted.

- ”For min Skyld? er det, fordi De stadig regner Skilsmisse for Hor?”
- ”Det er ikke blot derfor. Det er ogsaa – – ”
- ”Ingen Udflugter! a spørger Dem, regner De stadig Skilsmisse for Hor?”
- ”Jeg er Kristen; jeg regner, som min Herre regnede – – ”
- ”Da sværger a ved den levende Gud – – ”
- ”Jeg vil ingen Ed høre i mit Hus.”
- ”Ved den levende Gud sværger a – – ”
- (69) ”De har ingen Ret til at sværge.” ” – – sværger a, a gaar ikke i Graven, før a faar drevet Dem bort fra dette Sogn, der er mit”.
- (70) Hun gik, og han sad tilbage med Papirerne; og som altid, naar han var i Vaande, kastede han sig strax paa Knæ og bad; bad for sig selv, at det, han havde besluttet, maatte være det rigtige, og at han saa ikke maatte vige derfra, bad for hende, den afsindige, at hendes Galskab og Synd maatte afvendes, og at hun dog maatte ville modtage det gode Budskab om Jesu Kristi, Guds Søns Blod, der renses for al Synd.
- (71) Da han var færdig med at bede, gik han en Tur i Haven for at tænke over alle Ting. Thi Erling parerede Ordren fuldt ud, baade med Duefromheden og ogsaa det med Slangemildheden. Og da han havde vandret lidt mellem Træerne, nikkede han med et Smil. Og han gik ind for at skrive et Brev til Grundtvigianeren i²⁹ Lyngvad, om han ikke vilde komme og prædike for ham paa Søndag, og samtidig var der for Resten en Ægteskabstillysning. Thi engang om Maaneden prædikede en vantro Præst i Klitte; det havde Alma Jensen sat igennem for Aar tilbage; nu faldt hun ogsaa her i sin egen Snare.
- (72) Idet han traadte ind, saa han, der sad en Dame i en Stol med Ryggen imod ham; han gik helt frem, hun vendte sig, og hans Hjerte stod, pludseligt, og saa – lige saa pludseligt hamrede, hamrede, hamrede det, mens Gnister føg for hans Blik.
- (73) Men hun kom ham helt utvungen i Møde, rakte ham nok saa frimodigt Haanden (Haanden, den Haand!) og sagde med sin klare Stemme:
- (74) ”Goddag, Pastor Erling – ja, jeg er kaldt telegrafisk hjem. Sagen er – og derfor er jeg kommen til Dem – Far er syg; og nu tror jeg nok, han gerne vilde tale med Dem.”
- (75) Eventuelt kan den menneskelige Vilje udrette mere end Tro, særlig naar det gælder Forstillelse, ja, da kan det stundom synes, som havde den overnaturlig Evne; med en Stemme, hvis Bevægelse ikke behøvede at skyldes andet end Overraskelse, svarede Erling:
- ”Deres Far – vil han tale med mig – en Præst?”
- ”Jeg tror det nok, Pastor Erling. De vilde gøre i hvert Fald mig en stor Glæde, hvis De vilde komme, saa snart De kan, maaske følges med mig deropad.”

²⁹Overstreget ord: 'Nørre': I manuskriptet har Munk her overstreget ordet 'Nørre'.

Lækkert, indsmigrende blev det sidste sagt, og det skyllede op i Erling af Had: ”Jeg har ventet paa hans Bud i 6 Aar; saa kan han vel vente en Time. Jeg skal komme, saa saare jeg kan.” ”Det er jeg Dem oprigtigt taknemmelig for,” svarede hun med en yndefuld Hovedbøjning og rakte Haanden frem; Erling lod, som han ikke saa den. Og hun gik med et Nik. (76)

Men Himlens og Jordens Skaber ved, at han saa den, saa Haanden, saa, at det var den samme Haand, den samme Haand som dengang. og mens han samlede Nadverkarrene, blev hans Tanker, der vilde takke for, at selv Treskov i Dødens Time ihukom Guds Kirke paa Jorden, forstyrret, forstumlet, fornærmet af Mindet om denne Haand. (77)

Forfærdelig saa han ud, Godsejeren. Der var næsten ikke mere tilbage af ham, i hvert Fald ikke saa meget, at man med Rimelighed kunde kaldet det for et Menneske. Svulne og næsten aaresprængte laa Øjenlaagene ned over de store Øjne, omtrent bortædt af en Sygdom var Næsen, som en Brand i Skægstubbekrattet ulmede den graadige Mund. (78)

Et Øjeblik glemte Erling alt, endog dette Væsens Datter, da han der for sine Øjne saa Synd og Elendigheds Bolig, for ikke at sige Grav. (79)

Kirsten vækkede ham, han slog Øjnene op, og Feberen, der rystede hans Legeme, havde endnu ikke kuet det Liv af Trods og spodsk Vilje, der stirrede frem af dem. ”Velkommen, Pastor Erling, og Tak, fordi De vilde komme”, sagde han med en Skygge af sin gamle Charme, men den Levning af en Mumiehaand – for det var ikke engang en saadan – han bød frem, sank, inden den naaede Præsten, og den smukke Stemme var skadet af Stakaandethed og Hæshed. (80)

”Kan du forlade os lidt, min Pige, jeg har jo talt ud med dig; nu vil jeg ogsaa tale ud med Verden, den Verden, der er Kirkens og Kristi.” (81)

Kirsten nikkede og gik; Erlings Hænder rystede; var da dette døende Lig endnu saa mægtigt, at det levende Liv maatte skælve for den Kraft, der udgik fra det? Hvorfor havde han sendt Bud efter Præsten? vilde han ikke – – eller – – ? (82)

”Sæt Dem, Pastor Erling, og sig mig, hvordan døde min Hustru, ved De det? De ryster paa Hovedet. Jeg tænkte det nok. Jeg tænkte det nok. I over 6 Aar har De været Præst her i Sognet, og De har vundet Fortrolighed som ingen anden, og dog ved De ikke – og dog ved De ikke – hm. Jeg tænkte det nok.” (83)

Der blev en lang Pause. Det begyndte at ralle i den syges Hals; han harkede og spyttede Slim op i et Lommetørklæde. Saa tog han fat igen. (84)

- (85) ”Jeg hadede denne Kvinde, fordi hun fik lokket mig til at gifte mig med sig – og jeg tilbad hende, for hun var smuk, meget smuk. Mellem Jul og Nytaar fødte hun Kirsten; Nytaarsaften sad jeg ene og drak. Jeg var vel en Del beruset, da Klokken var henved de 12, og jeg fattede da den Plan at ville favne mig ind i det nye Aar. Men hun vilde ikke, hun bad og klagede, hun sagde, det var for tidligt. Rasende blev jeg – De ved, jeg regner Kvinden for Mandens Eje, og aldrig havde jeg mødt saadan Modstand før. Jeg truede hende paa Livet, for jo mere hun nægtede, des mere attraaværdig blev hun mig – De ved jo, jeg regner Voldtægt for det eneste normale i Forholdet mellem Kvinde og Mand. Til sidst løb jeg ud for at hente min Ridepisk, og da jeg kom tilbage, laa Barnet der ene; jeg kaldte paa en Pige, bød hende vogte det, tændte en Lygte og gik ud for at lede. Der var Sne paa Vejen, jeg fandt hendes Spor, jeg fandt hende selv i Skolen, der var Nytaarsmøde, de havde sidder og sunget Salmer, da hun kom ind, haha, kom ind i Kaabe og Morgensko, jeg drev hende 3 Slag med Pisken i Ansigtet, og saa stor en Mand er jeg, Hr. Pastor, at der ikke var een iblandt dem, der aabned Næbet og peb. Jeg fik fat paa en Hest og red hende hjem. Næste Dag kom Alma Jensen, selv hun havde siddet taus, kom og forlangte, at jeg skulde lade min Hustru komme op til hende – den Helvedes Mær, jeg jog hende ud, haha. De og jeg – vi kan ordne skøn Alma – Kompliment, Kompliment.
- (86) Forstaar De nu, Sognet er taust? forstaar De, at det Mord, vi alle er fælles om, er en Hemmelighed mellem os? Der er ingen, der sladrer, haha. Naturligvis døde hun af det – Lungebetændelse var det visst, de skrev paa Ligsynsattesten, hoho, hoho.”
- (87) Han lukkede Øjnene og laa stille hen; Erling mægtede ikke at faa et Ord over sine Læber; aldrig havde han set saa dybt i Helvedes Slut som i denne Stund.
- (88) Treskov begyndte at hoste; han spyttede igen i Lommetørklædet, og Smilet, der laa paa hans Ansigt, hvis man da kan tale om Smil og om Ansigt her, gav Plads for en hæsleg Grimasse.
- (89) ”Det piner mig”, hvæsende han – ”og derfor har jeg sendt Bud efter Dem i Dag; jeg vil ikke dø uden, at De skal vide det – for der er noget, der piner mig. Ser De, den Morgen hun døde, da – aah, væmmeligt at tale om det – da, ja, da blev jeg ude af mig selv. Ja, jeg smed mig over hende, jeg ruskede hende i Haaret, jeg trak hende i Armen, men hun var og blev sgu død. Da faldt jeg paa Knæ ved Sengen, jeg sveg alle Principper om, ja, om Kvinden som Mandens Ting, og om, at Voldtægt alene er sundt og rigtigt, at, ja, ogsaa videre, jeg smed mig ned og bad om Forladelse, sagde, jeg angrede, bad om Forladelse, bad til en Krop, bad til en Kule for Mider. Se dette har jeg villet fortælle Dem, for at De kunde se, at selv over mig har hin Gilding fra Nazareth haft saa syg en Magt en Stund i mit Liv. Men det skal De ogsaa vide, at den Stund har pint mig, den Stund har jeg angret hver Dag i mit Liv fra da af til nu.”

Halvt havde han rejst sig op i Puderne; nu sankt han tilbage med lukkede Øjne. Næppe hørligt hviskede han: ”Jeg har talt”. Og pludselig for der som en Skygge hen over den skindindskrumpede Pande, den Skygge, der varsler, at Døden er ganske nær. (90)

Den Skygge vækkede Erling til Handling; med usigelig Rædsel saa han, at skulde der kunne gøres noget, maatte det ske nu, nu, nu. Og Aanden kom over ham som et flygende Uvejr. Med den vilde Vilje til at slaa i Stykker, der greb ham i saadanne Øjeblikke, fattede han om det hellige Kar og slyngede det mod Gulvet som Moses fordum Tavlerne, og Glasset knustes, og Jesu Blod flød hen over Bræddernes Fernis. (91)

”Djævel i Menneskeham!” skrev han; ”til Dem er jeg kommen med min Frelzers Blod; men det har han udgydt for Mennesker og ikke for Mørkets Engle; og dog, og dog – selv Røveren paa Korset fik jo – aah nej, jeg ved ikke, men – selv Satan kan vel faa Naade, vil han omvende sig og angre; saa gør det, gør det dog, gør det dog, inden det er for sent. Treskov, for Guds Dom staar De – forstaar De intet? – bed, hører De, fold Deres Hænder, forsøg i hvert Fald et Fadervor!” og han greb om hans Hænder i raadvild Fortvivlelse og brødes med den døende, der strittede imod og peb om Hjælp. (92)

”De skal bede, Treskov, jeg byder Dem det, ser De da ikke, hvad De har gjort? forstaar De da ikke, hvad Guds Straf betyder? Alle de Kvinder, De har mishandlet, vil forklage Dem for Gud, De skal møde dem alle, hører De, ogsaa hende, ogsaa hende, og Gud vil nedstyrte Dem i Helvede, han vil fylde Deres Sjæl med raadløs Anger – – Aah, Gud i Himlen, hvis du er almægtig, og det er du jo, saa giv mig de Ord, jeg skal bruge! – Bed dog: forlad os vor Skyld, som vi ogsaa – nej, nej, nej, nej – – hører De, Treskov, i Helvedes sviende Ild vil han martre Dem, i dunstende Blod skal De ligge, i vansmægtende Feber, med Tungen brændende tør som en Pind, ligge og høre fordømtes Skrig altid, i alle Evigheder – – Treskov, hører De, Guds Faderhjerte banker jo ogsaa for Dem, og hans Søn gik i Pinselsdøden paa Golgatha ogsaa for Dem. Treskov, bed, hører De, bed – – det gaar Deres Datter ilde i Verden, det gaar hende værre, end det gik hendes Mor – og hun og hendes Børn vil i Evigheden forbande Dem, Treskov, forbande Dem, hvis De ikke omvender Dem.” (93)

Ja, saadan stred Pastor Erling med Satan for at vriste en Sjæl ud af hans Kløer, og han brødes med Treskov, der skreg om Hjælp og hvæsedede og bød ham gaa og bandede ham til Helvede og kradsede efter hans Øjne med de forbidte Negle og spyttede paa ham, til han faldt tilbage med en bristende Rallen, og Erling saa, at det nyttede ikke at bede og true og kæmpe længere; thi hvem kan forvandle en død? (94)

Kapitel 24

- (95) Til den Begravelse kom der ingen uden Klitte Sogn; han havde jo i mangfoldige Aar ingen omgaaedes, foragtet Kvinderne, fordi de var til Brug for Mændene, foragtet Mændene, fordi de ikke brugte Kvinderne. Men Klitte Sogn mødte til Gengæld næsten Mand af Huse, og det var som i gamle Dage: bag Kisten først Slægtingene, der dog her kun var Kirsten, idet hendes Mand var paa Langfart, og derefter Sognet: først Alma Jensen, som i Dag viste sig første Gang offentlig med sin Kæreste ved Siden, saa den ældgamle Sognefoged, Sogneraadsformanden og hans Kone, Fru Justesen osv.
- (96) Ved Kirkegaardslaagen plejede Degn og Præst at møde og gaa foran Kisten, mens den bæres ind i Kirken; men i Dag mødte Justesen alene; han var mere duknakket end ellers, og hans Hænder rystede nervøst. Da han begyndte paa ”Saa vil vi nu sige hverandre Farvel”, som blev sunget, mens man gik hen over Kirkegaarden, kunde han næppe holde Tonen.
- (97) Da det langsomt fremskridende, usikkert syngende, sorte Tog naaede Kirkedøren, traadte Præsten frem; alt standsede; højt og myndigt meddelte han, at han ikke vilde give denne døde Adgang til Guds Hus og ikke holde nogen Tale over ham. Der blev nu stor Forvirring, Karlene fra Troldtoft, der bar, stirrede først uforstaaende paa Præsten; saa vilde nogen af dem sætte Kisten, mens andre blev ved at bære; paa den Maade gyngede og vippede den saadan, at et Par af det nærmere staaende Bønderkoner senere var sikre paa at have hørt Fuglekraniet derinde rasle. Lærer Justesens Salmebog faldt hjælpeløst til Jorden. Alles Øjne søgte omsider Datteren, men hun stod blot ganske rolig, med nedslagne Øjne, saa der kunde man ikke faa Raad. Da gjorde Præsten et Tegn til Karlene om at bære Kisten ned til Graven, og de, der havde sluppet, begyndte at løfte igen, da Alma Jensen traadte frem og med en Haandbevægelse bød dem sætte den. Der paa sagde hun saa højt, at alle kunde høre det: ”A ved snart ikke, hvad vi har en Præst til her i Klitte; holde Ligtale over Folk vil han ikke, og holde Bryllupstale vil han heller ikke”.
- (98) Erling hverken rødmede eller blegnede; han saa kun mørkt paa hende og svarede skarpt: ”Det kommer an paa, hvem de døde er, og hvem de er, der vil giftes.” Hun svarede: ”A vidste ikke rettere end at en Præst skulde kende sin Bibel godt nok til at vide, at Guds Ord forbyder os at opkaste os til Dommer over nogen. Og hvad denne Mand her end kan have syndet og gjort fejl i, saa kræver vi Folk af Klitte, at han, før han sænkes i Jorden, faar Lov til som alle vi andre at komme ind i vor Kirke for sidste Gang.”

Der begyndte en truende Mumlen fra den fløj af Følget, der efterhaanden skilte sig ud og rykkede op bag Alma Jensen. Ildevarslende Blikke sendtes mod Præsten, der som Svar slog Kirkedøren i med et Brag og vred Nøglen skrigende om. ”I Folk af Klitte,” raabte han, ”der ikke hører til Guds Folk, har intet at sige over Guds Hus. I kan danse og drikke i jert Forsamlingshus og tage Liget med derhen, om I da ønsker at have mere sammen med denne Mand, end I i Forvejen har.” (99)

Alma Jensen for sammen, og det var, som dette Gys slog igennem i hele Følget. Et Øjeblik mægtede ingen at røre Haand eller Fod, men Sognedronningen vilde ikke opleve et Nederlag igen. Hun enten bestemte sig eller forglemte sig til at spille Hasard, gjorde et Skridt frem, og idet hun pegede paa Kirkenøglen i Præstens Haand, sagde hun til nogle unge Karle i Følget bag sig: ”Tag den! med Magt!” (100)

De skulede usikkert til hinanden, en traadte nølende et Skridt frem, og hvo ved, hvor vidt det var gaaet, hvis ikke Kirsten var traadt helt hen til Kisten og havde løftet sin Haand. (101)

Der blev stille, og blidt og undseeligt sagde hun, at hun var sikker paa, at det ogsaa bedst stemte med hendes døde Fars Ønsker, at han ikke førtes ind i Kirken, naar det i det hele taget var blevet til kirkelig Begravelse, skyldtes det kun, at hun intet Testamente havde fundet, og saa havde hun anset det for naturligst at følge det sædvanlige Ceremoniel. Nu bad hun blot, at de kunde faa kastet Jord paa, saa der kunde komme en Ende paa alt dette uhyggelige. (102)

Saa selvfølgelig hun havde talt, saa selvfølgelig blev det efterkommet. Derpaa skiltes man i Stilhed, idet det sædvanlige vestjydske Begravelsesgilde dog var udeladt af Ceremoniellet. Megen Opsigt vakte det endelig, at Præsten kørte med Kirsten hjem. Ingen, hverken troende eller vantro, kunde forstaa, hvordan det kunde være gaaet til. (103)

Og dog var det hele gaaet meget ligefrem til. Kirsten var kommen hen til ham lige efter Jordpaakastelsen og havde sagt: ”Der er flere Ting, jeg gerne vilde tale med Dem om. Kunde De ikke køre med mig hjem?” (104)

Og idet han tænkte: ”Hun skal ikke tro, at jeg ikke tør staa til Ansvar for min Optræden i Dag,” svarede han Jo. (105)

Nu sad han bag i Vognen ved hendes Side, mens Kusken højt paa Forsædet knaldede med sin Pisk.

”Ærgerligt, at Far aldrig vilde have Bil, det havde netop været noget for ham; men han brød sig jo ikke om at komme ud; og dette her kan jo ogsaa nok gaa”. (106)

”Bevares!” svarede han.

Videre i Taushed.

Begge sad vel³⁰ og tænkte paa den Døde.

Eller maaske ikke.

³⁰ I manuskriptet er ordet 'maaske' overstreget af Munk, og ordet 'vel' indføjet af Munk selv i dets sted..

- (107) Vognen holdt, Kirsten sprang pigelet af, Erling fulgte langsomt og tungt bagefter. Med Gysen traadte han over den Dørtærskel, inden for hvilken han for saa nylig havde oplevet sit Livs grusvangreste Time.
- (108) Han tog Plads i en Sofa efter at have afslaaet at nyde noget. Kirsten satte sig paa en Taburet over for ham. Lyset faldt ind over hende, og det var ham umuligt, hvor megen Tvang han end pinte sin Tanke med, at lade være at beundre det slanke, bevægelige Haandled og den smalle, næsten gennemsigtige Haand, hun saa nydeligt støttede mod Hagen. ”Vil De ikke se min lille Dreng?” spurgte hun livfuldt og sprang op.
- (109) Der jog et Sting gennem hans Bryst.
”Frue, jeg beder Dem om saa vidt muligt at holde Dem til det rent forretningsmæssige.”
- (110) Hvad dog nu? Taarer i hendes Øjenvipper, og hør nu den sorgkrænkede Stemme:
”Hvorfor er De slet ikke over for mig som i gamle Dage, Erling? Jeg kan da ikke gøre for Fars Optræden imod Dem. Det kan Da ogsaa nok selv forstaa, ikke sandt?”
- (111) Han rejste sig.
”Har De intet andet at tale med mig om, tillader De, at jeg gaar.”
”Aah nej, lad os nu tale sammen, Pastor Erling; det er 5 Aar siden – mindst – at vi sidst taltes ved, og De kan tro, at jeg tit har tænkt paa Dem og det, De gav os i de Timer. Ja, andet har jeg faktisk ikke haft at leve paa i al den Tid; for min Mand – ja, det er en prægtig Mand, maa De tro, og religiøs er han visst ogsaa – det er jo alle Englændere – men Føde til en Kvindes Sjæl det har han ikke.”
- (112) Erling maatte bekæmpe sig for dog at synke sit Spyt. Med en Stemme, der dirrede af Væmmelse³¹, svarede han: ”De lyver jo.”
”Hvad gør jeg?”
”De lyver. De har ikke spildt en Tanke paa mig i de Aar. Og De har ikke begæret nogen aandelig Føde; for Gud har ingen Magt i Deres Sjæl. De har aldrig kendt til Aandens Hunger. De har været tilfreds med et Liv i Lyst og Forlystelsesjag og Vildskab. Det er Sandheden, ikke det, De siger”.
- (113) ”Vover De at sige, at jeg lyver!” hun var sprunget op og stampede med Foden i Gulvet;³²
”hvad kender De til mig? hvordan tør De – aah, Pastor Erling, lad os sætte os ned og tale roligt sammen. Jeg har saadan glædet mig til at tale med Dem igen. De er ikke som de andre. Saa vil De nok tro mig, naar jeg siger Dem, at jeg har ogsaa en Sjæl.”

³¹Væmmelse: I manuskriptet har Munk overstreget ordet 'Ro', og Munk har efterfølgende indføjet ordet 'Væmmelse' i dets sted.

³²Gulvet: I manuskriptet er ordet 'Gulvet' indføjet, og følgende, tidligere skrevne, ord er overstreget af Munk: 'Jorden'.

”Ja, det vil jeg tro, Fru Woolidge, og jeg tror ogsaa, at Gud er mægtig til at drage den frem af det Smuds og Flitter og Maskeradestof, den er henslængt i; men jeg kan ikke tænke mig, at Gud kan bruge mig som Redskab til det; over for enhver anden kunde jeg tro det, men ikke over for Dem.” (114)

”Og hvorfor saa ikke over for mig? Jeg siger Dem, Pastor Erling, de to fattige Maaneder jeg gik hos Dem, de var rige; dem er jeg atter og atter kommen tilbage til, og Dem selv, Pastor Erling, jeg har tænkt paa Dem omtrent hver eneste Dag.” (115)

”De lyver igen, Frue, enten De ved det eller ej. De har ikke tænkt paa mig, Frue, siden den Aften, De kyssede mig bag Laden.” (116)

Han borede sine Øjne ind i hendes. Han vilde dog vise hende, at naar hun var skamløs nok til at invitere, saa var han heller ikke angst for at spille ud. Men han tabte alle Kortene paa Bordet, saa de faldt med Billedsiden opad, for hun lo og svarede: ”Aah, Herregud, Pastor Erling, kan De huske det endnu?” (117)

”Om jeg kan huske det endnu?” svarede han redningsløs, og hans Øjne flakkede om som forvildede Fugle; og Tanker dæmrede i hans Hjerne, Tanker, der aldrig før havde faaet Liv hos ham, Tanker om, at Treskov maaske havde haft Ret, Tanker om, at hun intet havde anet til hans Følelser, at det at skænke Kys bort altsaa dog havde været en Hverdagssag for hende, som det aldrig kunde faldet hende ind, at nogen kunde lægge noget dybere i, at hun forstod sig saa lidt, ja, mindre end intet paa en Præsts, paa hans Sjæleliv, at – ja – og hør, nu sagde hun jo ogsaa: (118)

”Jeg kan smænd ogsaa huske den Dag, De kyssede mig paa Haanden, ja, det var visst nogen Dage inden – inden det bag Laden.” (119)

”Nogen Dage inden – – almægtige Gud! saa lidet havde det hele betydet for hende – – – ”Det var – var samme Dag,” mumlede han. ”Naa, det var samme Dag – det husker De ogsaa – – aah, jeg syntes, det var sa sødt af Dem. Bare fordi jeg havde stukket mig paa en Rosentorn – – det var saa chevaleresque, syntes jeg – li’som man læste det i franske Romaner – – jeg har sikkert været gruelig forelsket i Dem i de Dage – ak ja, man var jo et Barn.” (120)

Som hun sad der og pludrede, og hendes Øjne var fjerne, gemt bort i Erindringens Verden, og hendes Stemme var lav, sløret af Mindernes Flor, og hendes Smil var vemodigt fint, som Maaneskin over en Borgruin ved Rhinen, da kom til det til Erling, det tunge, det sorte, det uformelige; som et noget, der lagde sig³³ paa Hjertet kom det, lagde sig haardt og dog blødt, tyngende og dog elastisk, og se, med-et rystede en Hulken hans Mandslegeme, og Taarer brød frem mellem Fingrene. (121)

³³Overstreget ord: ’knugende’: I manuskriptet har Munk her overstreget ordet ’knugende’.

- (122) ”Tilgiv mig, Kirsten,” hviskede han i Kamp med sin egen Bevægelse, ”jeg formaar ikke at holde det nede; for ser De, havde vi ført den Samtale for de 6 Aar siden – havde vi talt saadan sammen bag Laden, var mit Liv blevet et andet. Ja, det er jo godt, forstaar De nok, at det ikke skete, for saa var jeg aldrig blevet et Herrens Menneske; men selv for Guds barnet er det stundom saa tungt at savne den jordiske Lykke.”
- (123) Kirsten havde rejst sig, de slanke Fingre løb varligt gennem hans Haar. ”Erling, hvorfor sagde De³⁴ det ikke; jeg var jo dog voxen trods de faa Aar, jeg var fyldt – aah, aldrig havde jeg ladet det ske, som skete den Aften, da – Erling, Erling, De var jo dog den første og største dengang, et Ord havde det kun kostet Dem. Hvorfor sagde De ikke det Ord?”
- (124) Han rejste sig og tørrede sine Øjne: ”jeg maa gaa; dette fører til intet – og er intet. Jeg maa gaa. Farvel, Kirsten; vi ses vel ikke mere, og det er ogsaa bedst saadan. Hvornaar rejser De?”
- (125) ”Jeg rejser ikke,” svarede hun; ”jeg vil ikke sælge vort fædrene Gods; jeg vil bo her ene og modtage min Mand de sjældne Gange, han kommer fra Langfart. Foreløbig er han ude paa Togt for 2 Aar. Laa Gaarden endda nærmere København, saa kunde jeg se ham lidt oftere; men det gør den nu ikke, og jeg vil ikke sælge den; min lille Dreng skal være Herre paa Troldtoft engang.”
- (126) ”Deres lille Dreng, ja!” han sukkede igen, og hans Læber sitrede; men han betvang sig denne Gang – og tog hendes Haand: ”Gud velsigne baade ham og Dem! Farvel, Kirsten. Vi tør ikke ses mere.” Han gik – hans Hoved var bøjet. Hun stod i Døren og blev ved at følge ham med Øjnene, til han drejede ved Laden.
Saa gik hun ind til sin Dreng.
Og hun nynnede, da hun gik.

---

³⁴De: I manuskriptet er ordet 'De' indføjet, og følgende, tidligere skrevne, ord er overstreget af Munk: 'du'.

Kapitel 25

Kære Erling.

(127)

Ja, det var jo en underlig samtale i gaar, og saadan det hele, og jo mere jeg tænker over det, jo mindre forstaar jeg af det, men De og jeg vi er jo ogsaa saa vidt forskellige, saa det er ikke let at forstaa hinanden.

Det jeg mindst forstaar, er det De sagde til slut, at vi to ikke kunde ses mere, hvorfor kan vi dog ikke det? Det kan nu slet ikke undgaas, alene af den Grund, at den gamle Troldtoft-stol i Klitte kirke den skal ikke staa ubenyttet længere.

De kender mig jo saa lidt, kære Erling, saa hvordan kan De vide, hvordan jeg har det med den slags ting? Far var jo irreligiøs maa vi vel nærmest sige, men derfor behøver jeg da ikke være det. Ganske vist, alt det med opstandelse og blod og saadan noget det interesserer mig ikke, men ord som evighed og Gud er kærlighed, dem synes jeg nok kan give mening, og det andet kunde maaske ogsaa komme, naar De talte med mig. Vilde De ikke gerne have det?

Og fordi der engang har været lidt sværmeri imellem os, derfor er De jo alligevel min præst, det slipper De ikke udenom, medmindre De da vil fornægte Deres pligt. Nu staar jeg helt ene og har min lille dreng, der kan jeg rigtignok tit faa brug for en god vens forstand og raad, husk paa jeg er jo aldrig selv opdraget, har altid kunnet gøre som jeg vilde og tænke som jeg vilde. Skal jeg nu bære mig ligesaadan ad med ham? skal jeg lære ham at bede aftenbøn, og hvordan skal jeg saa bære med ad med det? eller skal jeg lade være? skal jeg fortælle ham om engle og nisser eller tie stille? skal jeg lade ham nærme sig til allerede i niaarsalderen at have stævnemøde med smaa piger eller skal jeg holde ham fra det til senerehen? Ja, De ser, at der er mange ting at tænke over, som De maaske aldrig selv har tænkt over. D. v. s. det har De jo nok, for De er jo ikke saa overfladisk som jeg.

Nu maa De ikke faa skrupler, som jeg ikke forstaar mig paa og ikke svigte Deres gamle veninde, for det maa jo være Deres pligt som Guds præst, synes jeg da at hjælpe dem i Deres distrikt, der trænger til hjælp og beder om den.

Paa Gensyn i Kirken paa søndag.

Deres hengivne

Kirsten.

- (132) Han kastede Brevet fra sig. Hvad stod der i det Brev? Var det ikke det samme, han havde sagt til sig selv atter og atter, da han gik hjem fra hende? havde han ikke følt et Øjeblik berusende Lykke ved den Tanke, at han maaske kunde naa at gøre endog hendes dejlige Legeme til Bolig for Guds Aand? at Gud vilde tage mod hans syndige Hjerter, hans usle Kræfter og bruge dem til at opdrage en Stamherre paa Troldtoft, der omsider igen var en Kirkens Tjener, en troende Mand? Og havde han ikke, hensynsløst ærlig som han var, vist Tankerne fra sig som skønne Undskyldninger, der skulde besmykke hans Vanmagt over for Længslen i hans Bryst, Længslen efter at sidde hende nær og følge med sit Blik hendes Hænders Liv?
- (133) Han raabte det ogsaa til sig selv nu, han saa Sandheden lige i Øjnene, og da Vankelmodet og Længslen blot tog til i hans Sjæl, foldede han Hænderne mod Loftet og bad: ”Og led os ikke i Fristelse, men fri os fra det onde!”
- (134) Han følte sig styrket af Bønnen – og mere sikker og klar.
Men om Søndagen var Kirsten i Kirke og kørte med ham hjem efter Tjenesten.

Kapitel 26

De utallige Helliggørelsesmøder og Omvendelsesprækener, der skulde holdes i alle Sognene rundt omkring, Basarer og Bortlodningsfester til Fordel for Drukne Forældres umyndige Børn, Anskaffelse af Buxer til Damerne i Santalistan, Matthæusstiftelser og Højskoler i Peking og et Johannesherberge i Drammen og Redningsstationer for faldne Mænd og Lukasasyler osv. osv., lagde snart Beslag paa alle Erlings Søgnetage; men det var efterhaanden blevet en ubrydelig Regel hos ham, at om Søndagen efter sin Gudstjeneste holdt han fri: ”Om Søndagen tjener vi Herren i Herrens eget Hus, om Hverdagene i vore egne.” Og dog var det en Regel, der stundom voldte ham Pine; thi Gilder og Selskaber gik han aldrig til, og Arbejde med Læsning og Optegnelser var syndigt om Hviledagen, saa den hellige Dags Timer blev ham ofte lange; for hvem kan hvile ud i den paanødte Ensomhed, hvem formaar i Længden at holde sig oppe uden en Passiar, lidt fælles Hygge, en Kop Kaffe og en Smaakage og saadan lidt ingenting? I Aarevis havde han holdt det ud, fordi der ikke var nogen anden Mulighed; men det blev der jo nu, og derfor gled det ret snart over til at blive en fast Skik, at han om Søndagen kom sammen med Fruen paa Troldtoft, idet de fulgtes hjem fra Kirke, sommetider hun med ham, oftere han med hende. (135)

Det, han havde frygtet, syntes nemlig ikke at bekræfte sig; hverken Smerte eller Ophidselse følte han varigt i Kirstens Selskab, ganske vist blev det sjældent til ret meget med religiøse Samtaler, som han saa gerne vilde ind paa – det nyttede nu ikke at nægte, at Religion kedede hende; drøfte sine Prækener med hende, hvad dog havde været rimeligt, saadan lige efter Gudstjenesten, lykkedes ham f. Ex. aldrig; men saa sludrede de om Smaating og om Digte og Digtere, han kunde huske fra sin Studentertid, og om Landsbyens Folk, og om Aggerbo, og om Schrøder og om Schrader, ja, sandelig, om hun ikke lærte Erling at sludre. Og – forunderligt nok!: Drengen, som han selv havde vidst han maatte have ubekæmpelig Afsky for, Drengen kunde han med. Usigelig smuk var han, lille Harry, med store, brune Øjne, med lange, brune Krøller og med de kæreste Smilehuller i to runde, brune Kinder. Og da Harry nu viste en ualmindelig Tillid til den bøse, sorte Mand, var Erling besejret – helt og holdent besejret. (136)

Om Aftenen spillede Kirsten; ofte sang hun til. Mest engelske og tyske Viser og sommetider nogen, Erling ikke kunde lide. Men som Regel passede hun paa. Og naar han sad der med Knægten, dødsstille og lyttende, paa Knæet og hørte hende slutte med ”Fred hviler over Land og By”, da følte han sig fyldt med en Fred saa storladet, at han maatte tage hendes Haand: ”Ja, lille Kirsten, den Sang er nu ingen kristen Sang, for saadan er den kristne Fred ikke. Men alligevel maa jeg takke Dem, Kirsten, for – aah, det gør saa godt.” (137)

- (138) Men naar han saa følte, hvor varm, hvor kær, hvor væver hendes Haand laa i hans, slap han den saa pludselig, at hun sommetider begyndte at le.
- (139) Engang om Maaneden skrev hun til sin Mand. Hun kunde da læse Brevet højt for Erling og spørge, om han ikke vilde have en Hilsen med. Han skrev da nogle venlige Ord.
- (140) Der kom ogsaa Svar fra Woolidge med nogle Linier til Erling, en Tak for Hilsenen og en Tak for, hvad han var for hans Søn og Kone; det glædede ham meget, da Pligten jo bød ham selv forsømme dem saadan – og hvor tryk han var ved at vide dem i en Præsts Hænder!
- (141) Ja, en Dag fik Erling selv Brev fra Woolidge. Han aabnede det noget overrasket. Efter nogle almindelige Bemærkninger med Undskyldning for, at en ubekendt paa denne Maade tiltvang sig Hans Velærværdigheds Opmærksomhed, stod der:
- (142) Jeg er Dem i Virkeligheden meget taknemmelig for Deres Venlighed mod mit Hjem. Som Sognets Præst kunde De ogsaa have været en hel anden Type, en Mand, der lyste i Band og Baal min Hustru og mig, fordi De ikke kunde se bort fra den vilde Maade, hvorpaa vi forenedes, hvad De jo sikkert har hørt om. Vi var begge unge dengang, og Fejlene hører jo Ungdommen til. Jeg havde visst ogsaa haft mest Lyst til at løbe fra det hele, men min Mor har brændt ind i mig fra Barn af, at ingen gentleman løber fra sin Pligt. Jeg ægtede hende da, saa ung hun var, og jeg har aldrig fortrudt det; det var herlige Aar, mens hun sejlede med mig; og hun er en elskelig Hustru at eje, men hvad De selv som ældre Præst der i Sognet ved, meget letsindig og varmblodig. Netop derfor er jeg Dem dobbelt taknemmelig, at De viser Omsorg over for hende, for nægte vil jeg ikke, at jeg sommetider kan gennemisnes af en Angst – Ængstelse for hende og Ængstelse for Guds Gengældelse.
- (143) Men heroverfor sætter jeg altid min Tro til, at der dog visst er mere Alvor i hende, end det synes, og jeg kan ikke tænke mig andet end at netop De er Mand for at lokke den frem. Ja, ogsaa det vilde glæde mig meget, om sand Gudstro kunde vækkes til Live hos min Hustru; min egen Mor var en dyb, kristelig Kvinde, og endnu beder jeg af og til min Aftenbøn.
- (144) Saa tag da endnu engang min Tak. Det vil blive mig en stor Glæde at hilse paa Dem engang, naar jeg kommer hjem.
Deres ærbødige og oprigtigt hengivne
Henry Woolidge.
Jeg betragter denne Skrivelse som unter uns.
De vil give min lille Søn et stumt Kys fra mig.
- (145) Han læste den igennem flere Gange, og da han havde foldet den sammen og lagt den bort, lukkede han sine Øjne og bad til Gud, at han vilde hjælpe ham med at opfylde den djærve³⁵ Sømands Ønske og lade ham blive til Velsignelse for baade Kirsten og Harry;

³⁵*djærve*: I manuskriptet har Munk overstreget ordet 'gæve', og Munk har efterfølgende indføjet ordet 'djærve' i dets sted.

og han bad ogsaa for Woolidge, at Gud ikke vilde tøve for længe, men give ogsaa ham Omvendelsens Naade og gøre ham til sit Barn.

Underligt nok var det, som om Ordene ”varmblodig og letsindig” var de Ord, der havde gjort mest Indtryk paa ham i Brevet. ”Varmblodig og letsindig” – de blev ved at staa for hans Øjne – og de blev ved at dreje hans Tanker hen paa Kirsten, saa han til sidst besluttede sig til at køre til Troldtoft. Han skulde just af Sted, da han fik Besøg: Smedens Kone kom for at meddele ham, at hun var blevet omvendt den foregaaende Aften lidt før 9. Saa skulde han give³⁶ Kaffe, men Peters Mor var ikke helt rask og var gaaet i Seng, og Pigen havde fri. De maatte saa opgive Kaffen og have hele Omvendelsen uden Kaffe; men mens det plejede at være en af hans Højtidstimer at lytte til en Sjæls selvoplevede Beretning om, hvordan den havde fundet Herren, sad han i Dag som paa Naale og længtes efter at komme af Sted. (146)

Omsider var det dog lykkedes, baade det ene og det andet; men paa Vejen derhen blev han nu pint af Spørgsmaalet: hvad vil du der egentlig? Han vrissede ad sig selv: Man behøver vel ikke altid at have et bestemt Ærinde, naar man kommer et Sted, hvor man er godt kendt. (147)

Pirrelig og nervøs lod han sig af en Pige lukke ind i Kirstens Kabinet. Hun sad med Ryggen til og skrev, bøjede Hovedet skælmsk bagover og sagde: ”Goddag og velkommen, lille Præst. Jeg skal bare lige ha’ Slutning paa Brevet til Henry. Kom og se, hvad jeg skriver.” Han nærmede sig, hendes brune kække Hals faldt ham i Øjnene – ”letsindig og varmblodig” sang det – hun rakte ham sin venstre Haand op over Skulderen, mens hun skrev videre – han tog den, og hun holdt fast, og han maatte støtte Hænderne, hans og hendes Haand, mod hendes Hals; den brændte ham som en Glød fra Helvede og over hendes Skuldre læste han: ”Tusind Kys og varme Omfavnelser sendes dig fra din Kirsten”. (148)

Det var, som noget rørte sig i hans Underliv, og han maatte undertvinge en Stønnen, mens hans forsigtigt, for ikke at støde hende, nej, for ikke at blotte sig, lempede sin Haand løs; klam var den blevet – klam. (149)

Da han kørte hjem igen senere paa Dagen, sagde han op mod Himlen: ”Tilgiv mig, for din svare Lidelses og Døds Skyld, Herre Jesus, at jeg er et Menneske.” Men slaaet af Formasteligheden i Bønnen fjøede han til: ”Nej, nej, aldrig mere vil jeg være sammen med hende i Enrum. Hjælp mig, du hellige Gud, til at holde mit Ord!” (150)

Men da han kom hjem, fik han helt andre Ting at tænke paa. Peters Mor var blevet meget syg, og Ottendedagen derefter døde hun. (151)

³⁶Overstreget ord: ’Aften’: I manuskriptet har Munk her overstreget ordet ’Aften’.

- (152) Da hun var død, viste det sig, som det er gaaet saa ofte før i den Slags Tilfælde,³⁷ hvad hun var værd. Erling havde aldrig regnet saadan med hende; hun gik jo og passede Huset uden Ord og uden Ophævelser og sørgede i det stille for, at alt var saa nogenlunde da, som det skulde være. Underligt at leve i en Verden, hvor det er dem, som sørger for det modsatte, der lægges Mærke til!
- (153) Uhyggeligt blev det for ham at være hjemme; ene gik han der, afhængig af al sin grimme Piges Uorden og Snuskeri. Atter og atter fristedes han til at flygte til Troldtoft, men han kæmpede ærligt imod, og jo mer han kæmpede, des mere drejede hans Tanker rundt om netop det, og des voldsommere blev Fristelsen til at give efter.
- (154) Han havde tænkt, naar hun kom til ham om Søndagen efter Prædikenen, saa at sige hende rent ud, at det kunde ikke gaa – at det var hans Skyld ene og alene – at han var en spedalsk, en uren – at det var Brøde³⁸ for ham at være hendes ubevidste og friske og raske Kvindelighed nær – at han turde det ikke – at det maatte være forbi.
- (155) Men da hun kom, kunde han ikke faa noget af alt dette over sine Læber, og med tomme og dumme Udflugter og Undskyldninger tog han Afsked med hende.
- (156) Næste Dag var han i et forfærdeligt Humør; Hovedpine var han vaagnet med, samle sine Tanker til Bøn mægtede han ikke, Kaffen var kold og Koppen snavset; det bedrede ikke paa Humøret. Et Helliggørelsesmøde, han skulde tale ved om Aftenen, bestemte han sig til at ringe Afbud til, og gik saa hele Formiddagen og krøb sammen. Ved Middagstide serverede Pigen ham et Spejlæg paa en sodsmurt Tallerken, Brødet kom hun med i Fingrene – og som de Fingre saa ud! Da han bebrejdede hende det, gav hun, ihvorvel hun var et Guds Barn, et næsvist Svar. Han rev sin Tegnebog op og smed hendes Løn paa Bordet. Hun surmulede, at saa tog hun af Sted med det samme. Han svarede, at det saa han ogsaa helst.
- (157) Ved 3-Tiden søgte han at lave sig en Kop Kaffe selv, men det havde han ikke prøvet, siden han var Regensianer, og den mislykkedes taaleligt; da saa tilmed Fløden var sur, følte han sig forladt af Gud og Mennesker.
- (158) Da kom Alma Jensen. Hun kom for at meddele ham, at Brylluppet var bestemt³⁹ til næste Uge, og for at spørge ham for uigenkaldelig sidste Gang, om han ikke vilde vie hende. Han trak paa Skulderen uden at se paa hende. Naa; men hun gik ikke til en udensogns Præst; hun gjorde det ikke; saa maatte han tage Ansvar og staa i Folks Omdømme med Ansvar for, at den Skandale overgik Sognet, at Jacob Sølling og hun flyttede sammen og levede som Mand og Hustru uviet, fordi Præsten ønskede det saadan.

³⁷I den slags tilfælde: I manuskriptet er ordene 'i den slags Tilfælde' indføjet af Munk selv.

³⁸Brøde: I manuskriptet har Munk overstreget ordet 'Synd', og Munk har efterfølgende indføjet ordet 'Brøde' i dets sted.

³⁹var bestemt: I manuskriptet har Munk overstreget ordene 'skulde staa', og derefter indføjet ordene 'var bestemt' i deres sted.

Slaget traf. Han ligefrem vaklede i Stolen. Hendes kolde Øjne saa ned paa ham med djævelsk spottende Triumf. (159)

Saa sagde han tonløst: ”Det gør De jo ikke, Alma Jensen; det vil De jo aldrig byde Dem selv.”

”Det er Dem, der byder mig det, Pastor Erling, Dem, der byder Deres Sognebørn dette Exempel, Dem, der byder Gud, at noget saadant skal ske. A behøver vel heller ikke at tilføje, at i det Øjeblik, De forlader Klitte, lader a og min Forlovede os vie af vor nye Præst”.

Nu saa han op paa hende, om det virkelig kunde være hendes Alvor; og han saa, at denne Skikkelse, der kun var Skind og Ben – og dette Skind og Ben var igen kun Vilje – at denne Skikkelse kunde i sin Kamp finde paa Ting og udføre Ting, som ingen anden kunde finde paa og ingen anden udføre. (160)

”Aah, jeg er snart træt,” undslap det ham.

Da lød der et Stænk af Lykke i hendes Stemme: ”det er ogsaa Meningen.” (161)

Ved at høre dette sprang han op i Raseri og slog i Bordet, saa en Sølvvase, han engang havde faaet af et Konfirmand- hold, ligefrem hoppede ned og gik i Stykker.

”Saa gør det, saa gør det!” skreg han; ”det er vel saa ogsaa kun godt, at det sker. Det er vel rigtigt, at det, der regnes for Utugt af Gud, ogsaa ses som Utugt af Verden. Og at De, der er et vantro Menneske, gør Djævelens Gerninger, er saa naturligt, at det aldrig vil kunne undre eller fordærve nogen af Lysets Børn i dette Sogn.” (162)

Hun stod saa rank som Betty Nansen i ”Faderen”, da Fjeldstrup som Ritmesteren famlede efter Lampen for at kyle den i Hovedet paa hende, stod og fulgte ham nærmest ligegyldigt med Øjnene; da han tav, trak hun et stort Papir frem og lagde foran ham: ”Det er saa Begyndelsen til at faa Dem afsat,” sagde hun let. (163)

Han kastede et Blik i det; det var en Klage over ham som Embedsmand og Menneske, ordnet i flere Hovedpunkter. Der var ikke sparet paa Krudtet: Efterstræbelser af unge Piger, Vold mod Sognets Karle, forargelig Optræden ved Begravelser, ophidset Adfærd og Bortvisning ved Altergang, Nægtelse af Kirkevielse osv. osv., foruden en Masse af hans mest yderliggaaende Udtalelser. Henved Halvdelen af Klittes Befolkning med Alma Jensen i Spidsen havde skrevet under; ogsaa fra Nabosognene var der Underskrifter, endog nogle af hans Kolleger, bl. a. saa han Schrøders Navn – naa, han havde ogsaa engang ved et Møde i Sande⁴⁰ sagt om ham, at han var en uafgjort Mand, der foreløbig lyste Mennesker fremad paa Helvedes Vej. (164)

”Hvor skal den Klage sendes hen?” spurgte han roligt. (165)

”Til Provsten”.

⁴⁰Sande: I manuskriptet har Munk overstreget ordet 'Lyngvad', og derefter indført ordet 'Sande' i dets sted.

- ”Og saa?”
”Til Biskoppen vel.”
”Og saa?”
”Saa ved De jo lige saa godt som a, at den gaar til Ministeren”.
”Ikke til nogen højere?”
”De vil til den Tid erfare, at det er højt nok.”
- (166) ”Kan De saa forstaa, Alma Jensen, at jeg ikke bryder mig en Døjt om den Slags Klager. De gaar til Kirkeministeren. De og Deres kender ingen højere end Provster og Bisper og Kirkeministre. Jeg tager kun efter Klager, der gaar til Gud.”
- (167) Foragtende smed han Papiret paa Gulvet og vendte sig bort. Alma Jensen bukkede sig og tog det op. Hun gik hen mod Døren med det, idet hun søgte at faa det i Konvolutten. Ved Døren spurgte hun, stadig manipulerende med Konvolut og Papir: ”De nægter altsaa at vie mig, Pastor Erling?”
Han svarede ikke, gad ikke svare.
- (168) ”A vil give Dem Deres Ord nu, for at a kan staa helt klart: vil De foretage Vielsen af Jacob Sølling og mig?”
”Nej.”
Og saa sagde hun med en Stemme, der var 3000 Aar gammel og sidste Gang var benyttet af Israels Profetinder, sagde, saa det jog ham gennem Marv og Ben:
”Saa er Dommen falden”.
- (169) Længe efter, at Døren var slaaet i, blev hendes Røst ved at tone i hans Øre. Det var ikke Ordene, ikke Truslen, eller hvad det nu betød – det var Lyden, denne Kendelses Tone.
- (170) Saa rejste han sig med et Suk og gik ud i Spisekammeret; dér fandt han sig lidt Mad til Aftensmaaltid, og bagefter badede han den værkende Pande i friskt Brintvand.
- (171) Men da han satte sig ind og skulde fordrive den lange Aften ene, var Fortvivlelsen ved at gribe ham; og alt Blod jog til hans Kinder af Jubel, og Hovedpinen var glemt i det Øjeblik, Kirsten traadte ind.
- (172) Hun forklarede, at hun maatte da op for at høre, hvad han mente med det Nonsens, han stod og sagde uden for Kirken i Gaar, og da Vejret nu var saa henrivende i Aften, bestemte hun sig til at gaa den Tur, og nu vilde hun altsaa have Besked.
- (173) Men i sin overstrømmende Glæde over at være befriet for denne Aftens ensomme Kval kunde han dog ikke begynde med al den Snak, tilmed syntes den ham saa unyttig, saa taabelig nu. Saa forklarede han hende, at han stundom havde Hovedpine, der gjorde ham helt utilregnelig, og saa kunde han sige saadanne mystiske Ting.

Den Forklaring lod hun tilfreds med, og de gik en Tur i Haven. Den vestjydske mægtige Have med de Tusinde Bregner og de mosklædte, halvt udgaaede Træer. Og pludselig gav hun et lille Hvin og løftede Kjolen højt op, for det var da vel ikke en Hugorm? Men det var bare en gammel kroget, sort Pind. (174)

Hidtil havde han være lige saa snakkende og ungdommelig kaad som hun, men saa blev han taus. Han havde set hendes Ben, hendes smalle, fintformede Ben, og Ordene "letsindig og varmblodig" sprang frem med rød Skrift for hans Øjne, og han skottede efter hendes kække Nakke og solbrune Hals. (175)

Da hun mærkede, han blev stille, tog hun hans Arm og gik helt tæt ind til ham og sagde heller ingenting. Og længe gik de saadan, begge tause, ganske tause, mens Fuglene pippede, og Solen hældede mod Vesten. Og han anede hendes Haands Mirakel paa sin hverdagsagtige Arm. (176)

"Vi gaar en lille trip uden for Haven, "kvidrede hun omsider; "ja, ved De, hvad vi vil! vi gaar de Par Skridt ned til Søen og ror en Tur. Altsaa: det er en Ide." Og hun sprang fra ham, inden han fik svaret og kom igen med sin Kaabe og hans Hat. – Saa roede de en Tur, mens Fiske spillede paa blanke Vande, og Tømrersvendens Klokker ringede Solsystemets Stjerne i Hav; glørød sank den bag hvide Klitter, Maanen steg i sin gemytlige Herlighed, store Stjerner lod sig gerne fordunkle af den for Menneskers Øjne, og muntre Svaler for som⁴¹ glimtende Sekunder hen over det hvilende Vand. (177)

"De Myg da ogsaa!" sagde hun – og hun sad jo der paa Toften, og han sad og roede med Ansigtet imod hende, og hvordan skulde han slippe for at se hende iltert gnide de fine Lægge eller fare med Haanden i et hastigt Stryg hen over Halsen eller lade de rappe Fingre knappe Kaaben op, fordi "det var puh saa næsten helt for varmt"? Og hvordan skulde han slippe for at se det tynde Kjoleliv spændes over dunkle Buer, naar hun lagde Hænderne bag Nakken og lo? hvad andet kunde han gøre end ro rask i Land, skønt hun mulede og sagde, de havde været ude alt for kort. (178)

Et Par Tag igennem Rør, de var inde, han lagde til, sprang selv i Land og rakte hende Haanden for at hjælpe hende fra den gyngende og vigende Baad, hun fattede om hans Haand og sprang let op; han vilde slippe, men hun holdt fast, og han fandt det dog alt for taabeligt og stemningsbrydende at ruske den til sig. (179)

Saa gik han da med hendes fagre Haand i sin op mod Præstegaarden, og han mærkede, hvordan den, saa trygt og sødt den end hvilede i hans, dog ikke blev der, men listede ind i hans Blod, løb op ad hans Arme, sprang ind og kildrede hans Hjerte og klappede det og smøg sig hen over det. Og noget i ham bød ham at rive sig løs, at løbe sin Vej, at vade ud i Søen og gemme sig mellem Rørene, at blæse Forundring og Skandale og alt sligt et Stykke og bare redde sig, frelse sig, bort. (180)

⁴¹Overstreget ord: 'glitrende': I manuskriptet har Munk her overstreget ordet 'glitrende'.

- (181) "Au, De klemmer jo," klagede hun pudsigt.
Han slap øjeblikkelig.
"De skal hjem til Deres Dreng," sagde han haardt.
"Pyt!" lo hun, "han klarer sig nok; han er lige som sin Far: de er glade, naar jeg er hos dem, og savner mig ikke, naar jeg er fra dem. Nu skal vi først have en Kop Te, den vil jeg lave, og saa lader De Forpagteren køre mig hjem".
- (182) "Vi kan jo ro Halvvejen og saa gaa op gennem Plantagen," mumlede han vildt.
"Altsaa: det var en Ide, den Vej har jeg aldrig været", hun klappede i Hænderne; "og denne Aften! som er saa smuk! Altsaa: jeg er sulten."
- (183) Et Primusapparat snurrede snart. Kirsten stod og smurte Rugbrødsskiver til dem og nynnede tyske Elskovsviser; han stod og hørte til og saa paa – saa disse Hænders smidige Leg med Kniven, og det danske Smør blev ene Poesi.
- (184) De drak Teen, og hun pludrede uafbrudt, og nynnede, og fortalte smaa Historier, hovent Vid paa Engelsk og vemodsduggede Smaatræk paa Tysk, og saa lo hun og sang: "Nej, altsaa, lille Pastor, nu skal vi gaa."
- (185) Men pludselig smed hun sig paa Chaiselonguen og udbrød: "Aah, jeg er ogsaa træt. De kan tro, jeg er glad for Deres Ide med at ro." Og hun strakte sine Arme op over sit Hoved, og atter saa han det tynde Kjoleliv strammes af det unge Bryst.
- (186) "Lad os gaa," sagde han, og hans Tunge klæbede til hans Gane, og hans Spyt var sejgt som Slim.
Og de kom ud i Forstuen, og han tog hende Kaabe for at hjælpe hende den paa, men hun greb begge hans Hænder, saa han maatte slippe den, og førte dem, en i hver af sine, over sine Skuldre og holdt dem fast, og han mærkede hendes Bryst hæve og sænke sig under hans Hænder, roligt og selvfølgelig hæve og sænke sig, hæve og sænke sig.
- (187) Ubevægeligt stod de saadan; gennem en Rude øverst i Døren saas den blege Stjernehimmel, og tyst hviskede hun: "Aah, en Stund som denne, se, det er Saligheden! Kan du huske Paludan-Müllers Adonis – ja, nu forstaar jeg, hvad "Betragtning" vil sige – al eders Snak om Kødets Opstandelse og alt det, det giver ingen Mening – men at staa saadan ganske stille og se paa Stjernerne og føle sig nær En, man holder af, og slet ikke begære noget, hverken mindre eller – mere, aah, det er Evighed, du, det er – Udødelighed."
- (188) "Vi skal gaa", gispede han igen, og det lynede gennem hans Hjerne: "Nu skulde du staaet paa Talerstolen ved det Helliggørelsesmøde." Men hun trykkede bare hans Hænder fastere ind mod sit Bryst.

”Stakkels lille Præstemand,” hviskede hun igen, ”stakkels lille Præstemand! altid skal I regne det for galt, der er det rigtige!” og nu mærkede han hverandet Øjeblik de smaa Brystvorters Tryk mod hans Haandflader, og dette ene lille ydermere gjorde ham det nok; hans Hænder begyndte at røre sig, de gled over fra at være passive til at ville, de fulgte den sejrssikre Rytme, de greb fastere om. (189)

I dette øjeblik hvirvlede der en lang Række Ord gennem hans Hjerne: den hellige Aand – Guds Søns Blod, der renses fra al Synd – jeg formaar alt i Kristus, som gør mig stærk – korsfæste Kødets Begæringer – vi, hans hellige, udvalgte, købte ved hans Blod til Renselse fra Kødets Urenhed – Hjertets Renhed er at ville eet. (190)

Saa mærkede han, hun snoede sig smidigt i hans Arme, og stakaandet greb han efter hende, bildende sig ind, det var Leg; men nu smøg hun sig helt ind til ham, hendes koglende Hænder snoede sig om hans Nakke, hendes Kjole var gaaet op under Kampen, og nu traf hans Hænder instinktivt sikkert famlende sig frem, begge hendes Bryster, nøgne, faste, runde, i bølgende Uro Han blev saa slap i Knæene, det var, som noget sprang i hans Hjerne, han havde ikke Kræfter over for den Styrke, hvormed hun gemte sig ind til ham, han ravede tilbage, hun laa nu i hans Arme, han snublede over et Dørtræ, et Par Timer senere roede han hende hjem. (191)

Kapitel 27

- (192) Den Nat kom Pastor Erling til at tro paa den frie Vilje, saa han aldrig nogensinde kom til at tvivle paa den. Den Nat – eller rettere: det Døgn, thi strax, da han kom tilbage fra Troldtoft, formaaede han intet andet end at gaa i Seng og falde i Søvn. Men da han vaagnede, fordi Solen kyssede hans Øjenlaag, og da han begyndte at huske, fordi han var vaagnet, da var det, han for Livet lærte Troen paa den frie Vilje.
- (193) For det kom saa helt tydeligt til ham: ”Vælg! thi nu kan du, hvad du vil. En fladbundet Baad vælter let, naar en Mand staar oprejst i den. Men du kan ogsaa blive siddende paa Sengekanten og give dig Tankerne i Vold, sidde upaaklædt, udsultet, rystende og lalle og blive ved med at lalle: ”Min Gud, min Gud, hvorfor har jeg forladt dig?”, blive ved, indtil de kommer og finder dig og fører dig til Hospitalet, hvis gode Porte vil lukke sig bag dig for Livstid.
- (194) Men du kan ogsaa noget ganske andet. Du kan vælge Livet og den Svigtedes Tugt.” Ja, saadan kom det til ham, og ansvarsknugende lod det ham føle, at nu stod det paa ham, paa ham alene – det var ikke Gud eller Satan, ikke Forudbestemmelse eller Tilfælde, der afgjorde hans Liv og hans Evighed i Dag, det var ham selv, ham selv, ham selv.
- (195) Da det igen begyndte at skumre, sagde han det højt til sig selv: ”Denne Gang vil jeg ikke svingte”. Fra det umagelige Sæde paa Sengefjælen rejste han sig, vaskede sig og klædte sig paa. Endog en Mundfuld Brød fik han ned; da han tog sin Stok, sagde han det engang til som for at bekræfte sig selv i Troen paa Beslutningen: ”2 Gange i Træk vil jeg ikke svingte.”
- (196) Hans Stemme lød saa rolig, da han bød Godaften, at Lampeglasset kom til at klirre i Alma Jensens Hænder, da hun satte det paa. Og en Følelse saa ubegrundet, af Angst og Højtid greb hende med saadan Voldsomhed, at hun maatte stemme Haanden mod Brystet og snappe efter Luft, før hun kunde finde sin Yndlingsstilling og vende sine spørgende Øjne mod hans Mund.
”Jeg er forkastet”, sagde han da.
Saa blev der stille, og det lille Ur over Regnskabsbøgerne faldt i Slag. Der jog et Stik af Anelsens Fryd gennem hendes Bryst, men saa blev Pausen hende saa aldeles uudholdelig, at hun vilde til at spørge – fandt dog ikke Mod.

”Jeg har forraadt min Herre, og jeg er for ringe til Helved. Derfor skal jeg leve, til jeg vorder mere værd.” (197)

Saa fuld af Alvor, af Gru og Gaade var Stunden, at ingen af dem hørte, at han sagde ”vorder”. Og da han nu omsider løftede sine Øjne og rettede dem mod hende, rolige og faste, maatte hun slaa sine ned og blev derved sine Hænders Rysten var.

”Hvad er der sket?” fik hun endelig frem. (198)

Han tog hendes Haand – og viljeløs, viljeløs helt ned i Knæene, lod hun ham beholde den. ”De har faaet Ret, Alma Jensen, jeg var saa langt fra værdig til at være Præst i dette Sogn, saa langt fra værdig, slet ikke værdig til nogetsomhelst. Jeg har tordnet for andre, og saa har jeg selv – har jeg selv i Nat – med Kirsten fra Trolldoft – det sjette Bud – – – ”

Ordene gav lige strax ingen Mening i hendes Øren, og da de gjorde det, blev hendes Ansigt kridende hvidt. Var Sejren hende for overvældende mægtig? eller var det Jægerens Lede ved Byttet, naar det er faldet? Eller var det ganske andre Følelser, der lammede hende, saa hun endnu ikke mægtede at løfte sine Øjne eller blot trække Haanden til sig. (199)

Den Dirren, der var gaaet gennem hans Legeme, da han sagde det, var ophørt, og hans Væsen atter baaret af den Fortvivlelsens Ro, der havde slaaet – og forvirret – og forfærdet hende strax. (200)

”Og nu er jeg kommen for at byde Dem Farvel,” sagde han og slap hendes Haand.

”Og hvad saa?” spurgte hun hæst.

”Saa gaar jeg ud i Verden med en eneste Bøn i mit Hjerte, om jeg maa faa Lov til at leve og blive Hundrede Aar – eller ældre – leve længe, længe, leve i Nød og Kummer – – om jeg kunde faa Lov til at sone lidt af alt det, jeg her har forbrudt.”

Da fandt hun sig selv i et Spørgsmaal: (201)

”Hvorfor kommer De her og siger mig alt det der?”

Han svarede stille: ”Fordi jeg har een Gerning endnu at gøre her, hvis De kræver det af mig, Alma Jensen. Alt Sognet skal se, De har sejret. Saa hvis De ønsker det, vil jeg vie Sølling og Dem, før jeg gaar.”

I de lighvide Kinder steg Farven, til hun var som et dryppende Blod.

”A ønsker det ikke, Pastor Erling.”

”Da takker jeg Dem, Alma Jensen – ja, det takker jeg for”.

Han vendte sig hen imod Døren, og hun undveg ham stadig med Øjnene. (202)

”Hvor gaar De hen?” spurgte hun.

”Til Landet Nod, Østen for Eden”, svarede han, og han smilte saa underligt øde.

”Deres Embede! Deres Ejendele?”

”Jeg har ikke tænkt paa de Ting. Lad Ministeriet om Embedet! Og de fattige – lad dem hente deroppe, hvad de vil!”

- (203) ”Og – hun?”
”Ja, Alma Jensen, ja, Kirsten – men jeg kan ikke, Gud forlade mig, jeg kan ikke tale med hende. Jeg vil sende hende et Brev.”
Det var som han krympede sig i Smerte; men saa aandede han tungt ud og rankede sig igen. Og med Haanden paa Dørlaasen sagde han:
”Saa byder jeg Dem mit Farvel, Alma Jensen, og beder Dem, hvis det er muligt om at prøve at tilgive mig lidt, bare lidt af⁴² al den Ve, jeg har voldt Dem i disse Aar. Paa Gensyn for Herrens Trone!”
- (204) Men han fik intet Afskedsblik og aabnede allerede Døren for at gaa. Da gjorde hun et Skridt frem, stod et Øjeblik som uviss og rakte saa Haanden frem kongeligt frem. Og se, han tog den og bøjede sig.
- (205) Og med-et fortrak hendes Ansigt sig, og med disse Øjne, der ikke kunde græde, hængende sig i hans, rakte hun begge Hænder frem imod ham, hviskende: ”Erling, Erling, tilgiv!” Han tog de to fremrakte Hænder og kyssede dem – og vendte sig med Øjnene blanke af Taarer og gik.

---

⁴²at prøve at tilgive mig lidt, bare lidt af: I manuskriptet har Munk overstreget følgende ord: ’bare en enkelt overbærende Tanke for’. Derefter har Munk indføjet følgende ord i deres sted: ’at prøve at tilgive mig lidt, bare lidt af’